

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Bakalářská diplomová práce

Bohaté kostrové hroby z mladší doby římské v Čechách

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Eduard Droberjar, Dr.

Markéta Zahnašová

Olomouc 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze literaturu uvedenou v seznamu.

V Olomouci dne 13. srpna 2012

Markéta Zahnašová

Poděkování

Na prvním místě bych chtěla poděkovat zejména vedoucímu mé práce, Doc. PhDr. Eduardu Droberjarovi, Dr. za cenné rady a konzultace, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout, ale také za poskytnutí materiálů, které jsou hůře dostupné. Velký dík patří také PhDr. Petru Holodňákovi za zpřístupnění nálezového inventáře ženských kostrových hrobů ze Soběsuk a Žiželic.

Současně děkuji svým přátelům a rodině za jejich trpělivost a podporu.

Obsah

1. Úvod	6
2. Přehled dějin bádání	8
2.1. Evropa.....	8
2.2. Čechy	9
3. Soupis lokalit	11
4. Analýza pohřebního ritu	21
4.1. Charakteristika kostrových hrobů (C1b – C3).....	22
4.2. Poloha milodarů.....	23
4.2.1. Spony	23
4.2.2. Šperk.....	24
4.2.2.1. Náhrdelníky	24
4.2.2.2. Jehlice	25
4.2.2.3. Kroužky a prsteny.....	25
4.2.2.4. Závěsky.....	25
4.2.3. Nástroje - Nůž.....	26
4.2.4. Dřevěná skříňka s kováním	26
4.2.5. Keramika	26
4.2.6. Mužský hrob z Berouna-Závodí.....	27
5. Analýza nálezového inventáře	28
5.1. Oděv a součásti kroje.....	28
5.1.1. Spony	28
5.1.1.1. Štítkové spony	28
5.1.1.2. Samostřílové spony	29
5.1.1.3. Spony s podvázanou nožkou	30
5.1.2. Opasek a pásové garnitury.....	31
5.2. Šperk.....	32
5.2.1. Kruhový šperk	32
5.2.1.1. Nákrčník	32
5.2.1.2. Kroužky a Prsteny	33
5.2.2. Náhrdelník	34
5.2.2.1. Skleněné korálky	34
5.2.2.2. Jantarové korálky.....	37
5.2.2.3. Esovité zápony.....	39
5.2.3. Závěsky.....	40
5.2.4. Jehlice	41
5.3. Zbraně a výstroj	42
5.3.1. Meč	42
5.3.2. Kopí a šipky.....	43
5.3.3. Štít.....	43
5.3.4. Ostruhy	43
5.4. Kosmetické předměty	44
5.4.1. Hřebeny	44
5.4.2. Toaletní souprava	45
5.5. Nástroje a nářadí.....	45

5.5.1. Nože.....	45
5.5.2. Nůžky	46
5.5.3. Jehly.....	46
5.5.4. Šídla.....	47
5.5.5. Přesleny	47
5.6. Dřevěná skříňka s kováním	48
5.7. Keramika	48
5.8. Zvířecí kosti.....	50
6. Stratifikace společnosti a postavení žen ve světle nálezové situace hrobových celků....	51
7. Skupina Leuna-Haßleben a její význam pro oblast Čech.....	55
7.1. Klasifikace hrobů podle hrobového inventáře.....	56
7.1.1. Luxusní předměty (tab. 3)	57
7.1.2. Zvířecí kosti.....	58
7.1.3. Obolus.....	59
7.1.4. Předměty indikující vyšší společenský status.....	60
8. Závěr.....	65
9. Resumé	67
10. Prameny a literatura.....	68
11. Obrazové přílohy	73
12. Fotografické přílohy	87

1. Úvod

V předložené bakalářské práci se budu zabývat bohatými kostrovými hroby ze 3. a 4. století v Čechách. Pozornost zaměřím na sedm hlavních hrobových celků, z nichž se v pěti případech jedná o ženské hroby (Hostivice, Prosmuky, Slepovice, Soběsuky, Žiželice), jeden hrob je mužský (Beroun-Závodí) a jeden dětský (Květnice). V inventáři (který bude představen v soupisu lokalit) a pohřebním ritu u zmíněných hrobů pozorujeme silné působení středoněmecké skupiny Leuna-Haßleben. Tato skupina, pojmenovaná po dvou důležitých kostrových pohřebištích ve středním Německu, se vyznačuje honosně vybavenými kostrovými hroby z mladší a pozdní doby římské (většina hrobů náleží stupni C2), v jejichž inventáři nechybí velmi luxusní zlaté a stříbrné šperky, stříbrné nádoby, bronzové a skleněné nádoby, tedy velké množství předmětů, které se do Barbarika dostaly jako římský import. Kostrové hroby v Čechách takovým luxusem neoplývají, obsahují ale milodary, které, porovnáme-li je s výbavou chudých žárových hrobů na českém území, staví tyto hroby do pozice bohatých, tzv. knížecích hrobů.

Tématice kostrových hrobů v Evropě už byla v literatuře věnována značná pozornost, v úvodní části práce se tedy zaměřím na přehled dějin bádání o této problematice zejména v „klasické oblasti“ kostrových hrobů – ve středním Německu, dále v Polsku/Slezsku a na Slovensku, stejně jako v Čechách. Dále se budu věnovat analýze pohřebního ritu, neboť inhumace se v mladší a pozdní době římské stále projevuje jako cizí vliv, jako fenomén, protože hlavním způsobem pohřbívání bylo spalování.

Nejobsáhlejší kapitolou práce bude analýza nálezového inventáře, kde budou jednotlivé milodary z kostrových hrobů charakterizovány a vzájemně porovnány. Pokud existují, zmíním jejich analogie v bohatých hrobech z okolních států i z chudších hrobů na českém území.

Úkolem práce je pokus o stratifikaci společnosti, neboť se vedle sebe vyskytují chudé žárové hroby a bohaté kostrové, přičemž i u kostrových hrobů vidíme různě vybavené hroby. Tomuto problému a také skutečnosti, že kromě jednoho bohatého mužského hrobu známe z Čech pouze ženské bohaté hroby, se bude věnovat jedna z kapitol.

Představím také nejbohatší hroby skupiny Leuna-Haßleben v okolních oblastech a zejména milodary, které v českých hrobech nenajdeme. Proč tedy pro bližší analýzu nezvolit právě kostrová pohřebiště v Leuně a Haßlebenu? Tato dvě naleziště doplním velmi důležitým knížecím hrobem z Gommernu ze stejné oblasti. Českou republiku obklopuje také z východu na výbavu bohatá skupina hrobů, přiblížím tedy i bohaté hroby

z Wrocław-Zakrzówa z Polska a hroby ze Stráží na Slovensku. Jelikož literatura pojednávající o těchto hrobech je v němčině a u nás bohužel hůře dostupná, pokládám za povinnost rozebrat tyto hroby detailněji, zejména co se týče jejich luxusní výbavy.

Přiložená obrazová a fotografická dokumentace se bude týkat hlavních hrobových celků obsažených v soupisu lokalit.

2. Přehled dějin bádání

2.1. Evropa

Kostrový pohřební ritus v mladší a pozdní době římské můžeme v Evropě studovat díky mnoha objevům bohatých kostrových pohřbů (obr. 13). Koncentrace těchto pohřbů v určitých evropských oblastech vytváří jakási teritoria. Oblastí bohatou na přepychové kostrové pohřby je Dánsko, kde byla objevena zhruba desítka kostrových hrobů (např. Årslev, Himlingøje, Sanderumgård aj.) (*Lund Hansen 1995*).

Bohaté kostrové hroby z mladší a pozdní doby římské ve středním Německu, známé pod názvem „skupina Leuna – Haßleben“, definoval Walther Schulz. Témuž autorovi vděčíme také za souborné zpracování pohřebiště v Haßleбенu, kde byl první hrob objeven už v roce 1911 (*Schulz 1933*). Stejně tak bylo zpracováno pohřebiště v Leuně, kde probíhaly archeologické výzkumy v letech 1917 a 1926, ovšem nejstarší nálezy odsud pocházejí už z roku 1834 (*Schulz 1953*).

Ke dvojici přepychových hrobů z Leuny a Haßleбенu přibyl v roce 1990 náhodný objev bohatého kostrového hrobu v Gommernu u Magdeburku, který byl odkryt a prozkoumán už za pomoci moderních archeologických metod (*Kol. autorů 2001*).

Rozdělit kostrové hroby skupiny Leuna – Haßleben do několika skupin na základě analýzy hrobových nálezů se pokusil Wolfgang Schlüter (*Schlüter 1970*). Vyčlenil tedy pět skupin (Ia, Ib, IIa, IIb, IIc), do nichž zařadil jednotlivé hroby podle hrobového inventáře. Sledoval také konstrukci hrobu a její hloubku, jakož i pohlaví a věk pohřbeného.

Práce Joachima Wenera (*Werner 1973*) přispívá k časovému zařazení bohatých kostrových hrobů, ovšem z větší části se věnuje nalezeným mincím a v mnoha případech nastiňuje, zda byla mince do hrobu vložena jako tzv. obolus mrtvých, nebo zda se jedná o ozdobný závěsek. Snaží se také objasnit, jestli se v případě některých mincí jedná o římský import, kořist, subsidii, nebo třeba o bývalou část platu žoldnéře.

Kromě středního Německa existují v Evropě další oblasti bohaté na výskyt kostrových hrobů. Zaměřím se zejména na Slezsko a Slovensko. Hroby z lokality Wrocław-Zakrzów ve Slezsku zpracovala Irena Kramarkowa (*Kramarkowa 1990*). Nově tyto hroby vyhodnotil Dieter Quast, který do své práce zahrnul také bohatý germánský hrob ze Stráže na Slovensku (*Quast 2009*). O dalších slovenských bohatých hrobech z doby římské pojednává práce Vojtěcha Ondroucha (*Ondrouch 1957*).

2.2. Čechy

První z bohatých kostrových hrobů, který byl v Čechách objeven a kterému se budu následně věnovat, se nachází v Prosmkách u Litoměřic. Objeven byl s dalšími kostrovými hroby v roce 1902. Podrobnosti o nálezových okolnostech spolu s fotografiemi většiny artefaktů najdeme v publikacích Bedřicha Svobody (*Svoboda 1948; týž 1965, 67, 269-270*); v jeho pracech nechybí ani kapitoly věnované přímo skupině středoněmeckých hrobů Leuna – Haßleben. Detailnější zpracování i kresebnou dokumentaci hrobu z Prosmek přináší práce Jana Blažka (*Blažek 1995, 144-145*). S hrobem z Prosmek pracuje i Vladimír Sakař (*Sakař 1966, 614, 618-648*).

O bohatém kostrovém hrobě v Žiželicích, který byl objeven v roce 1924, se poprvé dozvídáme z časopisu Sudeta, kde najdeme popis i vyobrazení jednotlivých nálezů (*Wurdinger 1925*). Podobné informace najdeme i u Bedřicha Svobody (*Svoboda 1948; týž 1965, 68, 281*). Z článku M. Wurdingera vycházel a o hrobu v Žiželicích detailněji informoval také Jan Blažek (*Blažek 1995, 150-152*) a do své studie hrob zahrnul i Vladimír Sakař (*Sakař 1966, 618-648*).

Zmínku o bohatých hrobech z Prosmek a Žiželic vyčteme i z publikace o pohřebišti v Leuně (*Schulz 1953, 37*).

V roce 1978 byl objeven mužský kostrový hrob z Berouna-Závodí. První a velmi stručné informace, ovšem doplněné o fotografii hrobové komory, přinesl Pavel Břicháček (*Břicháček 1981, 127-128*). Soupis nálezů a jejich grafické vyobrazení se objevily v encyklopedii Jiřího Hraly (*Hrala 1998, 35-36*). Do svých prací zahrnul berounský hrob i Jaroslav Tejral (*Tejral 1999, 217; týž 1999a, 239-241*); v publikaci o pozdněřímských vojenských elitách najdeme jak kresebné dokumentace nálezů, tak i hrobové komory. Celkový soupis nálezů berounského hrobu poskytuje i publikace Václava Matouška a Daniela Stolze (*Matoušek – Stolz 2006, 174-176*). Zde najdeme i barevně zdokumentovanou pohřební komoru a fotografii některých nálezů.

Komorový kostrový hrob ze Soběsuk byl objeven a archeology žateckého muzea ve spolupráci s detašovaným pracovištěm v Mostě prozkoumán v roce 1986. Dosud jako jediný tento hrob zpracoval a zdokumentoval Jan Blažek (*Blažek 1995, 145-148*).

Rok 2003 přinesl pro poznávání bohatých kostrových hrobů hned dva významné nálezy. Kostrový hrob z Hostivic dosud nebyl v úplnosti publikován; v literatuře najdeme pouze nepatrnou zmínku o nálezů hrobu a jeho výbavě (*Sankot – Pleinerová – Košta 2004, 132*). Ženský kostrový komorový hrob ze Slepotic analyzovali Martina Beková a Eduard Droberjar (*Beková – Droberjar 2005, 401-439*).

Posledním kostrovým hrobem, který bude v této práci analyzován, je dětský hrob z Květnice, jehož výzkum probíhal od roku 2002 a ukončen byl v roce 2006. Informace o průběhu a analýze nálezů najdeme v příspěvku Eduarda Droberjara a Pavla Snítileho (*Droberjar – Snítílý 2011*, 501-513).

První studie v Čechách, které souborněji zpracovávají a analyzují větší počet z uvedených bohatých kostrových hrobů, ale i z dalších, výbavou chudších hrobů, jsou již zmiňované práce Bedřicha Svobody (*Svoboda 1948*, *týž 1965*).

Důležitý je příspěvek Jana Blažka, který se týká mlado- a pozdněřímských kostrových hrobů v severozápadních Čechách. Sem zahrnul autor bohaté hroby z Prosmky, Soběsuk, Žiželic a mnohé další, chudší, ovšem pro poznání struktury obyvatelstva neméně důležité kostrové hroby, které analyzoval stejně podrobně, jako hroby bohatší. (*Blažek 1995*, 139-161).

Ženským hrobům v Čechách se věnoval Kazimierz Godłowski (*Godłowski 1992*, 34), jenž definoval tzv. horizont Prosmky, vyskytující se ve stupni C2. Tímto pojmem označil ženské hroby s jednoduchými hrobovými jámami a orientací kostry ve směru S-J nebo SZ-JV, které jsou vybaveny dvěma sponami (samostřílové spony typu Almgren 175 nebo stříbrné destičkovité spony potažené zlatou folií a korálkem uprostřed), skleněnými a jantarovými korálky, nákrčníky s hruškovitým zapínáním, stříbrnými a bronzovými jehlicemi, závěsky a dalšími předměty, jako jsou např. nádoby či přesleny. Stejně tak vyčlenil mladší skupinu kostrových hrobů ze stupně C3.

Nejnovější práce pojednávající o české skupině hrobů z mladší a pozdní doby římské napsal Eduard Droberjar (*Beková – Droberjar 2005*, 422-434; *Droberjar 2007*, 93-103), který ve svých příspěvcích analyzuje bohaté i chudší hrobové nálezy z Čech a na základě různých analogií načrtává podobu a strukturu germánské společnosti na našem území (obr. 14).

3. Soupis lokalit

Beroun-Závodí, okr. Beroun (Středočeský kraj)

- objeveno: 1978
- hrob kostrový
- úprava hrobové jámy: dřevem obložená komora, 3 x 2 m, hloubka 1,5 m, 4 kůly v rozích
- inventář:
  - 1 bronzový meč s kostěnou rukojetí (obr. 2:7)
  - 1 bronzové kopí (obr. 2:1)
  - 7 bronzových šipek (obr. 2:3,4)
  - 2 bronzové ostruhy (obr. 2:12)
  - 1 bronzová štítová puklice
  - 1 bronzový nůž (obr. 2:2)
  - 1 bronzové nůžky (obr. 2:10)
  - 1 bronzová samostřílová spona (obr. 2:11)
  - 2 bronzové přezky (obr. 2:6)
  - bronzová toaletní souprava (pinzeta, ušní lžička) (obr. 2:5)
  - 1 bronzové plechové kování hlavičky
  - 2 bronzová kování (hrot a háčkovité kování)
  - 2 bronzová lancetovitá nákončí
  - 1 bronzové obdélníkovité zdobené kování s prohnutými delšími stranami
  - 1 bronzové kování řemene (obrubi)
  - 1 skleněná nádoba (pohár typu Frunzovka)
  - 1 jantarový korál
  - 6 keramických nádob (2 misky na nožce) (obr. 2:8,9)
  - 1 kostěný hřeben (obr. 2:13)
  - 1 x ŠI
  - 1 železný nýt
- muž, věk 40 let
- uložení:
- literatura:
  - Břicháček 1981, 127-128.
  - Hrala 1998, 35-36.
  - Matoušek – Stolz 2006, 174-176.

- Tejral 1999, 205-271.

Hostivice, okr. Praha-západ (Středočeský kraj)

- poloha: Palouky, plocha X
- objeveno: 2003
- hrob kostrový komorový
- úprava hrobové jámy: mohutné kamenné závaly, rakev, 253 x 109 x 80 cm, orientace S-J
- inventář:
  - 2 stříbrné zlacené štítkovité spony
  - náhrdelník z jantarových korálků, cca 200 ks
  - jehlice
  - kostěný hřeben
  - železný nůž
  - náramek
  - 3 keramické nádoby - mísy
- žena, věk cca 20 let
- uložení: Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy
- literatura:
  - Sankot – Pleinerová – Košta 2004, 132.

Květnice, okr. Praha-východ (Středočeský kraj)

- poloha: „Za Mlýnem“, cca 15 km východně od Prahy, S okraj obce Květnice, ze S Sibřinský les, z J říčka Výmola
- objeveno: 2006 (výzkum probíhal od r. 2002)
- hrob kostrový
- úprava hrobové jámy: mělká nepravidelná prohlubeň s mírně šikmými stěnami, 130 x 95cm, hloubka cca 7 cm, orientace delší osou SZ-JV, hrany objektu obtížně rozpoznatelné, prohlubeň vyplněna světle hnědou hlínou a četnými úlomky břidlice
- inventář:
  - stříbrná spona s podvázanou nožkou A. 166, se zdobenými perlovcovými drátky (tzv. uherský typ), d = 4,8 cm (obr. 3:1)

- bronzová spona s podvázanou nožkou a s úzkým páskovým lučímek A. 158, d = 5,1 cm (obr. 3:2)
  - 35 jantarových korálků tmavě červené barvy
    - 29 plochých kruhových korálků, typ TM 388 (obr. 3:3/7-34)
    - 6 osmičkovitých závěšků; 4x typ TM 465 (obr. 3:3/1,3,4,6), 2x typ TM 471 (obr. 3:3/2,5)
  - 3 keramické nádoby
    - miska na nožce ze středně zrnitého materiálu (příměs písku) a s hladkým tmavě šedým povrchem, Ø dna = 6,8 cm (obr. 3:4)
    - miska se zaobleným dnem ze středně zrnitého materiálu (příměs písku) a s hladkým tmavě šedým povrchem, Ø dna = 7 cm (obr. 3:5)
    - spodní část nádoby neurčitelného tvaru z velmi hrubého materiálu (s kamínky) a s hrubým nerovným šedohnědým povrchem, výzdoba: svislé a šikmé linie dvojitých nehtových vrypů v tzv. větvičkovitém motivu, Ø dna = 8,8 cm (obr. 3:6)
  - železný kroužek (obr. 3:7)
- dítě ženského pohlaví, stáří 2 roky
  - uložení: Městské muzeum v Čelákovcích
  - literatura:
    - Droberjar – Snítily 2011, 501-513.

Prosmyky, okr. Litoměřice (Ústecký kraj)

- poloha: pískovna W. Wenera
- objeveno: 1902
- hrob kostrový
- úprava hrobové jámy: orientace S-J
- inventář:
  - 2 bronzové samostřílové spony A. 175 s kulovitým zakončením vinutí spony a ozdobou z perličkovitého drátu na obou koncích lučímek, d = 5,9 cm (obr. 4:12)
  - 2 bronzové jehlice
    - s hladkým dříkem a háčkem, d = 4,8 cm (obr. 4:2)

- s tordovaným dříkem a háčkem, $d = 3,7$ cm (obr. 4:1)
  - 2 bronzové kruhové prolamované závěsky s osmičkovitým drátem uvnitř a s řetízky, $\varnothing = 1,7$ cm a $1,8$ cm, $d = 3,0$ cm (obr. 4:4,5)
  - litý bronzový závěsek s bronzovým kroužkem, $d = 4,8$ cm, $\varnothing$ kroužku $2,8$ cm (obr. 4:3)
  - bronzový nákrčník s konci ovinutými jednoduchým stříbrným drátem, vnutí na hruškovém upínacím mechanismu zakončeno 2 prstenci z perlovce, polokulovitý zavírací knoflík také ovinut perlovým drátem, $\varnothing$ $15,5$ cm (obr. 4:11)
  - 6 bronzových kroužků, $\varnothing$ $1,2 - 1,6$ cm (k dispozici pouze 2) (obr. 4:13,14)
  - bronzový prsten (nezachován)
  - 9 jantarových a 7 skleněných korálek typu TM 362, 388, 400, 471 a-d (nezachovány)
  - stříbrná svorka
  - 4 bronzové knoflíky, $\varnothing = 1,0 - 1,1$ cm (3 dochované) (obr. 4:8-10), 1 zdvojený bronzový knoflík, $d = 1,3$ cm, $\varnothing$ $1,9$ cm (obr. 4:7)
  - 3 hliněné přesleny
  - drobná svorka ze stříbrného plechu (obr. 4:6)
- žena
  - uložení: Muzeum v Teplicích
  - literatura:
    - Blažek 1995, 144-145.
    - Preidel 1926, 35, Abb. 29.
    - Svoboda 1965, 265-270, Abb. 23.

Slepotice, okr. Pardubice (Pardubický kraj)

- poloha: „Na Vinicích“, pískovna, okraj terasy řeky Loučné, V okraj obce Slepotice, 20 km východně od Pardubic
- objeveno: 2003 (výzkum probíhal od podzimu r. 2002)
- hrob kostrový komorový
- úprava hrobové jámy: obdélníkovitý tvar objektu, 304×220 cm, orientace SV-JZ, mírně šikmé stěny, ploché dno, podél stěn žlábek (š. $10-20$ cm, hl. $5-10$ cm), podél

žlábků směrem dovnitř 8 kůlových jamek s rovnými dny (v rozích a uprostřed všech stran)

➤ inventář:

- 2 samostřílové spony (původně štítkové), typ Matthes A3b (obr. 6:1,2), stříbrná destička spony, na vnější straně pokrytá zlatou folií, 2,7 x 2,7 cm (obr. 6:3)
- 8 skleněných korálek; 1x typ TM 32 (obr. 6:17), 3x typ TM 23 (obr. 6:14-16), 1x typ TM 30 (obr. 6:13), 1x typ TM 67/70 (obr. 6:12), 1x typ TM 41 (obr. 6:11), 1x typ TM 58 (obr. 6:10)
- 15 jantarových korálek a fragmentů; 3x typ TM 438 (obr. 6:26-27, 32), 1x typ TM 432 (obr. 6:24), 4x typ TM 429/430 (obr. 6:28-31), 1x typ TM 444 (obr. 6:25), 6x typ TM 471 (obr. 6:18-23)
- železný nůž s odsazeným břitem a odlomeným hrotem, d = 8,6 cm (obr. 6:4)
- fragment železného předmětu s kruhovitým průřezem, d = 4,6 cm (obr. 6:5)
- 4 keramické nádoby
  - miska s vyšším prohnutým hrdlem a zaobleným spodkem z jemně zrnitého, šedohnědého materiálu, výzdoba: dva mírně šikmé širší žlábků na výduti, pd = 6,2 cm, v = 10,7 cm (obr. 6:7)
  - kónická miska na nožce ze středně zrnitého, písčitého, špatně vypáleného materiálu, výzdoba: dva drobné obdélníkovité vrypy na vnitřní straně okraje, pd = 7,7 cm, v = 7,8 cm (obr. 6:9)
  - ostrohranná miska s prohnutým hrdlem a kónickým spodkem z jemně zrnitého, šedohnědého materiálu, výzdoba: trojice drobných čočkovitých vrypů na výduti pod hrdlem, pd = 7,5 cm, v = 7,6 cm (obr. 6:8)
  - miska s válcovitým až mírně kuželovitým, dvakrát horizontálně prožlabeným hrdlem a zaobleným spodkem z jemného, světle hnědého materiálu, výzdoba: trojice drobných trojúhelníkovitých vrypů na rozhraní hrdla a výdutě, úzké šikmé kanelury na výduti pod hrdlem, pd = 7,5 cm, v = 11,3 cm (obr. 6:6)
- drobné uhlíky

➤ žena, věk 15-40 let

➤ uložení: dočasně v Muzeu Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou, poté v Pardubicích

- literatura:
  - Beková – Droberjar 2005, 401-439.

Soběsuky, okr. Chomutov (Ústecký kraj)

- objeveno: 1986
- poloha: Soběsuky III, parcela 79/1, štěrkovna
- hrob kostrový komorový
- úprava hrobové jámy: 230 x 275 cm, hloubka 0,9 m, zaoblené rohy jámy, vestavěná dřevěná konstrukce se zachovalými zbytky prken a trámů (průřez 8 x 8 cm, délka max. 85 cm), orientace S-J, uprostřed severní strany v hloubce 70 cm velký kámen
- inventář:
  - stříbrná samostřílová spona A. 175, d = 4,2 cm (obr. 7:4/10)
  - 2 štítkové bronzové spony zdobené stříbrnou a zlatou folií se skleněnými vložkami, d = 12,9 a 12 cm, typ Matthes B2 (obr. 7:4/1,2)
  - bronzová pravoúhlá jednočlenná přezka, 3 x 3 cm (dochován fragment)
  - bronzová pozlacená jehlice s prstencem z drátových spirálek, d = 13,3 cm (obr. 7:4/8)
  - bronzová oboustranná zašpičatělá jehla, d = 4,4 cm (obr. 7:4/6); stříbrná jehla, d = 5,6 cm (obr. 7:4/5), stříbrná jehla s tordovaným tělem a odlomeným očkem, d = 3,5 cm (obr. 7:4/7)
  - stříbrný prsten, rozbitý na 4 části, Ø = 1,6 cm (obr. 7:4/9)
  - stříbrný stočený drát (obr. 7:3/5)
  - dvojitý náhrdelník ze skleněných (82 ks) a jantarových (139 ks) korálků, se stříbrnými kroužky, bronzovými a stříbrnými závěsky a esovitou záponkou
    - sklo: 31 modrých perel s očkem typu TM 84a (obr. 7:3/10), 32 kulovitých modrých perel typu TM 2 (obr. 7:3/11), plochá opakní perla z bílé skelné pasty s červenými vlákny (obr. 7:3/8), 3 bílé a 1 modrá válečkovitá perla (obr. 7:3/6), 1 bílá vroubkovaná perla (obr. 7:3/7), podlouhlá, v průřezu kulatá perla z nazelenalého opakního skla (obr. 7:3/9), 12 malých perel z neprůhledného zvětralého skla (obr. 7:3/12)
    - jantar: 21 celých nebo fragmentárních osmičkovitých perel, d = 1,2 – 2,8 cm (obr. 7:5/1), 2 oválné, podélně provrtané, v průřezu ploché

- perly (obr. 7:5/2), dvoukónické nebo ploché perly (10x d = 2 cm (obr. 7:5/3), 36x d = 1-2 cm, 32x d = 0,5 – 1 cm (obr. 7:5/4), 59x d = 0,5 cm (obr. 7:5/5)
- velká bílá opakní skleněná perla s dvojitou rytou červenou klikatkou, $\varnothing = 2,2$ cm (obr. 7:4/4)
  - jantarový korálek se dvěma rytými liniemi, $\varnothing = 3,8$ cm (obr. 7:4/12)
  - skleněný korálek z nazelenalého skla se šesti výčnělky z bílé a tmavě modré skelné pasty, typ TM 377, $\varnothing = 3,7$ cm (obr. 7:4/11)
  - 3 stříbrné kroužky, $\varnothing = 2,4, 2,6$ a $3,0$ cm (obr. 7:3/1-3)
  - bronzová pozlacená esovitá záponka s profilovanou střední částí, kulovitě zakončená, d = 2,2 cm (obr. 7:3/4)
  - bronzový závěsek lunicovitého tvaru (dochován zlomek) (obr. XIII vlevo)
- bronzová pinzeta, d = 3,8 cm (obr. 7:4/3)
  - toaletní bronzová lžička na kroužku (ušní lžička), d = 3,7 cm (obr. 7:4/3)
  - bronzový stočený drát s omotanými konci, $\varnothing = 1,6$ cm (obr. 7:4/3)
  - různá železná kování z dřevěné skříňky
    - téměř pravoúhlé kování se 4 hřebíky v rozích a 2 klíčovými dírkami (obr. 7:6/1)
    - 7 zlomků kování se 2 nýty a 7 nýtů se zbytky bronzových destiček (obr. 7:6/2)
    - alespoň 20 železných nýtů s hlavičkami potaženými bronzovým plechem (obr. 7:6/3)
    - 3 podlouhlá pravoúhlá kování s otvory na okrajích delších stran a 7 fragmentů dalších kování (obr. 7:6/4)
    - 4 ohnutá tyčinkovitá kování (obr. 7:6/5)
    - železný klíč (pružina) s očkem na konci a s pravoúhlým průřezem, d = 10,4 cm (obr. 7:6/6)
  - 2 keramické nádoby
    - mísa se zalomeným, lehce klenutým dvoukónickým tělem, černá, materiál středně zrnitý (příměs písek), povrch lesklý, výzdoba: 3x trojice krátkých svislých žlábků, v = 7,3 cm, $\varnothing$ dna = 4,2 cm, $\varnothing$ okraje = 16,4 cm (obr. 7:2/2)

- mísa, hnědočerná, jemně vyhlazená, výzdoba: 2 horizontální lišty, na spodní liště trojice výčnělků, v = 8,8 cm, Ø dna = 6 cm, Ø okraje = 17,6 cm (obr. 7:2/3)
      - hliněný přeslen, d = 2,3 cm, Ø = 3,3 cm (obr. 7:2/1)
- žena
- uložení: Muzeum v Žatci
- literatura:
  - Blažek 1995, 145-148.

Žiželice, okr. Louny (Ústecký kraj)

- poloha: pískovna na Jánském vrchu
- objeveno: 1924
- hrob kostrový
- úprava hrobové jámy: rozměry 200 x 150 cm, hloubka 1 m, orientace kostry ve směru SV-JZ, kolem skeletu bílý 15-20 ccm široký pás, nad kostrou 2 vrstvy kamenů, žádné stopy po dřevěné komoře
- inventář:
  - 2 bronzové samostřílové spony typu A. VI 2, d = 7,1 cm (obr. 8:5), druhá spona bez zachycovače, d = 7,0 cm (obr. 8:4)
  - stříbrná jehlice zakončená hadí hlavičkou, d = 18,5 cm (obr. 8:1)
  - stříbrný prsten s otevřenými konci a kulatým průřezem, Ø = 2,7 cm (obr. 8:9)
  - bronzový jehelníček na drátěném rámu, d = 8,9 cm (obr. 8:2)
  - podkovovitý bronzový závěsek s přiletovaným bronzovým poutkem, výzdoba: okraje lemované půlobloučky, šířka 5,2 cm (obr. 8:6)
  - stříbrný závěsek ze 4 stočených drátků, ukončený tordováním s očkem, uprostřed skořápka vlašského ořechu, d = 5,2 cm (obr. 8:3)
  - masivní bronzový kroužek se stopami opotřebení, pravděpodobně součást opasku, Ø = 3,5 cm (obr. 8:8)
  - náhrdelník
    - 380 skleněných perel, typy TM 126, 9, 47, 30a, 109, 212c, 37, 34, 6, 76, 36, 41, 283a, 35, 11; ploché kulovité a podlouhlé modré perly,

s vlnitou linií nebo očky, např. 63 polyedrických perel velikosti přes 1 cm (obr. 9:9/4), 6 stejných perel s velikostí do 1 cm (obr. 9:9/6), 9 červených perlí, z toho 3 s bílými vložkami (obr. 9:9/3), 4 perly s různobarevnými vložkami (obr. 9:9/2)

- 15 jantarových perel, většinou ploché a kónické, 2 válcovité, 1 s téměř šestiúhelníkovitým průřezem, typy TM 388, 390, 397, 398, 431 (obr. 9:1)

- ulita cypraea s otvorem pro zavěšení (obr. 8:7)
- zkorodovaný zlomek řetízku, článek s očkem $d = 3$ cm, 3 články $d = 2$ cm, $v = 1$ cm (obr. 12:7-10, obr. XVIII vpravo)
- 3 železné vědérkovité závěsky, $v = 1,8 - 2,3$ cm (obr. 8:10-12)
- fragment železného nože, silně zkorodovaný, délka fragmentu = 8 cm (obr. 12:2)
- železné šídlo, $d = 8,8$ cm (obr. 12:1)
- 3 bronzové nýty (nedochované)
- 4 mísovité nádoby
  - S-ovitě profilovaná mísa, výzdoba: šikmá široká kanelace, $v = 12,5$ cm, $\varnothing$ dna = 12 cm, $\varnothing$ okraje = 21,5 cm (obr. 8:16)
  - nízká mísa s válcovitým hrdlem s tmavěhnědým, hladkým povrchem, výzdoba: trojúhelníkový žlábkovaný ornament (2x jednoduchý a 2x dvojitý, avšak neúplný ornament), $v = 5,2$ cm, $\varnothing$ dna = 4 cm, $\varnothing$ okraje = 11,8 cm (obr. 8:13)
  - mísa se zataženým okrajem, hrubým/drsným, světle hnědým povrchem, $v = 7,2$ cm, $\varnothing$ dna = 7,6 cm, $\varnothing$ okraje = 12,6 cm, tzv. svébská miska (obr. 8:14)
  - nízká kónická miska s nízkou nožkou a hnědým, jemným, hladkým povrchem, $v = 6,1$ cm, $\varnothing$ dna = 7,4 cm, $\varnothing$ okraje = 19,7 cm (obr. 8:17)
- hliněný přeslen, $\varnothing = 4,2$ cm (obr. 8:15)
- kostra kohouta

- žena
- uložení: Muzeum v Žatci
- literatura:

- Blažek 1995, 150-152.
- Svoboda 1965, 281.
- Wurdinger 1925, 186-195.

4. Analýza pohřebního ritu

Dominující v celé době římské byl žárový pohřební ritus, projevující se v podobě popelnicových nebo jámových hrobů. V případě popelnicového hrobu byl popel zemřelého uložen do keramické nádoby a následně byl tento celek vložen do země. Zemřelý byl spalován i s osobní výbavou a milodary; předměty ohněm nepoškozené byly do popelnice přidány až po kremaci nebo se v průběhu spalování nacházely na okraji hranice. V jámových hrobech byly spálené kosti i milodary uloženy přímo do země, nebo byly opatřeny ještě textilíí či kůží a až poté vloženy do jamky. Jako milodary v hrobech najdeme šperky, nástroje, zbraně i římské importy. Oba typy pohřbů se běžně vyskytují na pohřebištích vedle sebe. Žárová pohřebiště v Čechách se liší svou velikostí. Najdeme jak pohřebiště s desítkami hrobů (Pňov), velká pohřebiště (Opočno, Přešťovice), tak i tzv. rozsáhlé nekropole se stovkami pohřbů (Plotiště nad Labem) (*Salač 2008*, 90-91, 148; *Unger 2006*, 28).

Už ve starší době římské se v české kotlině začínají objevovat kostrové hroby. Pro stupeň Eggers A u nás neznáme žádné kostrové hroby. Jako výjimku můžeme označit birituální hrob z Byčkovic, který je kladen na přelom stupňů A/B1. Ovšem nejstarší čistě kostrové hroby máme doloženy od stupně B1a. Jedná se o 4 hroby (Liběšovice, 2x Noutonice, Poplze). Ze stupně B1b známe 31 hrobů (např. Praha-Bubeneč, Straky, Radovesice, Tvršice). Stupeň B1c u nás zastupuje jediný bohatý kostrový hrob z Řepova. Dalším stupněm, ve kterém se objevují kostrové hroby, je B2b; ze čtyř známých hrobů jsou tři ženské (Lovosice, Praha-Ďáblice, Velké Přílepy). Na přelom stupňů B2/C1 byly zařazeny dva kostrové hroby (Horní Počaply, Praha-Michle). Hroby se vyskytují buďto ojedinele nebo ve skupinkách, a to po čtyřech (Praha-Bubeneč) nebo po třech (Nehvizdy, Noutonice, Straky). Zjištěny byly i dva kostrové hroby (Kutná Hora – Sedlec, Radovesice, Semčice, Tvršice). Většina hrobů se nacházela mimo areál žárových pohřebišť, nemají tedy na žárová pohřebiště pravděpodobně žádnou vazbu. Výbava kostrových i žárových hrobů bývá podobná, ovšem v kostrových hrobech stupně B1 nenajdeme zbraně. Jak lze vidět, vrchol kostrového pohřbívání ve starší době římské zaznamenáváme ve stupni B1b. V následujících stupních hrobů ubývá a v Čechách se jich objevuje velmi málo (*Droberjar 2011*, 13-19, *týž 2006*, 650).

Pro stupeň C1a kostrový pohřební ritus neznáme, ovšem od stupně C1b zaznamenáváme v Čechách vedle žárového pohřebního ritu opět kostrové hroby (Praha-Dejvice, Staňkovice) jako projev kulturního vlivu ze středního Německa. Stejně tak se začínají vyskytovat hlavně v severozápadních Čechách (Pátek, Prosmyky) a pražské

kotlině (Praha-Dejvice, Praha-Dolní Chabry) bohaté kostrové hroby, tentokráté náležející ženám (*Salač 2008*, 145). Nejvíce kostrových hrobů z mladší doby římské řadíme do stupňů C2 a C3. Těmto hrobům bude na následujících stranách věnována hlavní pozornost.

Zkoumat kostrový ritus v Čechách je obtížné, protože v mnoha případech se dokumentace nedochovala nebo nebyla vůbec pořizována, což má neblahý vliv na celkovou analýzu kostrového pohřbívání, v němž se zrcadlí struktura germánské společnosti v Čechách.

4.1. Charakteristika kostrových hrobů (C1b – C3)

U kostrových hrobů, které jsou na základě českého modelu klasifikace hodnoceny jako nejchudší díky přítomnosti pouze keramických nádob, a tedy zařazeny do III. skupiny (Hřivice, Křesín 2, Libočany, Prosmky 1, Prosmky 2, Prosmky 5), bohužel neznáme informace o podobě hrobu (*Beková – Droberjar 2005*, obr. 29). Stejně tak jsme na tom i u bohatších hrobů skupin IIa, IIb, ale také skupiny 1b. U některých hrobů byla určena alespoň orientace kostry (Křesín 1 a 2, Libočany, Prosmky 3, Staňkovice) ve směru S-J, hlavou k severu (*Blažek 1995*, 154). Ostatky dítěte z Květnice byly uloženy ve směru SZ-JV (*Droberjar – Snítily 2011*, 508). Klasická hrobová jáma byla zpozorována také u hrobu ve Vlíněvsi, Roztokách 1 a v Praze-Dolní Chabry 2 (*Beková – Droberjar 2005*, obr. 29). Údaje o hloubce známe u hrobů ze Staňkovic (0,5 m), Libočan a Prosmky 3 (1,2 m). Ohledně libočanského hrobu víme také, že pohřbený ležel pod silnou vrstvou kamenů. K hrobu ze Staňkovic známe navíc informace o tvaru hrobové jámy – šlo o zužující se elipsu s vnějšími rozměry 1,6 x 1,0 m a šířkou dna pouhých 0,35 m. V kvalitnější dokumentaci žiželského hrobu najdeme rozměry hrobové jámy 2,0 x 1,5 m a hloubku 1 m (obr. 10). Kostra byla orientována ve směru SV-JZ a obklopena byla 15-20 cm širokým bílým pásem. Víme také, že kostru přikrývaly dvě vrstvy kamenů (obr. 11) (*Blažek 1995*, 154).

Nejbohatší hroby, náležející do skupiny Ia, jsou z hlediska pohřebního ritu specifické existencí hrobových komor. Proto sem patří hroby ze Soběsuk, Slepotic a Hostivice. V případě hostivického hrobu víme dosud jen pár informací: skelet byl uložen v rakvi o rozměrech 2,53 x 1,09 x 0,8 m orientované ve směru S-J, nad komorou byly zaznamenány rovněž mohutné kamenné závaly (*Sankot – Pleinerová – Košta 2004*, 132). Hrob ze Slepotic měl obdélníkový tvar o rozměrech 3,04 x 2,2 m a byl orientován ve směru SV-JZ. Podél mírně šikmých stěn se táhl žlábek o šířce 10-20 cm a hloubce 5-10 cm. V rozích hrobu a uprostřed všech stran bylo zdokumentováno 8 kúlových jamek

s rovnými dny, které se nacházely uvnitř prostoru ohrazeného žlábkem. Šlo zde tedy o komoru sestavenou z vodorovných trámů i svislých kůlů (obr. 5) (*Beková – Droberjar 2005*, 403). V hrobě ze Soběsuk (obr. 7:1), který měl rozměry 2,95 x 2,45 m, hloubku od úrovně skrytého terénu 1,05 m a orientován byl ve směru S-J s mírnou odchylkou k SV, byly zachyceny stopy výdřevy. Šlo o vodorovná prkna ve čtyřech řadách nad sebou. Nejvyšší se nacházel v hloubce 36 cm od skrytého povrchu, další byly umístěny stupňovitě směrem ke dnu hrobu. Prkna o délce až 1,05 m, šířce 10-12 cm a tloušťce max 3-4 cm se nacházela pouze při východní stěně, s výjimkou malého zlomku dřeva při severozápadním rohu v hloubce 0,5 m. Na dně hrobu byla také zachycena výdřeva, a to v jeho SV části; šlo o vodorovná prkna na ploše cca 225 x 150 cm, která byla kladena ve směru S-J. Po obvodu dna hrobu a v jeho jižní a západní části byl místo výdřevy zachycen obvodový žlábek ve tvaru písmene „L“ o šířce cca 50 cm (*Holodňák 1986*, 13). Ačkoliv bychom mohli kostrový hrob z Berouna-Závodí na základě přítomnosti dřevěné komory zařadit do skupiny Ia, musíme jej přesto postavit mimo tuto „českou“ klasifikaci, neboť se jedná o mužský hrob, jenž má ve výbavě na rozdíl od ženských hrobů také zbraně, které výše zmíněná klasifikace nezahrnuje. Hrob se také svým odlišným charakterem blíží době stěhování národů. Komora hrobu o rozměrech 3 x 2 m a hloubce 1,5 m byla zpevněna čtyřmi opěrnými sloupy v rozích (obr. 1). Další informace vzhledem k neúplné publikaci nálezů nejsou bohužel známy (*Břicháček 1981*, 127; *Tejral 1999*, 239).

4.2. Poloha milodarů

4.2.1. Spony

Zemřelí bývali v mladší době římské pohřbíváni v kroji, což dokazuje v mnoha případech stejný počet a poloha určitých nálezů. Za nejprůkaznější můžeme považovat spony. Typické u spon v bohatých kostrových hrobech u nás je, že se vyskytují v páru. Jedná se zejména o štítkové zlacené spony se skleněnými vložkami (Soběsuky, Hostivice) nebo o samostřílové spony (Prosmyky, Žiželice). V případě Slepotic máme dochovány dvě samostřílové spony, u kterých můžeme díky nálezů deformované destičky a profilaci lučičku říci, že byly původně štítkové. Spony byly pravděpodobně zničeny a dislokovány druhotným zásahem, neboť je prokázáno, že hrob byl vykraden. Dvojice stříbrných zlacených terčovitých spon byla nalezena v hrobech zařazených do skupiny Ib (Malé Březno, Pátek, Staňkovice, Zvoleněves, Dolínek 2). Z Květnice máme také dvě spony, které se ovšem liší materiálem i typem. Podle J. Blažka (*1995*, 154) je pro kostrové hroby mladší a pozdní doby římské typický lichý počet spon; v chudších hrobech se vyskytuje

jedna spona (Libkovice, Křesín 2, Prosmky 3), v bohatších hrobech dvojici spon doplňuje třetí spona jiného typu. Tuto teorii ovšem u bohatých hrobů splňuje pouze hrob ze Soběsuk, kde se kromě dvou stříbrných zlacených štítkových spon našla také třetí stříbrná samostřílová spona. V ostatních bohatých hrobech se spony vyskytují v páru (Slepotice, Hostivice, Pátek, Dolínek, Prosmky 6, Žiželice). Ve Staňkovicích byly kromě dvou výše zmíněných spon nalezeny také fragmenty dalších dvou spon, nikoli jediné. Ze Zvoleněvsi pocházejí navíc také další dvě spony. Dvojice totožných spon bývá umístěna na ramenou, třetí spona v oblasti hrudníku (*Beková – Droberjar 2005*, obr. 29; *Blažek 1995*, 154). V případě Květnice byly obě spony, ač rozdílné, umístěny podobně – stříbrná spona s podvázanou nožkou u levého ramene, bronzová spona na pravém rameni (*Droberjar – Snítily 2011*, 503). Celkově můžeme říci, že teorie J. Blažka o převažujícím lichém počtu spon v kostrových hrobech není aplikovatelná na české poměry.

4.2.2. Šperk

Jako šperk označujeme mnoho druhů ozdob, které nosili muži i ženy. Kromě estetické funkce plnil šperk i funkci symbolickou – byl výrazem společenského postavení svého nositele. Mezi šperk doby římské obecně řadíme náhrdelníky, nákrčníky, nápažníky, korále, jehlice, prsteny a závěsky.

4.2.2.1. Náhrdelníky

Skleněné a jantarové korálky v ženských kostrových hrobech tvořily náhrdelník, jednoduchý nebo víceřadý. Dvojitou řadu korálků máme doloženou ze Soběsuk, odkud se zachovalo 82 skleněných a 139 jantarových korálků. Náhrdelník byl uložen na hrudi a ramenou a směřoval mírně k levé straně hrudníku. Z tohoto hrobu máme také další 3 rozměrově větší perly (dvě skleněné, jeden jantarový), které se nacházely vedle levého boku a levé ruky spolu s několika dalšími zlomky skleněných korálků (*Holodňák 1986*, 14). Dvojitý náhrdelník ze zachoval v hrobě ze Žiželic; obsahuje 380 skleněných a 15 jantarových korálků a svou polohou odpovídá původnímu uložení. Náhrdelník byl nasazen kolem krku a splýval na hrud' (*Blažek 1995*, 150; *Wurdinger 1925*, 188). V Květnici byly objeveny pouze jantarové korálky, které se vyskytovaly zejména v oblasti mezi krčními obratli a lebkou. Některé korálky byly rozptýleny pod lebkou. Jediný korálek se nacházel dál, ve vzdálenosti 25 cm od lebky (*Droberjar – Snítily 2011*, 503). Z ostatních lokalit, kterým je v této práci věnována hlavní pozornost, známe většinou pouze počet perel, podrobnější údaje o jejich poloze nejsou známy. Ze Slepotice se dochovalo 8 skleněných

a 15 jantarových perel, které byly rozptýleny v sekundární poloze v důsledku narušení hrobu vykradači. Je zřejmé, že jde o pouhé torzo náhrdelníku (jednoho nebo i více) kvůli malému počtu kusů perel (*Beková – Droberjar 2005*, 403). V Prosmykách bylo nalezeno 9 jantarových a 7 skleněných perel a z Hostivice máme dochováno cca 200 ks pravděpodobně pouze jantarových perel (*Blažek 1995*, 144; *Sankot – Pleinerová – Košta 2004*, 132).

4.2.2.2. Jehlice

Ze čtyř hrobů (Hostivice, Prosmyky, Soběsuky, Žiželice) máme celkem 5 jehlic (z Prosmyk se dochovaly 2 ks), ale umístění v hrobě máme doloženo jen u dvou. Jehlice s prstencem z drátových spirálek ze Soběsuk ležela po pravé straně lebky hrotem k severu a hlavicí k jihu. Žiželická jehlice se hadí hlavičkou dotýkala dna hrobu a tělem se opírala o lebku ve výšce očí. Hrotem směřovala na východ (*Blažek 1995*, 145; *Wurdinger 1925*, 188).

4.2.2.3. Kroužky a prsteny

Stříbrné kroužky ze Soběsuk měly být spolu s dvojitým perlovým náhrdelníkem na hrudi pohřbené ženy. Žiželická žena měla stříbrný prsten na prsteníčku levé ruky a masivní bronzový kroužek nad pánevní oblastí. Z šesti kroužků z Prosmyk jsou k dispozici pouze dva; jejich polohu neznáme (*Blažek 1995*, 144, 145, 150). Drobný železný kroužek z Květnice ležel mezi rozptýlenými korálky (*Droberjar – Snítily 2011*, 503).

4.2.2.4. Závěsky

Bronzový závěsek podkovovitěho tvaru ze Žiželic byl umístěn na pravé straně pánve. Podobně mohl vypadat také závěsek ve tvaru půlměsíce ze Soběsuk, který se dochoval ve fragmentárním stavu; tento závěsek měl být umístěn na konci perlového náhrdelníku. Ze Žiželic máme další tři typy závěsků: v klíně se nacházel porcelánový závěsek – ulita cypraea. Závěsek ze čtyř stočených drátků obklopujících skořápku vlašského ořechu zdobil levou část pánevní oblasti a může mít spojitost s fragmenty řetízku, které byly umístěny nad ním. Tři železné vědérkovité závěsky ležely v pravé části hrudníku těsně u vnitřní šňůry perel. Jako závěsek může být označen také bronzový jehelníček, který byl umístěn v oblasti břicha pod levou vnější řadou perel (*Blažek 1995*, 145, 150).

4.2.3. Nástroje - Nůž

Nůž se objevil v hrobě z Hostivice, Slepotic a Žiželic. V případě Slepotic víme, že nůž ležel původně až za dřevěnou konstrukcí komory, tedy mezi SZ stěnou hrobu a žlábkem. Jestli byl součástí výbavy, zapomenutým nástrojem při stavbě hrobky či patřil vykradačům hrobu, můžeme jen odhadovat (*Beková – Droberjar 2005*, 403). S nožem z žiželického hrobu je to problematictější, neboť nákres předmětu, uvedené rozměry a poloha v hrobě (*Wurdinger 1925*, 187, 192; abb. 2, abb. 5a) neodpovídají nálezům a hrobu, který si můžeme prohlédnout *in situ* v Muzeu v Žatci.¹

4.2.4. Dřevěná skříňka s kováním

Kování skříňky se v námi studovaném materiálu nachází pouze v hrobě ze Soběsuk. Kování v podobě nýtů, destiček a klíče/pružiny byla rozmístěna po pravé straně horní poloviny kostry na přibližně oválné ploše o rozměrech cca 70 x 55 cm (*Holodňák 1986*, 14). Do takových skříňek bývaly často ukládány šperky. Uložení skříňky podél pravé ruky může naznačovat snahu či zvyk pohlídat si to nejcennější, co člověk při sobě má, čili mít cennosti tzv. „po ruce“.

4.2.5. Keramika

Keramická výbava v hrobech se skládá 2x ze tří nádob (Hostivice, Květnice), 2x ze čtyř nádob (Slepotic, Žiželice) a ze dvou nádob ze Soběsuk. V Květnici byla keramika uložena za hlavou dítěte (*Beková – Droberjar 2005*, 503), ve Slepoticích nalevo u hlavy

---

¹ V úseku popisujícím postupné odkrývání kostrového hrobu ze Žiželic se dočteme, že M. Wurdinger narazil na čtyřboký a oboustranně ostrý ztenčující se kus železa a v jeho těsné blízkosti na přeslen. Tuto skutečnost potvrzuje nákres hrobu (obr. 11). U konkrétního popisu „nože“ je zmíněn následující popis: „... etwa 3,75 cm dicke, vierkantige und stark verrostete Eisenstück wäre man am ehesten geneigt als einen Messerdorn anzusprechen, doch läuft es beiderseits spitz zu, läßt also keinen Uebergang in den Flachteil des Messers erkennen.“ Zde autor odkazuje na vyobrazení nože (obr. 15:a), které dle mého soudu uvedenému popisu neodpovídá. Na základě vlastního pátrání po příčině tohoto nesouladu jsem dospěla k následujícímu zjištění: V hrobě *in situ* se v blízkosti přeslenu nachází železný předmět, jehož vzhled je výše zmíněnému popisku blízký (obr. 12:1, obr. XXV.). Tento předmět (zřejmě šídlo) má rozměry 8,8 cm na délku, v nejširším místě 0,5 cm a v nejvyšším místě 0,4 cm. Jako nůž byl označen jiný předmět, který najdeme vyobrazený u Wurdingerera (Abb. 5a) a popsáný u Blažka (1995, 152) jako „Rest eines Eisenmessers, stark korrodiert. Erhaltene L. 8,5 cm.“. Nůž (obr. 12:2, obr. XXIV vlevo) byl zabalen spolu s předměty z druhého kostrového hrobu ze Žiželic, který byl od bohatého hrobu vzdálen přibližně 2 m. Z tohoto hrobu se zachovala lebka, fragment bronzového kování se dvěma nýty (obr. 12:3-5, obr. XXV vlevo), fragment nádoby a také jeden nůž (obr. 12:6, obr. 16, obr. XXIV vpravo). Uvedeným rozměrům podle J. Blažka je bližší zkorodovanější nůž (8 cm) (obr. XXIV vlevo), ačkoliv se jeho délka liší o 0,5 cm. Nůž pocházející z druhého hrobu má rozměry 12,1 cm, je tedy nepravděpodobné, že by M. Wurdinger při popisu myslel tento nález. Jediné, co nesouhlasí ani s jedním ze tří železných předmětů, je M. Wurdingerem uváděná tloušťka 3,75 cm. Je možné, že se M. Wurdinger při psaní článku o odkryvu bohatého hrobu spletl takovým způsobem, že by nakreslil jeden předmět a popsal druhý? Je také zajímavé, že u J. Blažka najdeme pouze popis nože, kresbu už ne. Zároveň J. Blažek vůbec nezmiňuje železné šídlo. Informace máme tedy ke dvěma ze tří existujících předmětů.

pohřbené ženy. Uložení v nižší poloze můžeme vidět u hrobu ze Soběsuk, kde byla keramika rozložena po pravé straně kostry, zřejmě u pravé ruky, a také z Žiželic, kde se střepy vyskytovaly podél levé ruky ženy. Hliněnou položkou v hrobech byly též přesleny; 3 kusy se dochovaly z Prosmyk, jeden přeslen spolu s železným šídlem ležel v Žiželicích vedle levé ruky mrtvé a v Soběsukách se přeslen vyskytoval JZ od nohou kostry, taktéž pravděpodobně s železným šídlem, které se ale rozpadlo (*Blažek 1995*, 145, 150; *Holodňák 1986*, 15).

4.2.6. Mužský hrob z Berouna-Závodí

Výbava mužského hrobu z Berouna-Závodí se až na pár výjimek vyskytovala po pravém boku zemřelého. Bronzový meč ležel mezi levou rukou a levým bokem, štítová puklice u levého ramene a skleněný pohár byl umístěn za hlavou. V oblasti pánve vidíme křesadlo, šídlo, toaletní soupravu a ozdobné kování (*Matoušek – Stolz 2006*, 176). Tyto předměty měly být umístěny v koženém váčku, na kterém měl ležet ještě bronzový nůž (*Břicháček 1981*, 128).

Z výše zmíněných údajů můžeme vyčíst podobné znaky. Totožné máme uložení kostry v natažené poloze s rukama volně podél těla ve směru S-J, hlavou k severu, což odpovídá labsko-germánskému zvyku v pohřbívání. Dvě spony na ramenou v ženských hrobech napovídají, že tyto ženy byly pohřbeny v oděvu typu peplos, který si sponami na ramenou spínaly. Třetí spona ze Soběsuk mohla spínat přes peplos oblečený plášť. Závěsky v oblasti pánve pravděpodobně visely na opasku z organického materiálu, který se nedochoval. Opasek měl jistě kromě estetické funkce i funkci praktickou. Pravděpodobně sloužil jako jakési příruční zavazadlo, kde měly ženy zavěšené vše potřebné (jehelníček, toaletní souprava). Tyto věci mohly být také umístěny ve váčku, který byl připevněn k opasku. Keramika ve dvou až čtyřech kusech umístěná většinou za hlavou nebo kolem je také typickým rysem kostrových hrobů z mladší a pozdní doby římské.

Kostrový pohřební ritus není v mladší a pozdní době římské dominujícím způsobem pohřbívání, a proto jej tedy můžeme označit za fenomén. Na otázku, odkud se tento fenomén vzal, můžeme i na základě analýzy pohřebního ritu odpovědět, že společnost v Čechách ovlivňovaly zvyky labsko-germánské společnosti.

5. Analýza nálezového inventáře

Zpracovávaný nálezový inventář obsahuje různé druhy předmětů, proto si rozdělím jednotlivé artefakty do vícero skupin a podskupin na základě jejich předpokládaného využití.

5.1. Oděv a součásti kroje

Mezi artefakty, které bychom mohli označit jako součásti kroje, bývají řazeny nepochybně spony. Dále do této kategorie zařadím také opasek a pásové garnitury.

5.1.1. Spony

V námi zkoumaném materiálu převažují tři druhy spon různých typů – jedná se o štítkové spony, samostřílové spony a spony s podvázanou nožkou.

5.1.1.1. Štítkové spony

Štítkové spony reprezentují velmi přepychovou skupinu spon. Díky rozdílným konstrukčním prvkům jsou velmi citlivé a tudíž vhodné pro chronologické zařazení. Objevují se právě v bohatých kostrových hrobech mladší a pozdní doby římské v Německu, ale také v Polsku, Dánsku, Norsku, Švédsku a v České republice. Větší pozornost věnovali štítkovým sponám zejména němečtí badatelé (*von Carnap-Bornheim 2000; Riese 2004*). Řadíme je do skupiny samostřílových spon Almgren VI/2. Základní typologii pro štítkové spony na podkladu spon u severních polabských Germánů vypracoval W. Matthes (1931). Jeho třídění dále rozpracovali C. von Carnap-Bornheim (2000), jenž podrobně zkoumal typy Matthes B a C, stejně jako T. Riese (2004), který detailně analyzoval typy Matthes A2, A3 a B2.

Z oblasti Čech máme doloženy štítkové spony vždy v páru, a to z hrobů v Soběsukách (*Blažek 1995, Abb. 10; von Carnap-Bornheim 2000, 67*), Hostivících (nepubl.) a Slepoticích (*Beková – Droberjar 2005, 405*). Každý z těchto párů zastupuje jiný typ spon. Soběsucký nález se vyznačuje polokruhovitou záhlavní destičkou, kulatou destičkou na lučíku a oválnou destičkou na nožce (obr. 7:4/1,2; obr. X), a proto je klasifikován jako typ Matthes B2 (*Riese 2004, 209*). Záhlavní destička je zdobena třemi kulatými vložkami z modrého skla a šesti stříbrnými nýty. Kulatý štítek na lučíku je doplněn jedním modrým korálkem a čtyřmi stříbrnými nýty, stejně jako protáhlý oválný zašpičatělý štítek na nožce, kde vidíme opět jeden modrý korálek a tři stříbrné nýty. Spony jsou bronzové, potažené stříbrnou folií a zlatým plechem s vybíjenou výzdobou okolo

skleněných vložek (*Blažek 1995*, 146). Časově byly zařazeny do doby kolem roku 300 (*von Carnap-Bornheim 2000*, 67).

O dvojici spon z Hostivic víme pouze, že mají kruhovou destičku na lučíku, a tudíž je můžeme označit jako typ Matthes A1 (*Beková – Droberjar 2005*, 409). Můžeme ovšem předpokládat, že tyto spony mají základ ze stříbra či cínového bronzu a jsou opět potaženy zlatým vtačovaným plechem.

Spony ze Sleptotic mají kvadratickou destičku na lučíku a terčovitou nožku (obr. 6:1, obr. VIII). Podle T. Riese (*2004*) představují variantu Matthes A3b. Kvadratickými destičkami se vyznačují i spony typu Matthes C, ovšem takové spony mají destičky ještě i na hlavici, což u slepotických exemplářů chybí. V případě slepotických spon se dochovala pouze jedna destička, která má stříbrný podklad a je zdobena zlatou folií a technikou vtačovaného plechu. Jak můžeme vidět, na destičce spony chybí čtyři nýty v rozích i skleněná vložka uprostřed vybižených soustředných kruhů (obr. VII). Skleněný korálek neobsahuje ani velmi podobná destička spony z Gundelsheimu (*Schach-Dörgeš 1997*, 84, Abb. 66d; 85), ovšem na destičce z Merkendorfu, hr. 13 (*Raddatz 1962*), z Haßlebenu, hr. 21 (*Schach-Dörgeš 1997*, 84, Abb. 66c) a z Gerlachsheimu, hr. 3 (*Pescheck 1978*, Taf. 119:5) skleněné vložky jsou, tudíž můžeme předpokládat, že i destička ze Sleptotic korálek původně měla. Jeho absence je pravděpodobně způsobena poškozením spony v důsledku vykradení hrobové komory. Spona má dále střešovitě hráněný lučík a terčovitou nožku, čemuž odpovídá i analogická spona z Haßlebenu, hr. III (*Schulz 1933*, 13).

5.1.1.2. Samostřílové spony

Soubor zkoumaných samostřílových spon z Čech obsahuje spony jednotlivé (Beroun-Závodí, Soběsuky) i spony v páru (Prosmyky, Žiželice). Spony se samostřílovou konstrukcí vinutí mají různě tvarovanou nožku. Spony s trojúhelníkovitou, resp. klínovitou nožkou máme doloženy z Prosmyk a Soběsuk a označujeme je také jako tzv. polabské spony. Dvojice totožných spon z Prosmyk (obr. 4:12, obr. VI:12, 15) je bronzová, dvojdílná, má kulovité zakončení vinutí spony a lučík obtočený na obou koncích perličkovitým drátem. Klínovitá nožka je od lučíku zřetelně oddělena manžetkou z perličkového drátu a můžeme říci, že její okraj je zdůrazněn hráněním. Spony z Prosmyk řadíme do skupiny samostřílových spon Almgren VI 2, konkrétně k typu A. 175, stejně jako stříbrnou sponu ze Soběsuk (obr. 7:4/10, obr. X). Datujeme je na přelom stupňů C2 a C3 (*Blažek 1995*, 155; *Svoboda 1948*, 176).

V případě dvojice spon ze Žiželic (obr. 8:4,5, Obr. XVIII vlevo), jež je také zařazena do Almgrenovy skupiny VI 2, vidíme menší rozdíl; spony mají obdélníkovitou nožku s příčně položenou obdélníkovitou patkou a na lučíku jsou po stranách malé vpichy, mezi nimiž vidíme jemně rytou klikatku, která dosahuje z obou konců zhruba 1/3 lučíku. Podle J. Blažka (1995, 155) se spony z Žiželic svým vzhledem blíží niemberským sponám a nemají žádné analogie. Jedna spona se dochovala celá, druhé chybí zachycovač. Časově je můžeme zařadit do 1/2 4. století.

Bronzová samostřílová spona z Berouna-Závodí (obr. 2:11, obr. I) se vyznačuje obdélníkovitou profilovanou nožkou, jež je oddělena od svisle hráněného lučíku, čímž podle mě připomíná vojenské spony. Spona patří jistě mezi pozdněřímské tvary a projevuje se jako tvar náležející spíše stupni C3 (Tejral 1999, 217). Podobnou sponu známe z lokality Praha-Libeň, která taktéž „přežívá“ ze stupně C3.

5.1.1.3. Spony s podvázanou nožkou

Z dětského hrobu v Květnici máme dochovanou dvojici spon s podvázanou nožkou. Jde o jednodílnou bronzovou sponu typu A. 158 (obr. 3:2, obr. IV) s úzkým páskovým lučíkem a šestinásobným podvázáním a o honosnější jednodílnou stříbrnou sponu typu A. 166 (obr. 3:1, obr. III), sponu tzv. uherského typu, neboť se vyznačuje zdobenými perlovcovými drátky, podélně fasetovaným lučíkem, čtyřnásobným podvázáním a třemi stříbrnými manžetkami (tzn. lisované stříbrné plíšky), které byly původně pozlacené. Díky zlaceným manžetkám můžeme spínadlo z Květnice označit jako nejluxusnější exemplář mezi sponami uherského typu. Badatelé, jenž věnovali sponám uherského typu větší pozornost (T. Kolník, I. Peškař), datují podvázané spony A. 166 do stupně C1-C2, ovšem M. Mączyńska řadí tento typ spon až do rozmezí stupňů C2-D1. Mladší zařazení podporuje nálezy obou typů spon pohromadě v hrobě č. 361 na lokalitě Mokra (Biborski 2006, 180) v oblasti przeworské kultury. Z oblasti labsko-germánského okruhu známe tři podobné spony typu A. 166. Jde o dvě spony z České republiky: Kostelec na Hané (Peškař 1972, 26, Taf. 30:8), Křenovice (Peškař 1972, 33, Taf. 30:6); a velmi podobnou sponu ze Slovenska – Veselé (Kolník 1964, Abb. 6:1; týž 1965, 205, obr. 12:11). Ze sousedního Polska - lokality Wrocław-Zakrzów, hrob III, pochází také podobná spona (Quast 2009, 43, Abb. 64:8). Další evropské exempláře známe z Maďarska a Rumunska.

5.1.2. Opasek a pásové garnitury

Z kožených či textilních opasků se většinou zachovají pouze jejich kovové součásti. Bronzová kování opasku, dvou přezek a nákončí máme k dispozici pouze v mužském hrobě z Berouna-Závodí. Jediná informace, která je nám známa, říká, že přezka a kování se nacházelo v oblasti pánve - podle P. Břicháčka (1981, 128) v koženém váčku, který byl připevněn na koženém opasku.

Na základě analýzy opasku z bohatého hrobu v Gommern víme, že součástí výstroje bojovníka bývaly dva kožené nebo textilní opasky. Jeden byl nošen pod oblečením a na něm bývaly upevněny předměty osobní potřeby. Druhý pásek, jenž se nosil přes oblečení, disponoval jakýmsi držákem na nůž nebo ocílku aj. (Quast 2009, 36). V úvahu přichází i výše zmíněná možnost, že na jednom z opasků v oblasti boků byly připevněny váčky či měšce s předměty osobní potřeby pomocí menších přezek a upevňovacích řemínků. Další alternativou je taška zavěšená na širším a viditelném pásku, která se menšími řemínky z kůže uzavírala (Kolektiv autorů 2001, 134).

Z dostupného materiálu můžeme určit typ jedné ze dvou bronzových přezek. Základní publikací, kde je zpracována hlavní typologie součástí opasku pro dobu římskou i dobu stěhování národů, je práce R. Madydy-Legutko (1986). Podle její typologie můžeme mohutnější přezku s příchytnou destičkou (obr. 2:6, obr. I) zařadit do skupiny H, která se vyznačuje oválným zesíleným rámečkem. Vzhledem k mírnému členění jazýčku přezky bych tento exemplář zařadila k typu M-L 26. Zesílení rámečku v místě, kam směřuje jazýček přezky, je typické pro dobu stěhování národů a podporuje zařazení nálezového inventáře na přelom stupňů C3/D1. K druhé přezce (obr. I), jejíž rámeček je o poznání tenčí, nemáme k dispozici dostatečnou dokumentaci, a proto můžeme jen hádat, ke kterému typu patří. Odhaduji typ M-L 1, skupina H.

Dále máme v inventáři dvě bronzová lancetovitá nákončí. Taková nákončí bývají obecně řazena na přelom 4. - 5. století, ovšem vzhledem k chybějící dokumentaci nemůžeme s jistotou říct víc. Totéž platí o zbylých částech kování opasku, které jsou uvedeny v soupisu lokalit.

Pásové garnitury byly nalezeny také v bohatých hrobech z Haßlebenu, Leuny, Stráží a Zakrzówa, ovšem tyto jsou spolu s nálezem z Gommernu oproti berounskému opasku luxusnějšího charakteru, neboť jsou ze stříbra a v případě přepychového opasku z Gommernu, který se pyšní třemi přezkami a byl deponován stranou od pohřbeného, se jedná dokonce o stříbrný pásek potažený zlatou folií, jehož jedinou funkcí byl pravděpodobně luxusní vzhled a zvýraznění reprezentativního charakteru hrobu (Kolektiv

autorů 2001, 136). Přezky z výše zmíněných lokalit jsou jiných typů – všechny náleží do skupiny E, ovšem liší se provedením a materiálem. Z bohatého hrobu v Haßleben a ze Stráží máme tedy dochovanou přezku typu M-L 10, z Leuny máme přezek vícero – bronzový nález z roku 1834 můžeme podle popisu (rámeček zakončený zvířecími hlavičkami) zařadit do skupiny I, stříbrná přezka z hrobu 2 z r. 1917 nemá u Madydy-Legutko vhodnou analogii, bronzový exemplář objevený v roce 1926 v hrobě 1 bych zařadila jako M-L sk. E, typ 9, a z bronzové přezky z hrobu 4 z roku 1926 se zachoval pouze zkorodovaný rámeček podobný skupině E, typu M-L 10. Ze Zakrzówa, hrobu III, známe velmi luxusní opasek se zlatými přezkami s jazykovitým kováním (*Quast 2009*, 37).

V hrobě ženy ze Žiželic se zachoval ve fragmentárním a značně zkorodovaném stavu zlomek řetízku (obr. 12:7-10, obr. XVIII vpravo). Pouze na třech kouscích jsou rozeznatelné kroužkové články a jeden z kousků představuje zakončení v podobě očka se zbytky navazujícího článku. Vzhledem k umístění řetízku v oblasti břicha se může jednat o součást opasku (*Blažek 1995*, 157). Další řetízky z Čech pochází až z doby stěhování národů, jako např. řetízek ze Světce u Bíliny (*Svoboda 1965*, 274).

5.2. Šperk

V nálezovém inventáři zkoumaných hrobů se objevuje několik druhů ozdob, které by se daly souhrnně nazvat jako kruhový šperk. Mezi další, velmi bohatě zastoupený šperk patří náhrdelníky ze skleněných a jantarových korálků. K dispozici máme také několik druhů závěšků a jehlic.

5.2.1. Kruhový šperk

V rámci této kategorie se budu věnovat nákrčníku, kroužkům a prstenům. Všechny tyto kovové předměty zkoumala Ch. Beckmannová (*1981, 1969*).

5.2.1.1. Nákrčník

Nákrčník sloužil jako šperk mužů i žen, ovšem častěji se objevuje v ženských hrobech. Jediný nákrčník máme doložen z ženského hrobu v Prosmykách (obr. 4:11, obr. VI:3). Jedná se o bronzový nákrčník s hruškovitým zápínáním na jednom konci a s knoflíkem na konci druhém. Nákrčník má oba konce ovinuté jednoduchým stříbrným drátem, které je u očka ve tvaru hrušky doplněno dvouřadým perlovcem. Perlový drát zdobí také zavírací knoflík. Tělo nákrčníku je hladké, bez zdobení (*Blažek 1995*, 144).

Z bohatých kostrových hrobů máme doložen zlatý nákrčník s hruškovitým zapínáním v Hašlebenu, který je ovšem zdobený (konce ústící do zapínání jsou zploštělé a na líci vidíme výzdobu v podobě řady na sebe navazujících esíček) (*Schulz 1933*, Taf. 7). Ze Zakrzówa pocházejí nákrčníky s ovinutými konci a zapínáním v podobě oka, nákrčník z hrobu III má navíc tordované tělo (*Quast 2009*, 46). Nákrčníku z Prosmyk je velmi podobný exemplář z Osterwiecku (*Kolektiv autorů 2011*, 130).

Z českých exemplářů najdeme nákrčníky s hruškovitým zapínáním v Opočně (*Pleinerová 1995*) a v Plotišti nad Labem (*Rybová 1979*). Nákrčníky z Pátku a Malého Března se nezachovaly (*Blažek 1995*, 156).

5.2.1.2. Kroužky a Prsteny

V mladší době římské se vyskytují většinou prsteny v podobě jednoduchého kroužku nebo i prsteny štítkové se skleněnými nebo jantarovými vložkami. Není vyloučeno, že mohly být nošeny i jako přívěsky, v tom případě jsou označovány pouze jako kroužky. Prsteny byly vyráběny z běžných kovů (železo, bronz), ale i ze zlata a stříbra. Občas se dá těžko rozhodnout, jestli se kroužek nosil na prstě, nebo jako závěsek, zejména pokud byl vyroben z běžného materiálu (*Droberjar 2002*, 267).

Prsten máme dochovaný pouze v hrobě ze Soběsuk a Žiželic. Bronzový prsten z Prosmyk se nezachoval. Stříbrný prsten ze Soběsuk (obr. 7:4/9) je jednoduchý, uzavřený, nezdobený kroužek, bohužel rozbitý na čtyři části. Zařadila bych ho jako typ Beckmann 2. Prsten ze Žiželic (obr. 8:9, obr. XIX vlevo) je odlišný. Stříbrný masivní kroužek s otevřenými, resp. přeloženými konci podle J. Blažka náleží variantě Beckmann 28 (*Blažek 1995*, 150, 157).

Masivní bronzové kroužky z Prosmyk (obr. 4:13, 14, obr. VI:16,19) a Žiželic (obr. 8:8, obr. XIX vpravo) vykazují zřetelné opotřebení a vzhledem k umístění žiželického kroužku v oblasti břicha není pochyb o tom, že byly součástí opasku (*Blažek 1995*, 157). Tři jemné kroužky ze stříbrného drátku s omotanými konci (obr. 7:3/1-3) ze Soběsuk by mohly být interpretovány jako vlasové ozdoby, byly ovšem nalezeny spolu s korálky na hrudi pohřbené ženy. Proto se přikláním k tezi, že jde o součást náhrdelníku. O stříbrném stočeném drátku (obr. 7:3/5) nemám bližší informace, pravděpodobně se jedná také o součást náhrdelníku. Poslední kroužek ze Soběsuk, bronzový stočený drát s omotanými konci, byl součástí toaletní soupravy – byly na něm zavěšeny pinzeta a ušní lžička. Jelikož se tento celek nacházel v těsné blízkosti náhrdelníku, je možné, že na něm byla toaletní souprava také zavěšena (*Holodňák 1986*, 14). Drobný železný kroužek

z Květnice (obr. 3:7) se nacházel mezi korálky, mohl být tedy součástí spínacího mechanismu náhrdelníku (*Droberjar – Snítily 2011, 504*).

5.2.2. Náhrdelník

Náhrdelníky byly jako šperk vkládány zejména do ženských hrobů v době římské i v době stěhování národů. Skládaly se zejména ze skleněných a jantarových korálků různých tvarů. Součástí náhrdelníků ale bývaly i kovové závěsky, kroužky a záponky.

Ze zkoumaných hrobů pochází kompletní náhrdelníky se stovkami perel i pouhá torza s několika málo desítkami korálků. Nejpočetnější soubor skleněných i jantarových korálků nám poskytl ženský kostrový hrob ze Žiželic. Celkem 395 perel zde tvořilo dvouřadý náhrdelník (obr. XX) (*Blažek 1995, 151-152*). Ze Soběsuk máme dochováno také velké množství perel; 221 skleněných a jantarových korálků spolu se stříbrnými kroužky, bronzovým závěskem ve tvaru lunice a bronzovou esovitou záponkou mohlo tvořit dvě řady náhrdelníku – řadu ze skleněných a řadu z jantarových perel (obr.X) (*Holodňák 1986, 14, Blažek 1995, 147*). Slepotický inventář nám pravděpodobně kvůli vylopuení hrobky poskytl pouhé torzo náhrdelníku, které čítá 8 skleněných a 15 jantarových korálků (*Beková – Droberjar 2005, 412-413*). Podobnou situaci můžeme tušit v případě bohatého hrobu v Prosmykách, kde bylo zaevidováno 9 jantarových a 7 skleněných perel, které jsou dnes už bohužel ztraceny (*Blažek 1995, 145*). Ze zbylých hrobů máme dochovány pouze jantarové perly, přičemž v Květnici jde o 35 kusů (*Droberjar – Snítily 2011, 508*), z Hostivice (nepubl.) pochází cca 200 ks a z Berouna-Závodí je znám jeden jantarový korál.

Detailní typologii skleněných i jantarových korálků zpracovala M. Tempelmann-Maczyńska (1985). I v její práci ovšem některé z korálků nenajdeme (zejména několik korálků ze Žiželic).

5.2.2.1. Skleněné korálky

K nyní už ztraceným 7 skleněným korálkům z Prosmyk máme od J. Blažka (1995, 145) jedinou informaci, a to že patřily typu TM 362. Náležely tedy do skupiny XXIII, která obsahuje tzv. mosaikové korálky různých základních barev, jež jsou neprůhledné. Typ TM 362 se navíc vyznačuje růžicovitým (rozetovitým) ornamentem (*Tempelmann-Maczyńska 1985, 22*). Na starším snímku (obr. VI:17,18) (*Svoboda 1965, Abb. 23, 17.18*), který tuto skutečnost potvrzuje, vidíme i další typy korálků, které si ale vzhledem k nekvalitní fotografii netroufám určit.

Korálky ze Slepotic představují velmi malý soubor 8 ks. Najdeme zde šest typů, které patří do čtyř skupin. K I. skupině řadíme tři kusy typu TM 23, ke II. typu TM 30, 32 a 41 (všechny jsou zastoupeny jedním korálkem) a ke IV. typu TM 58 a 67/70, taktéž po jednom korálku. Kulovité korálky typu TM 23 (obr. 6:14-16) se vyskytují v přechodném stupni B2/C1 a v pozdní době římské. Typ TM 30, plochý kulovitý korálek modré barvy, je doložen od stupně B2, ale znám je i v mladších obdobích doby římské (C1-D) i v době stěhování národů. Stejně skupině i barvě náležející typ TM 32 (obr. 6:17) se nejčastěji vyskytuje v období C1b-C2. Korálky typu TM 41 (obr. 6:11) se objevují zejména ve stupních C3 a D. Modré dvoukónické korálky typu TM 58 (obr. 6:18) a opakní dvoukónické perly TM 70 (obr. 6:12) jsou známy v období C1-D (*Tempelmann-Maczyńska 1985, Beková – Droberjar 2005, 412-413*).

Soubor 82 skleněných korálků ze Soběsuk (obr. X) můžeme rozdělit na šest různých typů. Skupině I patří 32 ks typu TM 2 (obr. 7:3/11), které jsou kulaté, jednobarevné a z průhledného modrého skla. Známy jsou v celé době římské i době stěhování národů. 31 perel typu TM 84a náleží VIII. skupině (obr. 7:3/10), jež se vyznačuje osmičkovitými závěsky či korálky s očkem. Tento typ modrých korálků je nejvíce rozšířen převážně v mladším stupni pozdní doby římské. Vyskytuje se od stupně C1b až do stupně D. K X. skupině jistě patří 4 ks segmentových korálků (obr. 7:3/6), dva bílé a dva modré barvy, pro které nemá M. Tempelmann-Maczyňská přesný podtyp. Segmentové korálky se ovšem vyskytují v hrobech pozdní doby římské. Další korálek, jež je zastoupen jedním kusem, náleží XI. skupině, typu TM 104. Jde o plochou bílou opakní perlu se čtyřhranným průřezem (obr. 7:3/9), která se spolu s ostatními typy ve skupině objevuje od stupně C2. Do skupiny XVIII je zařazen typ TM 155. V soběsuckém materiálu ho představuje jedna bílá vroubkovaná (či žebrovaná, melounovitá) perla (obr. 6:3/7). Podobné perly pocházejí z pozdní doby římské. Skupina XXIII zastupuje již zmíněné mosaikové korálky. Typ TM 354b, velmi originální pravoúhlá či obdélníková perla z bílé skelné pasty s červeným ornamentem v podobě lístků (obr. 7:3/8), se objevuje v nálezech mladší doby římské (*Tempelmann-Maczyńska 1985, 27, 33, 35, 39, 58*). Dvanáct malých perel z neprůhledného zvětralého skla (obr. 7:3/12), které zmiňuje J. Blažek (1995, 147), jsem v materiálech žateckého muzea bohužel nenašla a podle poskytnutých informací se mi těžko určuje jejich zařazení, nebudu se do toho tedy pouštět. Skleněný korálek z nazelenalého skla větších rozměrů, který J. Blažek označuje jako skleněný přeslen, je ozdoben šesti výčnělky z bílé a tmavě modré skelné pasty (obr. 7:4/11, obr. XI). Náleží skupině XXIV, typu TM 377. Vyskytuje se poměrně zřídka. Jediný porovnatelný korálek,

který je znám, byl nalezen v Hödingenu u Haldensleбенu (*Blažek 1995*, 158). Zdá se, že se korálky tohoto typu objevují v mladších stupních pozdní doby římské, i ve stupni D. Posledním korálkem je velká bílá opakní skleněná perla s dvojitou rytou červenou klikátkou (obr. 7:4/4, obr. XI). Vzhledově je velmi blízká skupině XXII s páskovými korálky, nejbližší je typu TM 265c s vlnovkou/klikátkou, ovšem v jiných barvách. Takové korálky se pohybují v rozmezí stupňů B2/C1 až do stupně D (*Tempelmann-Maczyńska 1985*, 53, 62).

Největší množství skleněných korálků obsahuje dvojitý náhrdelník ze Žiželic, složený z 380 ks perel. Typy perel, které má M. Tempelmann-Maczyńska zahrnuté ve své práci (*1985*), můžeme zařadit do osmi skupin. První skupině patří typy TM 6, 9 a 11. Ke II. skupině řadíme typy TM 30a, 34, 35, 36, 37, 41. III. skupinu v hrobovém inventáři zastupuje typ TM 47, V. skupinu TM 76, XII. skupinu typ TM 109, XIV. skupinu typ TM 126, XXI. skupinu typ TM 212c a XXII. skupinu typ TM 283a. V rámci skupiny I. máme k dispozici kulovité středně velké neprůhledné perly bílé (TM 6), žluté (TM 9) a černé barvy (TM 11). Vyskytují se už ve stupni B1, ovšem většinou se objevují od stupně B2 až do mladší fáze pozdní doby římské. Skupina II zahrnuje ploché kulovité perly barvy tmavě modré (TM 30a), bílé (TM 34), modré (TM 35), zelené (TM 36), žluté (TM 37) a červené (TM 41). Známé jsou převážně z pozdní době římské, zejména z její mladší fáze a ze stupně D. Typ TM 30, nejstarší z druhé skupiny korálků, je ale známý i ze stupně B2. Ploché perly ze III. skupiny zastupuje v našem materiálu typ TM 47 modré barvy z neprůhledného skla. Takové perly se objevují ve stupni B2, na přelomu B2/C1 a zůstávají nejpozději do stupně D. Z V. skupiny perel máme v inventáři žiželického hrobu obsažen typ TM 76, čili bílý korálek větvenovitého, příp. plochého dvojkónického tvaru, jenž se objevuje zejména v hrobových nálezech mladší doby římské. Z XII. skupiny známe podlouhlé korálky se čtyřhranným nebo vícehranným průřezem. Náš exemplář typu TM 109 je fialové barvy a objevuje se v rámci své skupiny spolu s modrou variantou nejčastěji. Tento typ je doložen od přelomu stupňů B2/C1, dále ve stupních C1, C2 a objevuje se i ve stupni D. Typ TM 126, náležející ke skupině XIV, představuje podlouhlé polyedrické průhledné perly modré barvy. Spolu s typem TM 47 jde o nejpočetněji zastoupený typ mezi korálky z Žiželic. Občas se vyskytuje již ve fázi C1a, ovšem vrchol výskytu zažívá ve stupni C2 a pokračuje dál až do stupně D. Černé neprůhledné korálky s jednobarevnými, v našem případě konkrétně se žlutými očky představují typ TM 212c a patří do XXI. skupiny perel s očky. Typ TM 212 se vyskytuje zejména ve stupních C2-C3. Poslední typ perel náleží ke skupině XXII, která zahrnuje korálky s pásky. Z Žiželic je znám typ TM

283a, tedy černý neprůsvitný korálek s červeným páskem, ve kterém jsou modrá očka. Náleží stupni C3 (*Tempelmann-Maczyńska 1985, 27-32, 35, 37, 48, 55*).

Tab. 1	Prosmyky	Slepotice	Soběsuky	Žiželice
TM 2			•	
TM 6				•
TM 9				•
TM 11				•
TM 23		•		
TM 30a		•		•
TM 32		•		
TM 34				•
TM 35				•
TM 36				•
TM 37				•
TM 41		•		•
TM 47				•
TM 58		•		
TM 67/70		•		
TM 76				•
TM 84a			•	
TM 91-103			•	
TM 104			•	
TM 109				•
TM 126				•
TM 155			•	
TM 212c				•
TM 265c			•	
TM 283a				•
TM 362	•			
TM 354b			•	
TM 377			•	

Tab. 1 Kombinační tabulka skleněných korálek z bohatých hrobů v Čechách.

5.2.2.2. Jantarové korálky

Z dětského hrobu v Květnici byly vyzvednuty pouze jantarové perly. Jedná se o 35 ks tmavě červené barvy (obr. V) tří různých typů. Skupině plochých kruhových korálek XXX náleží typ TM 388 (obr. 3:7-34), jenž je zastoupen v počtu 29 ks a který se vyskytuje po celou dobu římskou až do počátku doby stěhování národů. Skupina LV, zahrnující osmičkovité závěskovité korálky, je v Květnici doložena dvěma typy. Jedná se o 4 ks jednoduchého závěsku typu TM 465 a 2 ks s profilovanou hlavičkou typu TM 471,

konkrétněji 471a, 471d. Tyto závěsky se objevují od stupně C1b, převažují ve stupni C2 a pokračují i do stupně C3 až D1 (*Tempelmann-Maczyńska 1985, 65-67, 81-86*).

V Prosmykách byly zaznamenány také tři typy jantarových korálků, které jsou dnes už ztraceny. Jedná se celkem o 9 korálků patřících do skupin XXX, XXXIV a LV. Nejstarší typ skupiny XXX, typ TM 388, představují ploché kruhové korálky s průměrem do 1 cm. Známý jsou od stupně B1 do mladších období, ojediněle se vyskytly i ve stupni D. TM 400, náležící skupině XXXIV, zastupuje polokulovité perly. Spolu s inventářem hrobu patří stupni C2. Osmičkovité závěsky typu TM 471 a-d, náležející skupině LV, jsou zmiňovány výše (*Tempelmann-Maczyńska 1985, 65-69, 81-86*).

Z vykradeného hrobu ve Slepoticích se zachovalo 15 jantarových korálků (obr. IX) náležejících pěti typům i skupinám. Skupině XLII a typu TM 429/430 náleží 4 ploché kulové perly (obr. 6:28-31). Jde o nejstarší korálky, které jsou známy už ze stupňů B2/C1 a dále jsou uváděny ve stupni C2. Jeden korálek typu TM 432 ze skupiny soudkovitých korálků XLIII (obr. 6:24) se vyskytoval už ve stupni B2, ale v německých kostrových hrobech se objevuje ve stupni C2. Tři exempláře náleží typu TM 438 ze skupiny XLVI s kotoučovitými korálky s konvexními stranami (obr. 6:26-27, 32). Tento typ je znám už v B2/C1, ovšem převážně se vyskytuje ve stupních C1-C3 i ve stupni D. Kuželovitý korálek ze skupiny XLVIII náležící typu TM 444 (obr. 6:25) známe pouze ze stupně B2 a přelomu stupňů B2/C1. Šest korálků náleží osmičkovité variantě typu TM 471 ze skupiny LV. Z nákresu lze přiřadit 3 ks podtypu TM 471d (obr. 6:19-21) a dva korálky podtypu TM 471c (obr. 6:22-23). Tyto korálky se vyskytují v bohatých kostrových hrobech stupně C2 a také v mladší fázi stupně C1 (*Tempelmann-Maczyńska 1985, 75-79, 81-86*).

Ze Soběsuk pochází 139 ks celých nebo fragmentárních jantarových korálků (obr. X). Nejmenší korálky náleží skupině kotoučovitých, příp. plochých kruhových korálků XXX, konkrétně typu TM 390, a jsou zastoupeny v počtu 59 ks (obr. 7:5/5). Známý jsou ze stupňů B2/C1 a přetrvávají až do stupně D. Druhý nejpočetněji zastoupený typ korálků v počtu 36 ks je TM 429/430, patřící skupině XLII (obr. 7:5/4). Korálky se velikostně pohybují mezi oběma typy. Vyskytly se ve stupni B2/C1 - C1a a převážně ve stupni C2. Deset exemplářů kotoučovitých perel s konvexními stranami skupiny XLVI řadíme k typu TM 438/39 (obr. 7:5/3). Tyto korálky se vyskytují v mladším stupni pozdní doby římské i později ve stupni D. Převažují tedy ve stupni C2. Pouze dva korálky náleží k podlouhlým dvojkónickým a vřetenovitým korálkům skupiny XLIX, k typu TM 447 (obr. 7:5/2). Tento typ se vyskytuje ve stupni C2. Posledním tvarem, který se mezi soběsuckými exempláři nachází, je korálek v podobě osmičkovitého závěsku (obr. 7:5/1).

Máme tedy celkem 21 ks korálek typu TM 471d, skupiny LV. Takové korálky, jak je již zmíněno výše, vystupují zejména ve stupni C2. Rozměrově větší korál, který J. Blažek (1995, 147) označuje jako jantarový přeslen, je zdoben dvěma rytými liniemi (obr. 7:4/12, obr. XII vpravo). Odpovídá typu TM 438 ze skupiny XLVI, o němž je psáno výše (Tempelmann-Maczyňská 1985, 65-67, 75, 77-79, 81-86).

Jantarové korálky z bohatého hrobu ženy v Žiželicích čítají dohromady 15 kusů (obr. 9:1), přičemž 6 můžeme zařadit ke skupině XXX. Tyto korálky bych zařadila k typu TM 390, což jsou velmi malé kotoučovitě korálky s průměrem pod 1 cm. Vyskytují se v rozmezí stupňů B2/C1 – D. Další tři korálky tvarově odpovídají typu TM 388 z téže skupiny, o které už bylo pojednáno výše. Tři exempláře bych zařadila k typu TM 431, skupiny soudkovitých perel XLIII, které se vyskytují v hrobech z doby stěhování národů, ale známy jsou i ze stupně C2. Dva korálky odpovídají tvarově skupině XXXIII, zahrnující tzv. cylindrické tvary perel, ale každý náleží jinému typu. Jedná se o typ TM 397 s rovně zbrošenými hranami a typ TM 398 s téměř šestiúhelníkovitým průřezem. Tyto perly jsou známy už ze stupně B2/C1, vyskytují se ale také ve stupních C1b – C2 a v rámci žiželického hrobu náleží stupni C3 (Tempelmann-Maczyňská 1985, 65-68, 75).

Tab. 2	Květnice	Prosmyky	Slepotice	Soběsuky	Žiželice
TM 388	•	•			•
TM 390				•	•
TM 397					•
TM 398					•
TM 400		•			
TM 429/430			•	•	
TM 431					•
TM 432			•		
TM 438/439			•	•	
TM 444			•		
TM 447				•	
TM 465	•				
TM 471a	•	•			
TM 471c			•		
TM 471d	•	•	•	•	

Tab. 2 Kombinační tabulka jantarových korálek z bohatých hrobů v Čechách.

5.2.2.3. Esovitá zápona

Kovové esovité záponky spojovaly šňůru perel. Díky svému líbivému vzhledu působily i jako ozdoba a celý náhrdelník býval nošen zapínáním dopředu. Esovitá záponka

ze Soběsuk (obr. 7:3/4, obr. X) je vyrobena z pozlaceného bronzu. Dozdobena je profilovanou střední částí a kuličkami na koncích. Podobné záponky známe především ze starší doby římské, ale i ze žárových hrobů z mladší doby římské u Durynků. Tento typ se objevuje v Čechách ještě i v průběhu doby stěhování národů. Další esovité záponky na našem území pochází např. z lokalit Pňov, Dobřichov–Třebická, Slatina, Praha-Dejvice (*Blažek 1995*, 156).

5.2.3. Závěšky

Tato kategorie obsahuje velmi pestré škálu nálezů. Závěšky byly zhotovovány z běžných materiálů i z drahých kovů a plnily funkci ozdobnou i ochrannou – mohly být nošeny jako amulety. Zavěšovány byly na krku - i jako součást náhrdelníku, objevit se mohly i na opasku či kdekoliv jinde na oděvu (*Droberjar 2002*, 377). Jednotlivým druhům závěšků se věnovalo několik badatelů. Kulovité závěšky zpracoval A. Kokowski (*1991*), typologii kapslovitých závěšků zkoumal B. Beckmann (*1972*), páskové závěšky sepsal K. Stanek (*1999*), sekerovitým závěškům věnoval pozornost A. Kokowski (*1997*) a vědérkovité závěšky zpracoval W. Heiligendorf (*1959*).

V analyzovaném materiálu máme závěšky ze železa, bronzu, stříbra i z porcelánu. Převažují závěšky z bronzu. Lunicovitý závěšek ze Soběsuk (obr. XIII vlevo) se dochoval bohužel ve fragmentárním stavu, můžeme si ale přesto všimnout zdobení podél okraje ve formě širšího pásu a tenké linky. Podobné závěšky známe také např. z Opočna (*Pleinerová 1995*) a Plotiště nad Labem (*Rybová 1979*).

Velmi efektní jsou dva bronzové kruhové závěšky s řetízky z Prosmyk (obr. 4:4,5, obr. VI:1, 10). Závěšky mají nahoře z dvojitého drátu smotané očko, na kterém jsou zavěšeny zbytky řetízku. Pod očkem vidíme dvojitě poutko, které patrně sloužilo jako uzávěr. Hlavní ozdobnou část tvoří kruhový štítek s osmičkovitě tvarovaným drátem uvnitř. Na jednom ze závěšků vidíme ještě pod štítkem další očko z dvojitého drátu. Řetízky ze závěšků měly spojovat dvě spony. Analogie pro tento typ závěšku s uzávěrem v podobě skleněné perly najdeme na bavorském území (*Blažek 1995*, 156). Z téhož hrobu pochází třetí odlévaný bronzový závěšek (obr. 4:3), visící na plochem bronzovém kroužku (*Blažek 1995*, 144).

Největší a nejpestřejší počet závěšků obsahoval ženský hrob z Žiželic. Bronzový jehelníček na drátěném rámu (obr. 8:2, Obr. XXI vlevo) se vyskytoval pod levou vnější řadou perel v oblasti břicha, je tedy otázkou, zda-li byl zavěšen na náhrdelníku, nebo se do této pozice dostal až vlivem manipulace s tělem zemřelé (pokud by byl umístěn v koženém

nebo textilním váčku). J. Blažek (1995, 157) uvádí analogický jehelníček z hrobu 158 na lokalitě Westerwanna. Na pravé straně v oblasti pánve ležel bronzový podkovovitý závěsek s poutkem, zdobený podél okrajů půlobloučky (obr. 8:6, obr. XXI vpravo). Někdy může být označován také jako lunicovitý. Dalším závěskem, tentokrát ze stříbra, je páskový závěsek ze čtyř drátků, které jsou nahoře stočeny do očka. Uprostřed závěsku vidíme skořápku vlašského ořechu (obr. 8:3, obr. XXII vlevo). Závěsek bych podle Stankovy typologie zařadila k typu III, variantě IIIA (Stanek 1999). Podobné páskové závěsky, většinou bronzové s různými vložkami ze skla i hlíny, známe z lokalit Dobřichov-Třebická, Nebovidy, Opočno, Pňov, Radim, Slatina aj. (Droberjar 2002, 378). J. Blažek uvádí téměř identický závěsek z hrobu 238 na lokalitě Pruszcz Gdański a závěsek se skleněnou perlou z hrobu 470 z Pritzieru (Blažek 1995, 156). Další závěsky, které se v Žiželicích objevily, jsou tři železné vědérkovité závěsky (obr. 9:10-12, obr. XIX vpravo), jež ležely podél vnitřní strany perlového náhrdelníku. Z našeho území známe vícero takových závěsků, ať už ze železa nebo ojediněle z bronzu (Blažovice, Kostelec na Hané, Lenešice, Mušov-Burgstall, Praha-Ďáblice, Praha-Dolní Chabry). Většina jich pochází z hrobů stupně C3 (Droberjar 2002, 378). Posledním závěskem z Žiželic je ulita cypraea (obr. 8:7, obr. XXII vpravo) s otvorem pro zavěšení, která ležela v pánevní oblasti, byla tedy pravděpodobně zavěšena na opasku (Blažek 1995, 152).

5.2.4. Jehlice

Jehlice můžeme označit jako předchůdce spon, ale v době římské i v době stěhování národů souvisely s účesem. Typologii jehlic zpracoval B. Beckmann (1966). Mezi zkoumanými nálezy máme pouze kovové jehlice, tři z bronzu a jednu ze stříbra. K jehlici z Hostivic neznáme bližší informace.

Dvě bronzové jehlice byly nalezeny ve Wernerově pískovně v Prosmykách. Jehlice s hladkým dříkem a háčkem (obr. 4:2, obr. VI:2) a jehlice s tordovaným dříkem a háčkem (obr. 4:1, obr. VI:2) by mohly díky háčku náležet do skupiny Beckmann V, případně podskupin VIa nebo VIb, ovšem narozdíl od jehlic z těchto skupin naše jehlice nemají profilovanou hlavici. Tordované jehlice s háčkem známe např. z Mikulčic a Opočna a z okolních zemí najdeme podobnou jehlici ve stříbrném provedení např. v knížecím hrobě v Haßleben (Schulz 1933, Taf. 7). Mezi badateli se objevuje názor, že jehlice tohoto typu se používaly jako háčky či skobičky pro nitě ke spřádání. (Droberjar 2002, 109).

Velmi zajímavým kusem je bronzová pozlacená jehlice ze Soběsuk (obr. 7:4/8, obr. X, obr. XII), kterou zdobí prstenec z drátových spirálek a dva drobné pásky kolem

dříku. Jehlice náleží typu Beckmann 121 a datovat bychom ji mohli do stupně C2. Téměř identický exemplář známe z Haßleбену (*Schulz 1933*, Taf. 6). J. Blažek uvádí analogické jehlice z lokalit Harpelev, Lauffen, hrob 2, Pruszcz Gdański a Spielberg bei Erlbach (*Blažek 1995*, 157).

Poslední jehlice pochází z hrobu ženy v Žiželicích (obr. 8:1, obr. XXIII). Stříbrná jehlice je zvláštní díky tzv. hadí hlavičce – výrazně esovitě prohnuté hlavičce, jejíž konec je stylizován do podoby hadí hlavy (*Blažek 1995*, 157). Jehlici bych zařadila pod typ Beckmann 132, skupinu IX. Tento typ jehlice se objevuje nejčastěji ve stupni C2.

5.3. Zbraně a výstroj

Zbraně byly důležité v praktickém použití i v symbolice. Jako osobní majetek měly velkou hodnotu, a proto byly ukládány do hrobů bojovníků. V takových hrobech se setkáváme buďto s jedním militariem (kopí, oštěp, šíp nebo štít), s více kusy jednoho typu zbraně (šípky, oštěpy, kopí) nebo s tzv. kompletní výzbrojí v podobě meče, kopí či oštěpu, štítu a šipek. Objevují se i kombinace zbraní různého počtu. Kopí, oštěpy a štíty se objevují převážně v hrobech „obyčejných“ Germánů, ovšem meč jako milodar naznačuje významnější postavení pohřbeného (*Droberjar 2002*, 379, 448).

Jediným hrobem se zbraněmi je hrob bojovníka z Berouna-Závodí. Výbava hrobu obsahovala meč, kopí, šípky, ostruhy i štítovou puklici, všechno v bronzovém provedení.

5.3.1. Meč

Meče patřily k honosnějším typům zbraní. Dělit je můžeme vícero způsoby: na meče římské a germánské, jednosečné a dvojsečné. Dále rozeznáváme meče typu gladius, spatha, sax a scramasax. Meče byly vyráběny ze železa, jejich rukojeti ze dřeva či z kosti s hlavičkou často obloženou kovem. Nedílnou součástí mečů bývaly dřevěné pochvy potažené kůží a zdobené různými kováními. Pomocí závěsných kování bývaly meče připevněny k opasku (*Droberjar 2002*, 173). V mladší době římské, konkrétně od stupně C2, se ovšem meč v hrobové výbavě objevuje velmi zřídka (*Quast 2009*, 35).

Dvojsečný meč z Berouna-Závodí (obr. 2:7, obr. II), jenž je opatřen kostěnou rukojetí, představuje díky bronzové čepeli naprostý unikát v celém středoevropském Barbariku (*Tejral 1999a*, 239).

5.3.2. Kopí a šipky

Kopí je zbraň určená pro boj zblízka a bylo hlavní germánskou zbraní. Stejně jako další zbraně se vyrábělo ze železa. Hroty kopí mívají různé tvary listu i násad a jejich délka se pohybuje v rozmezí mezi 20 cm – 40 cm. Šipky, neboli střely do luků, mívaly průměr tuleje do 1 cm, aby mohly snadno letět. Vyráběly se také ze železa a většinou se vyskytuje listovitý tvar šípku nebo šipka s křídélky (*Droberjar 2002*, 133, 325).

Bronzový hrot kopí s plochým listem z Berouna-Závodí (obr. 2:1, obr. II) je díky materiálu považován spíše za symbolickou zbraň, což můžeme říct i o sedmi dvojbřítých listovitých šípkách s tulejí (obr. II). Tento typ kopí je v našich nálezech ojedinělý (*Droberjar 2002*, 134).

5.3.3. Štít

Štít sloužil jako ochranná zbroj, byl proto jednou z nejdůležitějších součástí výzbroje bojovníka. Ze štítů se v hrobech zachovávají kovové štítové puklice, jež byly přichyceny k dřevěné desce pomocí kovových nýtů. Puklice zakrývala držadlo umístěné napříč otvorem uprostřed štítu, chránila tedy pěst bojovníka před zraněním. Mezi další kovové části štítu, které se dochovávají, patří okrajová kování, která měla zabránit třepení dřeva při zásahu mečem. Puklice i držadla štítu procházely jistým vývojem a lze je použít pro datování (*Droberjar 2002*, 328).

Hlavní typologii štítů vytvořil M. Jahn (*1916*), který se opírá převážně o puklice jako nejcitlivější část štítu. Puklice rozdělil podle jejich zakončení, dále podle počtu, velikosti a rozložení nýtů. Detailnější analýzu puklic provedl P. Zielling (*1989*).

Ačkoliv byly puklice vyráběny ze železa, berounská polokulovitá puklice (obr. II) je stejně jako ostatní zbraně z bronzu. Nemůže být tedy pochyb o tom, že také sloužila jako jakýsi symbol moci pohřbeného.

5.3.4. Ostruhy

Ostruhy patřily k výbavě jezdce na koni, úzce souvisejí s oděvem a nacházejí se v oblasti nohou pohřbeného. Objevují se pravidelně v bohatých mužských hrobech. Také procházely složitým vývojem. Jejich typologii zpracoval M. Jahn (*1921*), novější typologii ostruh na základě nálezů przeworské kultury sestavil J. Ginalska (*1991*). Ostruhám z bohatých hrobů typu Leuna – Haßleben se věnovala U. Gieslerová (*1978*), která zpracovala různé varianty tzv. ostruh typu Leuna, které mají středovou příčku pro jejich lepší upevnění na noze.

Dvě bronzové ostruhy z Berouna-Závodí (obr. 2:12, obr. II) můžeme díky přítomnosti středové příčky zařadit k ostruhám typu Leuna, variantě D. Tvar trnu se blíží nejvíce formě 2/4. Konce ostruh připomínají háčky, zatímco ostruhy varianty D spějí spíše k podobě nýtku či knoflíku. Ovšem ve formě 2, kterou Gieslerová v případě nýtků uvádí pro variantu D, můžeme spatřovat jistou podobnost s ostruhami z Berouna-Závodí.

Ostruhy typu Leuna byly doloženy na více lokalitách. Většinou jsou více zdobené a ve stříbrném provedení. Takových ostruh je známo dodnes zhruba 12. Ostruhy z Gommernu jsou zhotoveny z masivního stříbra, přičemž trn je zdoben zlatými drátky. Taktéž nýty řemínkového upevnění jsou pokryty stříbrnými plíšky a olemovány zlatými tenkými perlovými dráty. Srovnatelné ostruhy z hrobu z Leuny mají navíc u nýtů ještě manžety z perlových drátů a jsou potažené zlatým lisovaným plechem (*Kolektiv autorů 2011*, 138). Stříbrné ostruhy byly nalezeny také ve Strážích, v Rudce a Nordhausenu, známy jsou i z lokalit Weklice, Grabow, Voigtstedt a ze čtyř hrobů z Leuny. Z našeho území jsou známy dvě velmi luxusní stříbrné ostruhy z Litoměřic (*Quast 2009*, 36).

5.4. Kosmetické předměty

Do této kategorie řadíme zejména hřebeny, pinzety, ušní sondy a zrcátka. První trojice artefaktů se vyskytuje ve zkoumaném souboru nálezů.

5.4.1. Hřebeny

Hřebeny sloužily stejně jako dnes k úpravě vlasů, zároveň byly používány muži k úpravě vousů a mohly být nošeny také jako vlasová ozdoba. Vyráběny byly z kosti nebo parohu. Jakožto ozdoba ve vlasech podléhaly módním trendům, proto se v hrobech objevují různé varianty a tvary hřebene, které můžeme použít pro dataci. Základní práci zabývající se hřebeny zpracovala S. Thomasová (1960). Hřebeny dělí podle různých kritérií, jako jsou například počet vrstev či tvar držadla hřebene. Novější práci sestavil S. W. Teuber (2005). Pro mladší dobu římskou jsou typické trojvrstvé hřebeny, jejichž ozubená část je připevněna mezi dvě rukojeti pomocí kovových nýtů (*Droberjar 2002*, 94).

Hřeben máme doložen v bohatém hrobu z Hostivic, ke kterému bohužel nemám odpovídající informace. Další hřeben obsahoval hrob muže z Berouna-Závodí. Trojvrstvý jednostranný kostěnný hřeben s trojúhelníkovitou rukojetí (obr. 2:13, obr. I) náleží podle třídění S. Thomasové k typu B I. Na rukojeti vidíme výzdobu v podobě dvou řad vpichů, které propojují nýtky do souvislé linie. Uvnitř trojúhelníku, který nýtky opticky vytvořily, vidíme ještě vpichy uspořádané do vlnice.

Totožný hřeben obsahoval knížecí hrob z Haßlebenu (*Schulz 1933*, Taf. 12). Z našeho území známe hřeben stejného typu např. z Opočna (*Pleinerová 1995*), tento artefakt má ale výzdobu v podobě mnoha kroužků s tečkou uprostřed.

5.4.2. Toaletní souprava

Toaletní soupravu jako celek tvoří na kroužku zavěšená pinzeta a ušní lžička, resp. sonda. Nalezena byla v bohatých hrobech z Berouna-Závodí (obr. 2:5) a Soběsuk (obr. 4:4/3), vyskytovala se tedy v mužských i ženských hrobech. Kroužek, na kterém jsou zavěšeny lžička a pinzeta, sloužil k připevnění soupravy k opasku (*Droberjar 2002*, 239).

Obě zkoumané soupravy jsou z bronzu, liší se ale tvarem a výzdobou. Pinzeta ze Soběsuk (obr. 7:4/3, obr. XIII vpravo) se pod ohybem mírně rozšiřuje až k zahnutému konci, zatímco pinzeta z Berouna (obr. 2:5) je členitější. Pod očkem vidíme stupňovité odsazení a celá pracovní plocha je ozdobena drobnými vybíjenými vpichy. Ušní lžičky se také liší; zatímco soběsucká sonda má hladké tělo, lžička z Berouna-Závodí je tordovaná.

Toaletní soupravy se objevují v bohatých hrobech i ve stříbrném provedení, např. v mužském hrobě 1 v Emerslebenu, v hrobě 494 v Pritzieru (*Blažek 1995*, 157), nebo také v hrobě z Leuny, jenž byl objeven v roce 1834. Zde se ovšem jednalo o stříbro s přídavkem mědi (*Schulz 1953*, 34). Bronzové soupravy známe také z hrobu 1 ve Werdeshausenu a z hrobu 18 z Merseburku (*Kolektiv autorů 2011*, 67).

5.5. Nástroje a nářadí

Do této skupiny patří velké množství předmětů z různých oborů lidské činnosti. Podle určitého druhu nástrojů v hrobě lze např. určit, jaké řemeslo pohřbený vykonával. V námi zkoumaných bohatých hrobech se vyskytl jen zlomek všech možných nástrojů – objevily se nože, nůžky, jehly, přesleny a šídla.

5.5.1. Nože

Nože železné i bronzové patřily k univerzálním nástrojům, ovšem některé typy sloužily ke specifickým činnostem. Nejvíce se objevují nože rovné nebo mírně prohnuté různých délek, nože lunicovitého tvaru (výrazně prohnuté) bývají interpretovány jako břitvy. Většinou najdeme nože s rukojetí – kostěnou či parohovou nebo i s celokovovou. Nože i rukojeti bývají různě zdobený klikatkami, kroužky, trojúhelníky atd., objevují se i nože nezdobené. (*Droberjar 2002*, 217). Typologii nožů zpracoval A. von Müller (*1957*).

Kromě nože z Berouna-Závodí, který je z bronzu, jsou všechny zkoumané nože železné. Berounský nůž (obr. 2:2, obr. II) tvarově odpovídá typu von Müller A. O noži z Hostivic nemáme k dispozici žádnou bližší informaci. Ve Slepoticích byl nalezen železný nůž s odsazeným břitem a odlomeným hrotem (obr. 6:4), který je silně zkorodovaný. Nůž je také dlouhý a rovný a tvarově je nejbližší opět typu von Müller A, variantě 2. V případě žiželického nálezu je určení složitější,² patrně jde ale o silně zkorodovaný zlomek nože (obr. 12:2, obr. XXIV vlevo), který původně také náležel typu von Müller A.

Nože z bohatých hrobů (Gommern, Haßleben, Zakrzów) byly vyrobeny ze stříbra a měly tedy spíše symbolickou funkci (*Kolektiv autorů* 2011, 139).

5.5.2. Nůžky

Nůžky jsou častým přídatkem do mužských i ženských hrobů. Většinou jsou železné, méně často je najdeme v bronzovém provedení. Třídění nůžek vytvořil A. Bezenberger (1924), který dělí tzv. ovčácké nůžky na dvě základní skupiny: skupinu A zastupují nůžky s obloukovitě zahnutým držadlem, čili jednoduché železné tvary nůžek. Skupině B náleží nůžky s prstencovitě odsazenou rukojetí (*Droberjar* 2002, 219).

Bronzové nůžky z Berouna-Závodí (obr. 2:10, obr. I) mají kruhovitě odsazené držadlo, řadíme je tedy k typu Bezenberger B. Nůžky stejného typu máme u nás doloženy např. z hrobu VI/25 z Třebusic. Nůžky z bohatých evropských hrobů, např. ze Zakrzówa (*Quast* 2009, Abb. 14) a z Gommernu (*Kolektiv autorů* 2011, 139) jsou zhotoveny stejně jako nože ze stříbra. Jelikož jde ovšem o předměty všední potřeby, dodává jim zhotovení z drahého kovu jistou důležitost. Měly pravděpodobně symbolický význam (*Kolektiv autorů* 2011, 139).

5.5.3. Jehly

Jehly s očkem představují poměrně běžný nález ze sídlišť i hrobů. Vyráběny byly běžně ze železa i z bronzu a sloužily k šití. V případě některých nálezů se spekuluje, jestli jehla/jehlice souvisela s účesem nebo s šitím.³ Ze Soběsuk máme dochovány tři jehly, které byly určitě používány jako nástroje. Jedná se o bronzovou oboustrannou zašpičatělou jehlu (obr. 7:4/6, obr. XIV vpravo), kterou J. Blažek považuje za šídlo (*Blažek* 1995, 147) a dvě stříbrné jehly (obr. 7:4/5,7, obr. XIV vlevo), přičemž jedna má tordované tělo a odlomené

---

² viz str. 26

³ viz kap. 5.2.4. Jehlice

očko (obr. 7:4/7). Díky velké podobnosti jehel tyto předměty nejsou vhodné k datování (Droberjar 2002, 109).

5.5.4. Šídla

Šídla byla vyráběna z kosti nebo kovu a objevují se jak v mužských, tak i ženských hrobech. U kovových šidel se opakuje podobný tvar – jeden konec je zahrocený a druhý čtyřhranný. Na dřívku se objevuje také určitý rozdělovník v podobě hranatého nebo zaobleného žebra. Interpretace použití takového nástroje se různí. Mohly být používány k propichování kůže a látek nebo ke zdobení kostěných, kovových či dřevěných předmětů (Droberjar 2002, 282).

V ženském hrobě ze Žiželic se železný předmět podobný šídlu nacházel v blízkosti přeslenu (obr. XXV vpravo), oba předměty ležely podél levé ruky pohřbené. Podobná situace je zdokumentovaná v případě ženského hrobu ze Soběsuk, kde „*byl přeslen a zlomky silně zkorodovaného tyčinkovitého železného předmětu v délce in situ max. 8cm, který se rozpadl.*“ Železný předmět s přeslenem ze Soběsuk se ale nacházel JZ od nohou kostry (Holodňák 1986, 15). Předměty tedy nemůžeme porovnat. Šídlo ze Žiželic (obr. 12:1, obr. XXV vpravo) dosahuje délky 8,8 cm.⁴

5.5.5. Přesleny

Přesleny se vyráběly nejčastěji z hlíny, objevují se ale i z kamene. Jsou to setrvačníky vřeten (přeslic) ke spřádání vláken z vlny se středovým provrtem, řadíme je tedy mezi textilní keramiku. Bývají různě tvarované (symetrické, dvoukónické, diskovité atd.) a objevují se převážně v ženských hrobech, ovšem najít je můžeme i u pohřbených mužů (Droberjar 2002, 270-271).

Přesleny máme ve třech hrobech. V Prosmykách byly nalezeny tři hliněné přesleny, bohužel k nim ale chybí odpovídající kresebná dokumentace i jakýkoliv popis, nemůžeme je tedy posoudit detailněji (Blažek 1995, 145). Ze Soběsuk máme dochovaný jeden hliněný přeslen (obr. 7:2/1), který je dvojkónický, asymetrický a ostře lomený - se zlomem v dolní třetině své výšky. Žiželický přeslen (obr. 8:15, obr. XXV vpravo) má odlišný tvar. Jde o kuželovitý přeslen s oble vkleslou podstavou (Blažek 1995, 148, 151).

---

⁴ viz poznámka č. 1

5.6. Dřevěná skříňka s kováním

Dřevěné skříňky jsou malé boxy, kam se ukládaly šperky a jiné cennosti. Ze skříňek se nám zachovávají kovové součásti – panty (pokud měly skříňky otevírací dekl), zamykací mechanismus (kování zámků, pružiny, klíče), a kování, která byla na skříňce nabitá pro její zpevnění i pro zkrášlení. Pokud jsou kování železná, jde o germánský výrobek, pokud jsou ovšem kování z bronzu, bývají interpretována jako římský import (*Droberjar 2002, 62-64*).

Výskyt dřevěné skříňky s kováním v ženských hrobech je už od starší doby římské docela běžný. Šperkovnice byly velmi oblíbené u labskogermánských kmenů, zatímco v Čechách se s nimi nesetkáváme tak často. Jisté experimenty s rekonstrukcí uzavíracího mechanismu prováděl W. Schulz (1927). Přehled uzavíracích mechanismů sestavil C. Pescheck (1970).

Největší množství kování máme dochováno ze Soběsuk. Všechna jsou železná a také jistě vlivem zborštění hrobové komory silně poškozená. Jedná se o téměř pravoúhlé kování se čtyřmi hřebíky v rozích a dvěma klíčovými dírkami (obr. 7:6/1, obr. XV vlevo), zlomky kování se dvěma nýty (obr. 7:6/2, obr. XVI vlevo), nýty se zbytky bronzových destiček, železné nýty s hlavičkami potaženými bronzovým plechem (obr. 7:6/3, obr. XVII), podlouhlá pravoúhlá kování s otvory na okrajích delších stran (obr. 7:6/4, obr. XV vpravo), ohnutá tyčinkovitá kování (obr. 7:6/5, obr. XVI vpravo) a o železný klíč či pružinu s očkem a pravoúhlým průřezem (obr. 7:6/6). Kování nemůžeme zařadit k žádnému dosud známému typu kování. Skříňky byly pravděpodobně prázdné nebo uchovávaly předměty z organických materiálů, neboť se v prostoru, kde bylo kování rozloženo, nenašly žádné předměty, které by s kováním mohly mít souvislost (*Blažek 1995, 158*).

Skříňky s kováním jsou známy z bohatých hrobů. V Haßleben (Schulz 1933) a Zakrzówě (*Quast 2009*) byly skříňky pobity i stříbrem, v Gommernu (*Kolektiv autorů 2011*) byl nalezen bronzový zamykací mechanismus. V Leuně (*Schulz 1953*) se v hrobu XX dochovala malá skříňka, ovšem ze slonoviny (*Blažek 1995, 158*).

5.7. Keramika

Ve zkoumaných kostrových hrobech se vyskytuje různý počet keramických nádob. Nejvíce nádob obsahoval mužský hrob z Berouna-Závodí (6ks). Čtyři nádoby se objevily ve Slepoticích a Žiželicích, o třech kusech v jednom hrobě víme z Hostivic a Květnice a dvě nádoby pochází ze Soběsuk. Všechny nádoby jsou zpracované z jemného

materiálu, v ruce tvarované a můžeme je zařadit k tzv. stolnímu servisu, protože se vyskytují v kombinaci nízké, příp. vysoké misky a misky na nožce.

Ve tvarech a výzdobě nádob z většiny lokalit vidíme velkou podobnost. V případech nízkých misek se zaobleným spodkem a prohnutým hrdlem, které se vyskytly ve Slepoticích (obr. 6:6,7), Soběsukách (obr. 7:2/2,3) a Žiželicích (obr. 8:13) můžeme mluvit o dvojitým typu výzdoby. První typ zastupují úzké žlábků na výduti (Slepotice, Soběsuky). Tato šikmá kanelace může být navíc doprovázena trojicí vrypů nebo výčnělků na linii či v řadě, jak vidíme na nádobě ze Slepotic (obr. 6:6) a Soběsuk (obr. 7:2/3). Tento výzdobný motiv je příznačný pro polabské Germány mladší a pozdní doby římské (*Beková – Droberjar 2005*, 415). Dalším typem výzdoby je plastický dvojitý a jednoduchý trojúhelník na plecích nízké misky ze Žiželic (obr. 8:13). Nádobu se zaobleným dnem pochází zaké z Květnice (obr. 3:5). Díky fragmentárnímu stavu ovšem můžeme pouze předpokládat její celkový tvar (*Droberjar – Snítily 2011*, 508). Nádobu tohoto typu pochází z našeho území také z kostrových hrobů z Libočan a Prahy-Bubenče, z žárových hrobů v Plotišti nad Labem nebo ze sídliště v Tuchlovicích (*Beková – Droberjar 2005*, 415).

Kónické misky na nožkách (Květnice, obr. 3:4; Slepotice, obr. 6:9; Žiželice, obr. 8:17) a tzv. svěbské misky, čili misky s mírně zataženými okraji (Žiželice, obr. 8:14) jsou charakteristické pro druhou polovinu 3. a pro 4. století. Tyto nádoby se objevují bez výzdoby, pouze v případech slepotického exempláře víme o dvou vrypech na vnitřní straně nádoby (obr. 6:9). Analogické nádoby se na našem území vyskytují v kostrových (např. Křesín, Hošťka) i žárových hrobech (např. Broučkov, Davle, Praha-Čakovice) i na sídlištích (např. Nový Bydžov-Chudonice, Tuchlovice, Zaječice) (*Beková – Droberjar 2005*, 415-416).

Nízkou ostrohrannou miskou s kónickým spodkem a prohnutým hrdlem máme ze Slepotic (obr. 6:8) a z Žiželic (obr. 8:16). Slepotický exemplář je zdoben třemi vrypy na výduti, zatímco v případě žiželické misky vidíme šikmou kanelaci na plecích. Podobné typy nádob se objevily na žárových pohřebištích v Plotišti nad Labem (*Rybová 1979*), Přešovicích (*Michálek 1981*), Pňově (*Rybová 1970*) a Opočně (*Pleinerová 1995*) (*Beková – Droberjar 2005*, 415).

Poslední exemplář z Květnice je zvláštní svou výzdobou i materiálem. Jde o dno nádoby z velmi hrubého materiálu s nehtovými vrypy tvořícími svislé a šikmé linie (obr. 3:6) (*Droberjar – Snítily 2011*, 508). Takovou výzdobu známe z hrobů i sídlišť mladší až pozdní doby římské, např. z Prosmyk – Továrna A. Schramma (*Blažek 1995*), Tuchlovic

(*Pleiner 1959*), Prahy-Hloubětína (*Hušták – Jiřík 2009*) či Prahy-Dolních Chaběr (*Jiřík – Kostka 2006*).

V mužském hrobě z Berouna-Závodí bylo objeveno šest keramických nádob (*Hrala 1998*, 35). Víme, že dvě z nich jsou misky na nožce. Kresebně zdokumentovány byly dvě nádoby. Miska s kónickým dnem (obr. 2:9, obr. I) je ozdobena na plecích plastickou páskou s šikmými širokými kanelurami. Druhá nádoba, která je na nožce, má vázovitý tvar (obr. 2:8, obr. II). Promáčklé stěny jsou doplněny třemi žebry, z nichž dvě vybíhají ze středu promáčklého oblouku oběma směry a lemují přechod mezi vypouklou a promáčklou částí nádoby. Třetí, svislé žebro, vyplňuje prostor mezi dvěma bočními. Vázu/pohár doplňuje výzdoba v podobě drobných vrypů po celém těle nádoby mimo vmáčklé stěny. Zbylé nádoby máme zachyceny na fotografii (obr. I), která potvrzuje dvě kónické misky na nožkách a další dvě nádoby (obr. II), z nichž jedna má polokulovitý tvar s vyhlazeným hrdlem a žlábký zdrsněným tělem a druhá tvarově odpovídá nízké ostrohranné misce s prohnutým hrdlem a kónickým spodkem. Tato nádoba nese výzdobu v podobě tří bradavkovitých výčnělků pod maximální výduť, obdobnou jako nádoba ze Soběsuk (obr. 7:2/3), ovšem bez dvojice plastických lišt.

5.8. Zvířecí kosti

Z našeho materiálu jsou známy zvířecí kosti pouze z bohatého hrobu v Žiželicích (obr. XXVI). Jedná se o kostru kohouta, která byla umístěna podél pravé nohy zemřelé (*Blažek 1995*, 159). Milodar v podobě zvířete je dokumentován i ve třech hrobech z Hašleбену. V hrobě č. 15 (*Schulz 1933*, 17) se mezi stehny zemřelé nacházely slepičí kosti, z mužského hrobu č. 4 (*Schulz 1933*, 15), který je vedle knížecího hrobu nejbohatší, byly nalezena kostra kuřete, kosti prasete a ovce/kozy. V knížecím hrobě č. 8 (*Schulz 1933*, 11) byly mezi nádobami rozmístěny kosti jelena, ovce/kozy a kostra prasete. V novější publikaci uvádí W. Schulz (*1953*, 44) navíc přítomnost kuřete a pravděpodobně štiky. Z pohřebiště v Leuně pochází větší a pestřejší škála zvířecích kostí. V hrobě 2 z výzkumu v roce 1917 byly zdokumentovány kosti selete, kuřete a kohouta. Drůbeží kosti byly umístěny na míse a mohly být chápány jako oběť, nikoliv jako pokrm (*Schulz 1953*, 13). Výzkum v roce 1926 prokázal v hrobě 2 pozůstatky desetiměsíčního prasete, v hrobě 3 byly zjištěny kosti osmiměsíčního prasete, tříměsíční sele, dvouměsíční sele, dva kohouti, štika a tři plotice. Pozůstatky koně obsahoval hrob č. 4 (*Schulz 1953*, 44). Kostí prasete byly vyzvednuty také z hrobu II ze Stráží (*Quast 2009*, 34).

6. Stratifikace společnosti a postavení žen ve světle nálezové situace hrobových celků

Studovat germánskou společnost nám umožňují nejvíce hroby a pohřební ritus. V mladší a pozdní době římské v Barbariku stále převládají žárové pohřby, vyskytující se na rozsáhlých pohřebištích se stovkami hrobů (Plotiště nad Labem, Dobřichov-Třebická, Pňov, Opočno). Většina žárových hrobů se vyznačuje chudou výbavou, jen výjimečně najdeme bohatý hrob s drahocennějším artefaktem (např. Plotiště nad Labem, hrob 764 (Rybová 1979, 432), Opočno, hrob 366 (Pleinerová 1995, 177)). Vedle žárových pohřbů se od stupně C1b začínají objevovat kostrové hroby, u kterých pozorujeme podobnou situaci jako při kremaci; velmi chudé hroby, vybavené většinou pouze keramickou nádobou, případně ještě přeslenem apod., stojí v opozici proti bohatším hrobům, ne-li přímo přepychovým, které se koncentrují převážně v SZ Čechách a pražské kotlině. Tato skutečnost odráží rozdíly mezi společenskými vrstvami germánského obyvatelstva prostřednictvím velmi bohaté, nebo naopak velmi chudé výbavy pohřbů. Zajímavé také je, že ve většině bohatých kostrových hrobů z vymezeného období byly pohřbeny ženy. Kromě jediné výjimky (hrob bojovníka z Berouna-Závodí, který byl vybaven unikátním bronzovým mečem s kostěnou rukojetí) (Břicháček 1981, Hrala 1998, Tejral 1999a, 1999b, Matoušek-Stolz 2006), nemáme doložen bohatý mužský kostrový hrob. Hrob z Berouna-Závodí navíc svým charakterem odpovídá stupni C3/D1, tedy blíží se počátku doby stěhování národů. Z mladší a pozdní doby římské máme doloženy v SZ Čechách dva mužské hroby, které jsou ale velmi chudé; na lokalitě Prosmyky 4 – Fabrika A. Schramma byl nalezen hrob zhruba třiceti-čtyřicetiletého muže, jenž byl vybaven jednou malou bezuchou nádobou a z Velkých Žernosek pochází kostra muže s výbavou tří bronzových šipek (Blažek 1995, 143, 150). Existují ovšem náhodné nálezy, většinou z počátku 20. století, které by mohly dokazovat přítomnost bohatých mužských hrobů. Jedná se o pár stříbrných ostruh typu Leuna, jenž byl nalezen v okolí Litoměřic na blíže neurčeném místě. Takové ostruhy pochází z mužských kostrových hrobů skupiny Haßleben-Leuna-Gommern a mohly by být považovány za doklad atributů moci nejvyšší germánské elity. Za součást mužské výbavy můžeme považovat také zlatou sponu s cibulovitými knoflíky typu Pröttel 1 (Pröttel 1991, 349), která byla nalezena v Chlumíně (okr. Mělník). Zlaté spony tohoto typu nosili totiž jako spínadla pozdně římscí císařové nebo vysoce postavená barbarská knížata sloužící jako velitelé auxiliárních jednotek římské armády např. v Dácii. Sponu tedy můžeme považovat také za součást bohatého hrobu typu Haßleben-Leuna-Gommern, stejně jako masivní zlatý náramek typu Tournai-Blučina (Werner 1980), který byl objeven

někde v pražské kotlině a který svou hmotností, tedy obsahem zlata odpovídá bohatství hrobů téže skupiny (Beková – Droberjar 2005, 429-430).

Postupné objevy ženských kostrových pohřbů z konce 19. a počátku 20. století dokreslovaly představu o významnějším postavení žen v nich pohřbených. Tyto hroby (Malé Březno, Prosmyky, Pátek, Zvoleněves), které obsahují destičkovité spony, skleněné a jantarové korále, nákrčníky s hruškovitým zapínáním, jehlice z drahých kovů, závěšky apod., byly badateli považovány za pouhý ohlas horizontu knížecích hrobů typu Haßleben-Leuna (Svoboda 1962, 1965). K. Godłowski pojmenoval hroby jako tzv. horizont Prosmyky, pro který je příznačný výskyt ve stupni C1b-C2 (Godłowski 1992, 34). I přes zjevné bohatství hrobů převládal mezi badateli názor, že v Čechách nadále chybí výraznější doklady působení germánské elity a přítomnosti mocenského centra. Čechy měly tvořit okrajovou a málo významnou oblast mladší doby římské.

Až objev přepychově vybaveného ženského hrobu ze Soběsuk v roce 1986 a hroby ze Slepotic a Hostivice z roku 2003 umožnily modifikovat představu badatelů o úloze českého území a struktuře jeho obyvatel. Projevují se zde totiž silné vlivy ze skupiny Leuna-Haßleben-Gommern a z Pomohání, jelikož se hroby vyznačují přítomností hrobové komory a orientací hrobu ve směru S-J, nejbohatšími milodary v podobě štítkových spon a náhrdelníky ze skleněných a jantarových korálů. Všechny tři hroby, které patří k nejbohatším v Čechách a zařazeny byly do stupně C2/C3, svou výbavou bohužel zaostávají za středoněmeckou skupinou bohatých hrobů, neboť postrádají bronzové, stříbrné a skleněné nádoby spolu s dalšími luxusními předměty, které jsou příznačné pro středoněmecké hroby a hroby „východní skupiny“⁵ (Droberjar 2007, 96-97).

Výskyt ženských kostrových hrobů s různě bohatým inventářem přiměl archeology k pokusu o jejich rozčlenění. Tohoto úkolu se ujal E. Droberjar. Na základě analýzy celkem 27 kostrových pohřbů tak byla vytvořena klasifikace hrobů pro české prostředí (obr. 17). Tento „český model“ se skládá z pěti skupin Ia, Ib, IIa, IIb a III. Pro nejbohatší skupinu (Ia) určil autor tato hlavní kritéria: existence velké hrobové komory, štítkové zlacené spony se skleněnými vložkami, skleněné a jantarové náhrdelníky. Hroby patřící do této skupiny (Soběsuky, Slepotic, Hostivice) byly zařazeny do stupně C2. Do skupiny Ib byly zařazeny hroby, které nemají doloženou hrobovou komoru, ale pyšní se stříbrnými zlacenými terčovitými sponami typu Spielberg-Nienberg-Dolínek a náhrdelníky ze skleněných a jantarových korálků. Sem patří hroby z lokalit Malé Březno, Pátek,

---

⁵ viz následující kapitola.

Staňkovice, Zvoleněves, Dolínek 2 a Praha-Kbely. Hroby svým charakterem umožnily dataci do stupně C1b. První dvě nejbohatší skupiny (Ia, Ib) odpovídají středoněmecké skupině Ib (*Schlüter 1970*), jelikož neobsahují nádoby z drahých kovů a skla. Pro skupinu IIa je typická prostá hrobová jáma, stříbrné šperky, spony ze stříbra a bronzu a taktéž náhrdelníky ze skleněných a jantarových korálků. Hroby (Prosmyky 6, Žiželice, Praha-Dejvice, Roztoky 1) už nemají jednotnou dataci; objevují se hroby ze stupně C1b, C2 i C3. Do skupiny IIb byly zařazeny hroby, ve kterých se vyskytují bronzové spony, (především samostřílové s klínovitou nožkou) buď v páru, nebo pouze jeden kus. Korále se vyskytují sporadicky. Sem patří např. hroby z lokalit Libkovice, Křesín 1 a Prosmyky 3. Nejchudší skupinu (III) tvoří hroby s jedním, dvěma či třemi kusy hliněných nádob a nějakým drobným milodarem, jako např. přeslen nebo bronzový kroužek. Chybí zde tedy spony i jakýkoliv šperk. Skupina je datovaná převážně do stupně C3 a obsahuje např. hroby z Křesína 2, z Hřivice a Prosmyk 1 (*Beková – Droberjar 2005*, obr. 29).

Dětský kostrový hrob z Květnice, objevený v roce 2006, patří spolu s hrobem z Libočan (*Blažek 1995*, 141) k jediným dvěma dětským bohatým hrobům z mladší doby římské v Čechách. Tento hrob, pyšnicí se stříbrnou pozlacenou sponou s podvázanou nožkou typu A. 166, bronzovou sponou s podvázanou nožkou, třemi keramickými nádobami a jantarovými korálky, náleží stupni C2. E. Droberjar zařadil hrob do skupiny Ib, já bych se však vzhledem k přítomnosti tzv. spony uherského typu (nikoliv destičkovité spony se skleněnými vložkami) přikláněla ke skupině IIa. Nicméně jde o hrob, který můžeme označit jako bohatý (skupiny Ia, Ib, IIa jsou klasifikovány jako bohaté díky přítomnosti šperků z drahých kovů a náhrdelníků ze skla a jantaru) (*Droberjar – Snítily 2011*).

Z výše uvedeného výčtu je patrné, že oblast české kotliny nemohla stát úplně stranou vývoje barbarika v mladší a pozdní době římské. Výskyt kostrového pohřebního ritu v podobě většinou ojedinelých hrobů, příp. menších pohřebišť po 3-4 hrobech (na rozdíl od středoněmeckých pohřebišť s desítkami kostrových hrobů), dokládá jisté změny ve společnosti. Mohlo jít o migrační vlnu nových skupin osadníků i o projev šíření módních trendů v nejvyšší vrstvě společnosti. Můžeme říct, že v severozápadních, východních i středních Čechách existovala díky přítomnosti hrobů skupiny Ia (aplikované na české poměry) centra germánské elity a místních vládců. Bohaté ženské hroby badatelé označili jako hroby manželek germánských náčelníků (*Beková – Droberjar 2005*, 430). Spekulace o významném společenském postavení žen na našem území podporuje relativně velké množství bohatých ženských kostrových pohřbů. Jestli má tento jev spojitost

s uctíváním germánské bohyně Freyi/Frigg, bohyně plodnosti, mateřství a úrodnosti, můžeme pouze odhadovat. Lepší představu o roli muže a ženy ve společnosti mladší a pozdní doby římské na našem území by nám poskytl objev dalšího mužského bohatého hrobu, na který si musíme zatím počkat.

7. Skupina Leuna-Haßleben a její význam pro oblast Čech

Existence bohatých kostrových hrobů je ve 3. století po Kr. doložena ve více oblastech Barbarika. Jako jakýsi nadregionální fenomén se kostrový pohřební ritus vyskytuje od Norska přes Dánsko, střední Německo, Polsko až po východní Slovensko. Z mapky (obr. 13) je patrná výraznější koncentrace kostrových hrobů ve třech hlavních oblastech: Dánsko, středoněmecká oblast a „východní skupina“ na území Slovenska. Všechny tyto bohaté hroby byly na základě pohřebiště v Haßleбенu a Leuně souhrnně pojmenovány „skupina Leuna-Haßleben (příp. Haßleben-Leuna). Dnes se tento pojem používá především pro středoněmeckou oblast (zejm. Haßleben-Leuna-Gommern), objevuje se ale i spojení Haßleben-Leuna-Zakrzów, které vyzdvihuje význam hrobů z východní skupiny, na které by se při jakékoliv analýze struktury germánské elity nemělo zapomínat.

Pro analýzu přepychových hrobů z celého evropského Barbarika není v této práci dostatek prostoru, proto zvolím k bližšímu posouzení skupiny Leuna-Haßleben nejdůležitější naleziště z oblastí sousedících s Českou republikou. Ze středního Německa jde o pohřebiště v Haßleбенu, v Leuně a knížecí hrob z Gommernu, z polského území pohřebiště v Zakrzówě (Sacrau) a pohřebiště ze Stráží na Slovensku (obr. 13).

Středoněmecké skupině byl v literatuře věnován větší prostor než tzv. východní skupině bohatých hrobů, která, ač se zdá být podle počtu hrobů menší a méně důležitá než středoněmecká oblast (ve Strážích a v Zakrzówě najdeme skupinku tří hrobů, Ostrovany a Cejkov jsou samostatné hroby), z hlediska bohatosti své výbavy hroby v Německu možná i převyšuje, jak dokazuje porovnání váhy milodarů z drahých kovů (*Quast 2009*, Abb. 12). Není tedy vhodné tuto skupinu z analýzy vynechat.

Z pohřebiště v Haßleбенu budeme analyzovat 22 hrobů, z nichž je 9 ženských, 3 mužské, ve třech hrobech bylo pohřbeno dítě a u 7 hrobů nebylo určeno pohlaví (*Schulz 1933*). Z Leuny je známo 11 hrobů, v nichž kromě dvou nejistých pohřbů byli pohřbeni muži (*Schulz 1953*). V Gommernu byl objeven jediný mužský hrob (*Kolektiv autorů 2011*). Ze Zakrzówa využijeme všechny tři hroby, z nichž jsou dva mužské a v jednom ležela mladistvá žena a ze Stráží pouze hrob I (žena) a II (muž), neboť hrob III je žárový (*Quast 2009*). Hroby z Leuny a Haßleбенu náleží stupni C2 (*Schlüter 1970*, Tabelle 1), stejně jako hrob z Gommern (*Kolektiv autorů 2011*, 67) a hrob III ze Zakrzówa. U zbylých hrobů datace kolísá mezi C1b/C2 (*Quast 2009*, 11).

7.1. Klasifikace hrobů podle hrobového inventáře

Hroby skupiny Leuna-Haßleben se vyznačují velmi luxusní výbavou, zejména velkou škálou římských importů, sestávajících ze stříbrných, bronzových a skleněných nádob, zlatých mincí a dalších předmětů z drahých kovů. Samozřejmě každý hrob obsahoval jinak hodnotnou výbavu. Tato skutečnost vedla badatele k pokusům o systematické rozčlenění hrobů do skupin na základě hojnosti milodarů a vzácnosti materiálu, ze kterého byly vytvořeny. Středoněmeckou skupinu kostrových hrobů takto klasifikovali W. Schlüter (1970, Tabelle 1) i J. Bemmman (*Kolektiv autorů 2011*, 67), jejichž členění se vzájemně odlišují, ačkoliv jsou založeny na více méně stejném materiálu.

Celkem 83 hrobů, z nichž je 18 mužských, 17 ženských a čtyři patří dítěti, rozdělil W. Schlüter do dvou základních skupin (obr. 18). Hlavním kritériem pro zařazení hrobu do I. skupiny byl milodar v podobě importované nádoby nebo předmět z drahého kovu. Přídavky z jiných materiálů určily hrobům II. skupinu. Obě skupiny byly dále rozděleny na Ia, Ib, IIa-c. Pro skupinu Ia bylo nutné, aby hrob obsahoval milodary ze zlata (nákrčník, prsten, mince, závěsky); u tří hrobů z Leuny, které nemají zlatou přísadu, byl rozhodující výskyt stříbrných ostruh a šipek. Skupinu Ib tvoří hroby, v nichž převažují výše zmíněné milodary ze stříbra a importované nádoby. O stupeň níže stojící skupina IIa zahrnuje hroby, kde již nenajdeme kruhový šperk a mince a ostatní předměty jsou z bronzu nebo železa. Hroby bez kovových milodarů, které ale obsahují kostěnné a skleněné předměty (hřebeny, perly, jehly) a keramiku zařadil W. Schlüter do skupiny IIb a hroby bez milodarů náleží skupině IIc.

Členění celkem na 7 skupin využil J. Bemmman, který ale nalyzoval pouze mužské kostrové hroby mladší doby římské a v soupisu lokalit se objevil už i přepychový knížecí hrob z Gommernu (obr. XXVII). Porovnáme-li tato dvě členění, zjistíme, že Schlüterově skupině Ia odpovídají Bemmmanovy první tři skupiny 1, 2a, 2b, přičemž v rámci první skupiny vyčlenil autor právě bohatý hrob z Gommernu, který na rozdíl od ostatních hrobů obsahuje bronzovou trojnožku. Všechny tři skupiny se vyznačují zlatými prsteny, zlatým aureem, stejně jako stříbrnými ostruhami, šipkami, sponami a přezkami, bronzovými nádobami, dokonce i dřevěným vědrem či keramickou mísou. Rozdílem, pro který byla 2. skupina rozdělena na podskupiny, je přídavek bronzového hemoorského vědra a zlatého nákrčníku. Skupina č. 3 se vyznačuje hroby, které mají za milodar pouze bronzovou toaletní soupravu, sponu a přezku, ve skupině č. 4 převažují železné přezky, Axt a rovné nože. Skupinu č. 5 představují hroby s železnými či bronzovými přezkami,

případně s dalšími součástmi opasku a železnými noži. Nejchudší hroby skupiny č. 6 obsahují pouze hliněnou nádobu.

Přidáme-li mezi klasifikované hroby pohřebiště ze Stráží a Zakrzówa, budeme muset částečně přehodnotit výsledky, neboť tyto bohaté hroby se svojí výbavou s přehledem obhájí první místa v Bemmannově třídění, kterému vévodí knížecí hrob z Gommernu.

7.1.1. Luxusní předměty (tab. 3)

Mezi opravdu exklusivní milodary v bohatých hrobech 3. století patří nepochybně stříbrné nádoby a tzv. skládací trojnožky nebo čtyřnožky. Bronzovou trojnožku obsahovaly hroby z Gommernu, ze Stráží hr. II. a také další hrob z „východní skupiny“ – královský hrob z Ostrovan. V hrobě I ze Zakrzówa byla nalezena bronzová čtyřnožka. Z výzkumu J. Kolenda je patrné, že exemplář z Gommernu měl sloužit jako skládací stolec, zatímco nálezy z hrobů východní skupiny měly funkci skládacího oltáře a všechny měly být v době uložení do hrobu přes 50 let staré (*Quast 2009*, 20-21).

Co se týče stříbrných nádob, najdeme ve výbavě gommernského i zakrzówského hrobu I velmi unikátní stříbrné hemoorské vědro. Výjimečná jsou tato vědra proto, že se obvykle vyráběla z bronzu. Gommernský hrob obsahuje ještě stříbrnou soupravu cedníku a naběračky. Větší množství stříbrných nádob vydal hrob II ze Stráží. Z osmi nádob vyniká zejména oválný podnos, skyfos s držadlem a velký tác s reliéfní výzdobou rozdělenou do 10 samostatných scén z dějin starověkého Říma. Zbylé nádoby představuje miska a dvě rukojeti poháru (*Quast 2009*, 22). V Leuně, hr. 3/1926 a 2/1917 se předpokládá použití stříbrného poháru (*Schlüter 1970*, 130).

Mezi bronzovými nádobami se vyskytuje kombinace cedníku a naběračky, hemoorského vědra a mísy se strmými stěnami. Tyto nádoby dohromady tvořily picí servis. Kompletní picí soupravu máme doloženou v Zakrzóvě I, Strážích I, II, Haßleben 8, také se objevila v hrobě 3/1926 z Leuny a v Gommernu, odkud pochází dvě bronzová hemoorská vědra, bronzová mísa, ale souprava cedníku a naběračky je ze stříbra. Hemoorské vědro ze Zakrzówa I je také stříbrné, stejně jako mísa ze Stráže II. V hrobě II a III ze Zakrzówa chybí souprava cedníku a naběračky, ovšem v hrobě z r. 1834 v Leuně najdeme z picího servisu pouze tuto soupravu. Jako nádoby k pití sloužily pravděpodobně také stříbrné a skleněné misky (*Schlüter 1970*, 125). Čtyři skleněné číše bez nožky obsahoval gommernský hrob, celou misku a dvě misky ve fragmentárním stavu poskytl Zakrzów I, přičemž dvě z misek jsou vyrobeny z millefiorového skla. Dvojici misek máme

dochovanou z hrobu v Leuně z r. 1834 i 2/1926 a po jedné číši obsahovaly hroby II a III ze Zakrzówa a hrob 2/1917 z Leuny. Nejvíce skleněných nádob poskytl hrob I ze Stráží. Jedná se o pět misek a dvě vysoké lahve (*Schlüter 1970*, Tabelle 5; *Quast 2009*, Abb. 26, *Kolektiv autorů 2011*, 67).

Jídelní souprava, zastoupená vyššími miskami a mísami (z keramiky) a nižší miskou (která mohla být i ze stříbra, bronzu či skla), je v některých hrobech doplněna stříbrným nebo bronzovým talířem, bronzovým podnosem a lžičkou. Stříbrné lžičky, vždy jeden kus, poskytl hrob I a III ze Zakrzówa a oba dva hroby ze Stráží, přičemž v hrobě II se vyskytovaly 2 ks a v hrobě 1 byla objevena ještě děrovaná lžice. Jednu stříbrnou lžičku známe i z Leuny, hr. 3/1926 a z Haßleбенu, hr. 8. Bronzový talíř ve dvou kusech poskytl mužský hrob 3/1926 z Leuny, po jednom kusu byl talíř nalezen v mužském hrobě 2/1917 z Leuny a v hrobě 4 z Haßleбенu, zatímco z hrobu kněžny z Haßleбенu byly vyzvednuty tři talíře. Bronzový oválný podnos pochází z hrobu 2/1926 v Leuně a téhož roku objevený hrob 3 poskytl trojici táců, jeden ze dřeva, jeden z bronzu a jeden ze stříbra (*Schlüter 1970*, Tabelle 6; *Quast 2009*, Abb. 26, *Kolektiv autorů 2011*, 67).

Tab. 3	Trojnožka	Hemoorské vědro	Cedník + naběračka	Mísa	Skleněná nádoba	Stříbrná lžička	Jiné
Zakrzów I	• (čtyř-)	• (Ag)	•	••	•••	•	
Zakrzów II				••	•		
Zakrzów III		•		•	•	•	
Stráže I		•	•	•	••••••••	••	
Stráže II	•	•	•	•• (1x Ag)		••	••••••••••
Gommern	•	••• (2x Ag)	• (Ag)	•	••••		•
Haßleben 4							•
Haßleben 8		•	•	•	•	•	
Leuna 1834			•		••		
Leuna 2/1917			•	• (Ag)	•		•
Leuna 3/1926			•	•• (1x Ag)	••	•	•••

Tab. 3 Přehled římských importů v nejbohatších hrobech. Pokud není uvedeno jinak, jedná se o bronzové nádoby. Sloupec „Jiné“ zahrnuje: Stráže II – pánev, 2x konvice, 2x rukojeť, stříbrné předměty – lanx, skyfos, táč/podnos, miska, síto; Gommern – kotel, Haßleben 4 – talíř, Leuna 2/1917 – talíř, Leuna 3/1926 – 2x talíř, podnos/táč. Podle *Quasta 2009*, Abb. 26; doplněno o hroby z Haßleбенu a Leuny.

7.1.2. Zvířecí kosti

S jídlem úzce souvisí výskyt zvířecích kostí v hrobech skupiny Leuna-Haßleben. Však také podle umístění kostí v hrobě bývá posuzováno, jestli ta či ona nádoba patří k jídelnímu nebo picímu servisu. Otázkou zůstává, jestli byly pozůstatky zvířat do hrobu

přidány jako masitá potrava pro zemřelého nebo jestli šlo o součást obětního, příp. pohřebního rituálu. Všechny hroby se zvířecími kostmi pochází až na jednu výjimku (Stráže, hr. II) z Haßleбенu a Leuny. Mezi zvířaty z 10 hrobů byly rozeznány ostatky prasete, slepice, kohouta, ovce/kozy, jelena, husy a také ryb – štika a plotice (tab. 4).⁶ Z dostupných kostí prasete lze usuzovat, že šunka z mladého nebo dospělého prasete sloužila k jídlu. Na slepici a kohoutovi z hr. 2/1917 a 3/1926 v Leuně byla zpozorována absence hlav a nohou, takže zvířata byla do hrobu přidána už jistým způsobem upravena, pravděpodobně také jako pokrm. U jiných kohoutů z těchto hrobů, kteří leželi mimo jídelní soupravu a neměli utržené nožky, předpokládáme, že šlo o oběť. Vzhledem k tomu, že byly zvířecí kosti nalezeny vesměs pouze na pohřebišti v Leuně a Haßleбенu, můžeme o masité potravě či o zvířecích obětech uvažovat pouze jako o lokálním zvyku (*Schlüter 1970, 135-136*).

Tab. 4	Ryby		Drůbež		Savci		
	Štika	Plotice	Slepice	Kohout	Prase	Ovce/koza	Jelen
Haßleben 4			•		•	•	
Haßleben 8	•		•		•	•	•
Haßleben 15			•				
Haßleben 20					•		
Haßleben 22				•	•		
Haßleben 23				•	•		
Leuna 2/1917			•	•	•		
Leuna 2/1926					•		
Leuna 3/1926	•	•		•	•		
Stráže II					•		

Tab. 4 Zvířecí pozůstatky v hrobech skupiny Leuna-Haßleben. Podle Schlütera 1970, doplněno o Stráže II.

7.1.3. Obolus

V sedmi hrobech (Haßleben 4, 8, 18, 22, 23; Leuna 2/1917, Zakrzów III) byl zaznamenán zlatý obolus v ústech zemřelého. Podle Schlüterovy (1970) klasifikace byla mince či zlatý plíšek (v hrobě kojence z Haßleбенu, č. 18) objeveny v hrobech náležících nejbohatší skupině Ia. Tři mince z knížecího hrobu č. 8 v Haßleбенu byly proděravělé, sloužily tedy pravděpodobně jako závěsek (*Schlüter 1970, 137, Quast 2009, Abb. 19*).

⁶ Viz kapitola 5.8. Zvířecí kosti

7.1.4. Předměty indikující vyšší společenský status

Sociální postavení zemřelých naznačují určité předměty pohřební výbavy, a to zejména součásti kroje a výzbroje. Zhotovením předmětu z drahého kovu dával nositel najevo, k jaké vrstvě společnosti patřil. Jedná se o kruhový šperk, spony, opasek a ostruhy.

V hrobech skupiny Leuna-Haßleben se objevují nákrčníky, nápažníky a prsteny (tab. 5). Nákrčníky zhotovené ze zlata a stříbra bývají zakončeny hruškovitým zapínáním nebo očkem. Prsteny se objevují ve formě jednoduchých bronzových a zlatých kroužků, nebo jde o prsteny s gemmou, čili vložkou z drahého kamene. Náramky se vyskytují nejméně a většinou jde o typy s kyjovitými konci. Nejpřepychovější nákrčníky ze zlata (Gommern, Stráže I, Zakrzów I, Zakrzów III, Haßleben 8) jsou typické pro Schlüterovu skupinu Ia, stejně jako pro Bemmannovy první dvě skupiny 1, 2a. Zlaté prsteny už jsou rozšířenějším milodarem, a proto u Bemmanna přesahují i do skupiny 2b. Východní skupina hrobů je velmi bohatá na zlaté milodary (kombinaci zlatého nákrčníku, náramku a jednoho či více prstenů máme doloženou ze Zakrzówa, hr. I, III, ve Strážích I byl nalezen pouze nákrčník), a proto ji můžeme klást na stejnou úroveň jako bohatý hrob v Gommern, čili do Bemmannovy skupiny 1 a v případě některých hrobů (které neobsahují čtyř/třínožku) do skupiny 2a. Stříbrný nákrčník byl nalezen pouze v hrobě č. 19 v Haßleбенu, což mu umožnilo zařadit se do Schlüterovy skupiny Ib. V ostatních hrobech z námi stanoveného výběru kruhový šperk doložen není (*Schlüter 1970, 137-138, Quast 2009, 46, Kolektiv autorů 2011, 67*).

Tab. 5	Nákrčník	Nápažník	Prsten	Spona	Mince
Zakrzów I	•	•	•	•	
Zakrzów III	•	•	•••	•	•
Stráže I	•			•	
Gommern	•		•	••	
Haßleben I			•		
Haßleben 4			•		•
Haßleben 8	•		•	••	••••
Haßleben 18					•
Haßleben 22			•		•
Haßleben 23					•
Leuna 2/1917			•		•
Leuna 2/1926			•		

Tab. 5 Zlaté předměty v bohatých hrobech skupiny Leuna-Haßleben. Podle Quasta 2009, Abb. 68; doplněno o mince a hroby z Leuny a Haßleбенu.

Ve zkoumané oblasti se objevují přepychové spony i spony „běžných forem“. Dvě zlaté spony s dvojitým vinutím jsou známy z hrobu 8 z Haßlebenu, z Gommernu pochází dvojice zlatých spon s rhombijsou patkou a po jedné zlaté sponě obsahují hroby I, III ze Zakrzówa a hrob I ze Stráží (tab. 5). Ostatní přepychové spony z „východní skupiny hrobů“ (3 ks ze Stráží, hr. 3; pár za Zakrzówa, hr. 2; 4 ks ze Zakrzówa I, II a III) mají stříbrný základ, jsou pozlacené a neexistuje k nim žádná bronzová paralela. Ovšem z analýzy těchto spon vyplývá, že se vyvinuly z běžných forem. Z mužských hrobů v Leuně, hr. 2/1917 a 5/1926, pocházejí dvě spony s cibulovitými knoflíky – dříve objevená spona je ze stříbra, pozdější spona z pozlaceného bronzu. Mezi sponami běžně rozšířených typů se objevují spony Almgrenovy skupiny VI a VII, které jsou ale zhotoveny z drahých kovů a většinou potaženy lisovaným plechem a dozdobeny perlovcem. Ze Zakrzówa, hr. II a III tak pochází stříbrná spona s podvázanou nožkou typu A. 158 (ale stejný typ ve zlatém provedení najdeme i v hrobě dítěte ze Zakrzówa, hr. III). Další spony ze Zakrzówa jsou dvoudílné samostřílové a potažené pozlaceným stříbrným plechem. Ze Stráží pochází spona s podvázanou nožkou a spona s vysokým zachycovačem (hr. III). Další spony ze Stráží jsou také ze stříbra a mají výzdobu z perlového drátu a pozlaceného stříbrného vlačovaného plechu (*Schlüter 1970*, 139, *Quast 2009*, 39-41, *Kolektiv autorů 2011*, 67). V hrobu 8 v Haßlebenu byly vedle zlatých spon objeveny dvě stříbrné destičkovité spony a dvojice stříbrných spon s dvojitým vinutím spony, v hrobech č. 7 a 19 se nacházela vždy jedna bronzová spona Almgrenovy skupiny VII, série 2, typ A. 175 v kombinaci se stříbrnou sponou typu A. 179 nebo A.180 s destičkou na nožce a lučíku. Stejná spona, pouze s destičkou na nožce, pochází také z hrobu 3. Bronzová spona s podvázanou nožkou ležela v hrobě č. 14, z hrobu 4 se zachovala pouze stříbrná destička bez skleněné vložky a z hrobu 1 pochází stříbrná spona, o které víme pouze to, že odpovídá Almgrenově skupině VI, série 2. Známé jsou i nálezy spon z blíže neurčených hrobů v Haßlebenu. Jedná se o velkou a menší stříbrnou sponu s vysokým zachycovačem, stříbrnou sponu typu A. 175., bronzovou sponu stejného typu a o lučík bronzové spony. Z Leuny pochází méně spon; z hrobu z r. 1834 pochází vedle již zmíněných stříbrných spon s cibulovitými knoflíky i jeden stejný exemplář z bronzu a další bronzová blíže neurčená spona, v hr. 2/1917 se zachovala jedna stříbrná spona s cibulovitými knoflíky a z hrobu 1/1926 pochází stříbrná spona s dvojitým vinutím (*Schulz 1933, 1953*).

V hrobech, které patří do Schlüterovy skupiny Ia (čili do Bemannovy skupiny 1-2b) se vyskytují stříbrné součásti opasku, zejména přezky (Haßleben 4, 8, 14, Leuna 2/1917). Stříbrem kovaný pásek je znám také z Gommernu (2 opasky), ze Zakrzówa, hr. I

a ze Stráží, hr. III. V případě přepychového opasku se třemi přezkami z Gommernu je zajímavé jeho umístění bokem mrtvého. Tento jev pozorujeme také v Zakrzówě i ve Strážích (*Schlüter 1970*, Tabelle 1, *Quast 2009*, 36-37, *Kolektiv autorů 2011*, 67).

Šipky, ostruhy a hrací desky považujeme za jasného ukazatele mužského pohlaví pohřbeného. Tyto artefakty ve stříbrném provedení (kromě deskové hry) nemohly být používány běžně. Podle mínění J. Wenera a W. Schulze sloužily např. luk a šipky jako sportovní zbraně (*Schlüter 1970*, 139). Určitě měly hlavně symbolický význam (mohly dokumentovat například životní styl pohřbeného), neboť opět pochází z mužských hrobů Schlüterovy skupiny Ia. Kompletní „výbavu“, skládající se ze tří stříbrných šipek, páru přepychových ostruh a hrací desky, dokonce i stříbrného kování štítu najdeme pouze v Gommernu. Přepychové stříbrné ostruhy v páru obsahovaly také čtyři hroby v Leuně (hr. 1/1926, 2/1917, 3/1926, 1834) a hroby I a II ze Stráží, zatímco v Zakrzówě ostruhy chybí. Stříbrné šipky po dvou či třech kusech obsahovaly všechny čtyři již zmiňované hroby z Leuny a také mužský hrob č. 4 z Haßlebenu. Hrací kameny byly objeveny mimo Gommern ještě v hrobě 3/1926 v Leuně, v hr. 2 ze Stráží a v hrobech I a III ze Zakrzówa (*Quast 2009*, 35-36, *Kolektiv autorů 2011*, 67).

Na základě výše zmíněných údajů se můžeme pokusit o zařazení hrobů východní skupiny do jednotlivých hrobových skupin podle dvou již zmiňovaných třídění. Ačkoliv W. Schlüter zkoumal pouze hroby středoněmecké a J. Bemann pouze mužské hroby, jsou jejich základní kritéria aplikovatelná na většinu hrobů východní skupiny, příp. na hroby, které u Bemannova nebyly zahrnuty. Jelikož většina hrobů z východní skupiny náleží Schlüterově skupině Ia (stejně jako 7 hrobů z Haßlebenu a 5 hrobů z Leuny), využijeme raději Bemannovo detailnější třídění.

Jak už bylo zmíněno výše, hrobovou skupinu 1, která měla dosud jediného zástupce, charakterizuje mezi nálezovým inventářem především přítomnost trojnožky, zlatého nákrčníku a hemoorského vědra. Tuto podmínku splňuje mužský hrob I ze Zakrzówa, který se tak stává soupeřem hrobu z Gommern v boji o naprosté prvenství, neboť oba hroby obsahují rovnou stříbrné hemoorské vědro a po jednom zlatém prstenu. Ačkoliv v Zakrzówě I vidíme navíc zlatý náramek, v gommernském hrobě je o jedno stříbrné vědro a jednu zlatou sponu více, nebudeme mu tedy post absolutní špičky brát.

Díky výskytu zlatého nákrčníku a hemoorského vědra můžeme do skupiny 2a, která dosud neobsahovala žádný hrob z haßlebenského pohřebiště, přiřadit celkem tři hroby: Haßleben 8, Stráž I a Zakrzów III. Ve všech třech případech jde o ženské hroby

(což v případě knížecího hrobu vysvětluje jeho absenci v původním třídění). Zásadním milodarem v poslední z přepychových skupin (2b) je zlatý prsten, který máme doložen ve dvou mužských hrobech z Leuny (2/1917, 2/1926) a také v Haßlebenu 1 a 22, což jsou ženské hroby. Problém nastává se zařazením hrobu II ze Stráže, který obsahuje trojnožku i hemoorské vědro, ale nebyla v něm nalezena žádná zlatá výbava. Příčinou tohoto nesouladu je pravděpodobně rozkradení hrobu po jeho objevu. Neobsahuje ani ostruhy, opaskové kování, ani bronzové šipky, najdeme v něm ale hrací kostky, ba co víc, velmi luxusní stříbrný jídelní servis (stříbrný lanx, skyfos, táč/podnos, číši a stříbrné síto) a bronzovou pánev/rendlík, dvě konvice a dvě rukojeti/držadla nádoby. Z tohoto důvodu a především díky enormnímu počtu nádob a předmětů z drahých kovů zařadím i přes absenci zlatých předmětů hrob do skupiny 2a. Můžeme ale předpokládat, že by se při kompletní výbavě svým přepychovým inventářem vyrovnal první skupině. Podobná situace vyvstává v případě hrobů 14, 18 a 23 z Haßlebenu, které obsahují zlaté a stříbrné závěsky, jež Bemmannova klasifikace nezohledňuje. Jelikož se v hrobech vyskytuje zlato a stříbro, ale už nemají nádoby z bronzu, zařadila bych je ke skupině 2b (tab. 6). Hrob II ze Zakrzówa svým inventářem složeným ze dvou bronzových a jedné skleněné nádoby náleží skupině 3. Ostatní hroby z leunského a haßlebenského pohřebiště odpovídají skupinám, do kterých byly zahrnuty W. Schlüterem. Jejich propojení s Bemmannovou klasifikací by ale bylo složitější, neboť W. Schlüter v těchto skupinách zohledňuje zejména ženské atributy, které klasifikace mužských hrobů neobsahuje. Můžeme ale říct, že Schlüterově skupině Ib zhruba odpovídá Bemmannova sk. 3, skupině IIa zase sk. 5 a skupině IIb odpovídá Bemmannova nejchudší skupina 6. Pro hroby kompletně bez výbavy (z Haßlebenu čtyři hroby) bychom tedy mohli vyčlenit ještě skupinu 7, která by odpovídala Schlüterově sk. IIc.

Tab. 6	Haßleben							Leuna					Stráže		Zakrzów		Gom.
	1	4	8	14	18	22	23	2/17	1/26	2/26	3/26	1834	I	II	I	III	
1															•		•
2a			•										•			•	
2b	•	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•					

Tab. 6 Zařazení nejbohatších hrobů do skupin dle J. Bemmanna.

Zejména na pohřebišti v Leuně a Haßlebenu vidíme velké množství bohatě vybavených hrobů, které stojí v opozici naopak docela velkému počtu skromných hrobů.

Tato situace se zrcadlí i na českém území, kde ale hojnost a přepych dosud objevených hrobů nedosahuje úrovně středoněmecké ani východní skupiny bohatých hrobů. Místní germánská šlechta byla obklopena těmito dvěma výraznými skupinami (za bohatými hroby v Zakrzówě jsou spatřováni Vandalové, čili východní Germáni, pohřebiště ve Strážích zbudovali Kvádové, čili polabští Germáni) a určitě se neuzavírala před novými zvyky ať už v módě, stolování nebo pohřbívání. Vliv skupiny Leuna-Haßleben se v české kotlině projevil pronikáním do prostředí žárových hrobů a změnou pohřebního ritu; kostrové hroby se v Čechách objevují ojedinelé nebo po skupinkách, velká pohřebiště kostrový ritus nezasáhl. Původ nového pohřebního ritu ukazují typické milodary – terčovité spony z tepaného plechu se skleněnou vložkou, dřevěné skříňky s kováním, skleněné a jantarové náhrdelníky, trojdílné kostěnné hřebeny s trojúhelníkovitou rukojetí a s výzdobou kroužků se středovou tečkou, nádoby s vmáčklými stěnami, kostry zvířat apod. (*Svoboda 1948*, 219-222), o nichž už bylo v této práci pojednáno a jejichž analogie najdeme ve středoněmecké oblasti.

8. Závěr

Od druhé poloviny 3. století (od stupně C1b) do středních a severozápadních Čech pronikají silné vlivy ze středního Německa. Podobnost českých hrobů se skupinou Leuna-Haßleben vidíme v inhumaci; kostry bývají uloženy v natažené poloze na zádech s rukama volně podél těla a orientací ve směru S-J (hlavou k S), příp. SZ-JV, což je typické pro polabské Germány. Milodary nám také napovídají, odkud pochází změna pohřebního ritu; nejbohatší české hroby (Soběsuky, Slepotic, Hostivice) obsahují štítkové spony potažené zlaceným lisovaným plechem a dozdobené skleněnou vložkou. V nejbohatším hrobě ženy ze Soběsuk bylo objeveno bronzové a železné kování skříňky, žiželická žena měla mezi milodary masitou potravu v podobě kohouta. Všechny ženské hroby se pyšní skleněnými a jantarovými náhrdelníky a různými typy závěsků, které visely na náhrdelníku nebo na opasku. Keramika (např. svěbské misky, poháry s vmáčklými stěnami) je v hrobech rozmístěna ve dvou až čtyřech kusech kolem hlavy zemřelé. Všechny tyto aspekty směřují ke středoněmecké skupině bohatých kostrových hrobů. V Čechách se ale kostrové hroby vyskytují ojediněle nebo ve skupinkách, což pro německé hroby neplatí.

Srovnáním nálezů z českých hrobů vychází najevo, že milodary počtem i materiálem nedosahují úrovně německých hrobů (ani hrobů „východní skupiny“) a české hroby tudíž poněkud zaostávají za přepychovými hroby skupiny Leuna-Haßleben, neboť neobsahují nádoby z drahých kovů a ze skla, ani zlaté šperky. Jediný knížecí hrob, který má přímé analogie v Haßlebenu, je hrob ze Soběsuk. Dosud nepublikovaný hrob ženy z Hostivic nemůžeme kvůli nedostatku informací blíže analyzovat; ženský hrob ze Slepotic byl vykraden, mohl se tedy svou výbavou původně rovnat nebo i převyšovat hrob ze Soběsuk. Podle klasifikace kostrových hrobů aplikované na české poměry náleží tři posledně jmenované hroby díky přítomnosti hrobové komory, štítkových zlacených spon se skleněnými vložkami a skleněnými a jantarovými náhrdelníky k nejbohatší skupině Ia. Zařazeny byly do stupně C2, v případě Soběsuk s mírným přesahem do stupně C3. Hrob z Prosmyk, Květnice a Žiželic řadíme ke skupině IIa, neboť obsahují prostou hrobovou jámu, stříbrné šperky, stříbrné a bronzové spony a skleněné a jantarové perly. Tyto hroby nemají jednotnou dataci; v případě Květnice a Prosmyk se jedná o stupeň C2, žiželický hrob náleží stupni C3.

Zajímavé je, že v Čechách máme doložen pouze jediný mužský hrob z Berouna-Závodí. Obsahuje atributy bojovníka. Najdeme v něm zejména bronzové zbraně, což není vzhledem k použitému materiálu milodarů zrovna luxusní výbava (v porovnání např. s knížecím hrobem v Gommernu), ale přítomnost unikátního bronzového meče s kostěnou

rukojetí, který nemá v celém Barbariku analogii, dává významu hrobu jiný rozměr. Hrob ale svým charakterem odpovídá blížící se době stěhování národů, tedy přechodnému stupni C3/D1. Ojedinelé nálezy mužských komponent, zejména pár stříbrných ostruh typu Leuna z okolí u Litoměřic, zlatá spona s cibulovitými knoflíky z Chlumína a masivní zlatý náramek typu Tournai-Blučina odněkud z pražské kotliny napovídají, že se na našem území bohaté mužské kostrové hroby mohly vyskytovat.

Ze získaných poznatků můžeme vyvodit, že kostrový pohřební ritus, který pronikl do prostředí žárového pohřbívání, je odrazem změn ve společnosti. Tyto změny mohlo způsobit migrující obyvatelstvo z Polabí nebo jižního Německa ve 3. a 4. století. Výskyt osamocených bohatých hrobů v severních, středních i východních Čechách naznačuje jistou míru koncentrace germánské elity na tomto území. V bohatých ženských hrobech byly patrně pohřbeny manželky místních lokálních náčelníků, kteří si v Čechách vytvářeli centra své moci.

Oblast Čech byla ovlivňována impulsy skupiny Leuny-Haßleben ze západu; tyto impulsy jistě pronikaly i do Polska a Slovenska, neboť zde najdeme kostrové hroby, které se na rozdíl od českých sousedů co se týče výbavy plně vyrovnají těm německým. Nejhonosnějšímu hrobu z Gommernu se podobnými milodary ve formě bronzové čtyřnožky, stříbrného hemoorského vědra i zlatého nákrčníku vyrovná hrob I ze Zakrzówa; využijeme-li klasifikaci J. Bemmanna, můžeme oba mužské hroby zařadit do sociální skupiny 1. Skupině 2a jsme přiřadili knížecí hrob z Haßlebenu, hrob I a II ze Stráží a hrob III ze Zakrzówa. Hroby obsahují také zlatý nákrčník i hemoorské vědro, hrob II ze Stráží navíc překypoval luxusním stříbrným jídelním servisem. Všechny hroby patřily ženám. Do poslední skupiny s honosnou výbavou jsme díky přítomnosti zlatého prstenu zařadili mužské hroby 2/1917 a 2/1926 z Leuny a ženské hroby 1 a 22 z Haßlebenu.

V případě dalšího zkoumání kostrového pohřebního ritu a společnosti na našem území by bylo vhodné zahrnout do analýzy i žárové hroby, díky nimž by byla představa o společnosti komplexnější. Lepší představu o postavení muže a ženy ve světle pohřebního ritu by nám poskytl objev bohatého mužského kostrového hrobu v Čechách, stejně jako další objevy kostrových hrobů na Moravě, kde je znám zatím jediný hrob z Křenovic. Zajímavé by bylo rozšířit zkoumání pohřebního ritu na našem území o náboženský aspekt. Hlavní přínos mé práce vidím ve zpřístupnění informací o kostrových hrobech u nás i v sousedních oblastech, neboť většina literatury není běžně dostupná a navíc je psána v němčině.

9. Resumé

In Bohemia, especially in its north-western and middle part, there is large concentration of inhumation graves. About one half of them we can classify as „rich“. In this bachelor thesis I have focused on rich skeleton graves in late Roman period. I conducted typological analysis of burial inclusions from female graves in Hostivice, Prosmyky, Slepotice, Soběsuky, Žiželice, and also from the only male grave in Beroun-Závodí and one children's grave in Květnice. Then I tried to record the finds, which have not been drawn yet and I also tried to identify the grade of these finds. I compared these graves with other inhumation graves in Bohemia and also with the same type found in Central Germany, Poland and Slovakia, known there as Leuna-Hassleben graves. I also focused on some rich burial inclusions from graves in Hassleben, Leuna, Gommern, Stráža und Sacrau, because the information about them is very difficult to acquire.

On the basis of knowledge of the grave goods in graves in Bohemia we can see that our graves lag behind the really rich graves of Leuna-Hassleben group, because they do not include bronze, silver or glass vessels and other luxurious objects. Nevertheless female inhumation graves in Bohemia contain a couple of plate silver broaches coated with gold, neck-rings with pear-shaped clasps, necklace of glass and amber beads, different types of drops, lathe ceramics etc. We can see always the same burial rite – all women were buried in the supine position with their hands alongside the body in the orientation N-S. All these findings are proof of the existence of a local Germanic elite and in the rich female inhumation graves were probably buried wives of the local Germanic chiefs.

The only rich male grave from Beroun-Závodí is unique due to bronze sword with bone handle.

10. Prameny a literatura

Nálezové zprávy:

Holodňák, P. 1986: Nálezová zpráva z výzkumu Soběsuky, okr. Chomutov v r. 1986, nepubl. rkp. NZ (archiv Muzeum Žatec).

Literatura:

Almgren, O. 1923: Studien über Nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzial-römischen und südrussischen Formen. Leipzig.

Beckmann, B. 1966: Studien über die Metallnadeln der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Saalburg-Jahrbuch 23, s. 5-106.

Beckmann, Ch. 1969: Metallfingerringe der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Saalburg-Jahrbuch 26, s. 5-106.

Beckmann, Ch. 1981: Arm- und Halsringe aus Kastellen Feldberg, Saalburg und Zugmantel. Saalburg-Jahrbuch 37, s. 10-22.

Beková, M. – Droberjar, E. 2005: Bohatý ženský kostrový hrob z mladší doby římské ve Slepoticích (Pardubický kraj). Archeologie ve středních Čechách 9, 401-439.

Bezenberger, A. 1924: Zur Geschichte der Schere. Prusia 25, s. 114-148.

Biborski, M. 2006: Die Fortsetzung der Ausgrabungen auf dem Gräberfeld der Przeworsk-Kultur der jüngeren römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit in Mokra, Kr. Kłobuck, Wiow. Śląskie, Fst. 8 Forschungen von 1999-2003, Rechercher Archeologiques de 1999-2003, s. 169-189.

Blažek, J. 1995: Die jung- und spätkeiserzeitlichen Skelettgräber in Nordwestböhmen. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 37, s. 145-148.

Břicháček, P. 1981: A rich grave of the Roman period at the site of Beroun-Závodí. In: Hrala, J. (ed.): Nouvelles archéologiques dans la République socialiste Tchéque, Prague – Brno, s. 127-128.

von Carnap-Bornheim, C. 2000: Zu Schildfibeln mit Glaseinlagen (Mackeprang IX sowie Matthes B und C). In: M. Mączyńska – T. Grabarczyk (edd.), Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa. Łódź 2000, s. 52-75.

- Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Nakladatelství Libri, Praha.
- Droberjar, E. 2006: Hornolabští Svébové - Markomani. K problematice dalšího vývoje grossromstedtské kultury ve stupni Eggerts B1 („Zeitgruppe 3“) v Čechách (dobřichovská skupina). *Archeologie ve středních Čechách* 10, s. 599-712.
- Droberjar, E. 2007: Neue Erkenntnisse zu den Fürstengräbern der Gruppe Hassleben-Leuna-Gommern in Böhmen. *Přehled výzkumu* 48, s. 93-103.
- Droberjar, E. (ed.) 2011: *Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*. *Studia Archeologica Suebica I*. Olomouc, s. 13-22.
- Droberjar, E. – Snítily, P. 2011: Bohatý dětský kostrový hrob z mladší doby římské v květnici, okr. Praha-východ. *Archeologie ve středních Čechách* 9, s. 501-513.
- Giesler, U. 1978: Jüngerkaizerzeitliche Nietknopfsporen mit Dreipunkthalterung vom Typ Leuna. *Saalburg-Jahrbuch* 35, s. 5-56.
- Ginalski, J. 1991: Ostrogi kabłakowe kultury przeworskiej. *Klasyfikacja typologiczna*. *Przegląd Archeologiczny* 38, s. 53-84.
- Godłowski, K. 1992: Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten. In: *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Laténezeit bis zum Frühmittelalter*. Kraków, s. 23-54.
- Heiligendorff, W. 1959: Die Eimeranhänger der älteren römischen Kaiserzeit. *Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte (Gandert-Festschrift)* 2, s. 42-50.
- Hrala, J. 1998: Beroun-Závodí. In: Filip, J.: *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas, Band III – Addenda*, Hrala, J. (ed.), Praha, s. 35-36.
- Hušťák, P. – Jiřík, J. 2009: Osídlení z doby římské v Praze-Hloubětíně „Zahrady nad Rokytnou“. In: M. Karwowski – E. Droberjar (edd.), *Archeologia Barbarzyńców 2008: powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim*. *Collectio Archaeologica Resoviensis* 13. Rzeszów, s. 305-351.
- Jahn, M. 1916: *Bewaffnung der Germanen in der älteren Eisenzeit etwa von 700 v. Chr. bis 200 n. Chr.* Würzburg.
- Jahn, M. 1921: *Der Reitersporn, seine Entstehung und früheste Entwicklung*. Leipzig.
- Jiřík, J. – Kostka, M. 2006: Germánské sídliště v Dolních Chabrech, *Archeologie ve středních Čechách* 10, s. 713-742.
- Kokowski, A. 1991: Grób wojownika kultury przeworskiej z Orónska w woj. Radomskim. *Folia Archeologica* 12, s. 105-133.

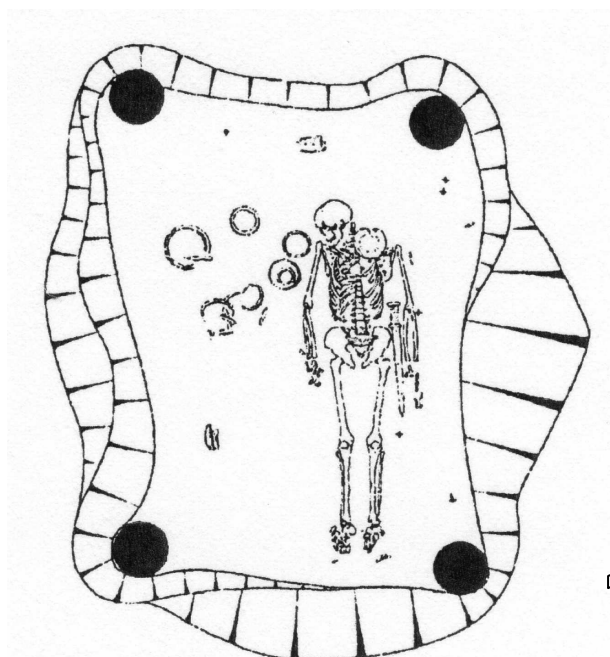
- Kokowski, A. 1997: Metalowe wisiorki w kształcie na terenie Barbaricum na północ i północny-wschód od limesu rzymskiego w okresie rzymskim i we wczesnym okresie wędrówek ludów. In: A. Kokowski (ed.): 20 let archeologii w Małopolsce I. Lublin, s. 99-116.
- Kolektiv autorů 2001: Gold für Ewigkeit. Das germanische Fürstengrab von Gommern. Halle (Salle).
- Kolník, T. 1964: Honosné spony mladšej doby rímskej vo svetle nálezov z juhozápadného Slovenska, Slovenská archeológia 13, s. 183-236.
- Kramarkowa, I. 1990: Groby książęce z III/IV w.n.e. we Wrocławiu-Zakrzowie w stulecie odkryć, Silesia Antiqua 32, s. 61-174.
- Lund Hansen, U. 1995: Himlingøje – Seeland – Europa. Ein Gräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit auf Seeland, seine Bedeutung und internationalen Beziehungen. Nordiske Fortidsminder, Serie B, Bd. 13. København.
- Madyda-Legutko, R. 1986: Die Gürtelschnallen der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Oxford.
- Matoušek, V – Stolz, D. 2006: Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku. Hořovice, s. 174-176.
- Matthes, W. 1931: Die nördlichen Elbgermanen in späten römischen Zeit. Mannus-Bibliothek 48, Leipzig.
- Michálek, J. 1981: Muzeum Středního Pootaví. Katalog pravěké sbírky. Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV 22.
- von Müller, A. 1957: Formenkreise der älteren römischen Kaiserzeit im Raum zwischen Havelseenplatte und Ostsee. Berlin.
- Ondrouch, V. 1957: Bohaté hroby z doby rímskej na Slovensku. Bratislava.
- Pescheck, C. 1970: Holzkästchen aus dem Germanenfriedhof Altendorf. 106. Ber. Hist. Ver. Bamberg, s. 9.
- Pescheck, Chr. 1978: Die germanischen Bodenfunde der römischen Kaiserzeit in Mainfranken. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Bd. 27. München
- Peška, J. – Tejral, J. 2002: Das germanische Königsgrab von Mušov in Mähren, Teil 1-3, Mainz.
- Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha.
- Pleiner, R. 1959: Osada s železárnami z mladší doby římské v Tuchlovicích. Památky archeologické 50, 158-196.

- Pleinerová, I. 1995: Opočno. Ein Brandgräberfeld der jüngeren und späten Kaiserzeit in Nordwestböhmen. Kraków.
- Quast, D. 2009: "Wanderer zwischen der Wlten". Die germanischen Prunkgräber von Stráže und Zakrzów. Mainz.
- Raddatz, K. 1962: Die Funde vom Urnenfriedhof der römischen Kaiserzeit und Völkerwanderungszeit von Merkendorf, Kreis Oldenburg. Offa 19, s. 143-157.
- Riese, T. 2004: Die Schildfibeln aus dem Bereich der Dębczyno-Gruppe. Folia Praehistorica Posnaniensia 12, s. 201-249.
- Rybová, A. 1970: Das Brandgräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit von Pňov. Archeologické studijní materiály 9. Praha.
- Rybová, A. 1979: Plotičtě nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.-5. Jahrhundert u. Z. I. Teil. Památky archeologické 70, s. 353-489.
- Sakař, V. 1966: Mladší doba římská v podkrušnohorské oblasti. Památky archeologické LVII, s. 604-648.
- Salač, V. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech /8. Doba římská a stěhování národů. Praha.
- Sankot, P. – Pleinerová, I. – Kořta, J. 2004: Hostivice. In: Kořta, J. – Nový, P. – Limburský, P. – Pleinerová, I. – Sankot, P. – Řídký, J. – Šulová, L. – Vojtěchovská, I.: Archeologické výzkumy Středočeského muzea v Roztokách u Prahy v roce 2003. Středočeský vlastivědný sborník 22, 132.
- Schach-Dörges, H. 1997: „Zusammengeschülte und vermengte Menschen“. Suebische Kriegerbünde werden seßhaft. In: K. Fuchs – M. Kempa – R. Redies – B. Theune-Großkopf (edd.), Die Alamannen. Ausstellungskatalog. Stuttgart, s. 79-102.
- Schlüter, W. 1970: Versuch einer sozialen Differenzierung der jungkaiserzeitlichen Körpergräbergruppe von Hassleben-Leuna anhand einer Analyse der Grabfunde. Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen 6, s. 117-145.
- Schulz, W. 1927: Ein Kastenverschluß der mittleren römischen Zeit von Wetzendorf, Kr. Querfurt. Jahresschr. Vorgesch. sächs.-thür. Länder 15, s. 92-97.
- Schulz, W. 1933: Das Fürstengrab und das Grabfeld von Haßleben. In: W. Schulz - R. Zahn, Das Fürstengrab von Haßleben. Berlin - Leipzig.
- Schulz, W. 1953: Leuna. Ein germanischer Bestattungsplatz der spätrömischen Kaiserzeit. Berlin.

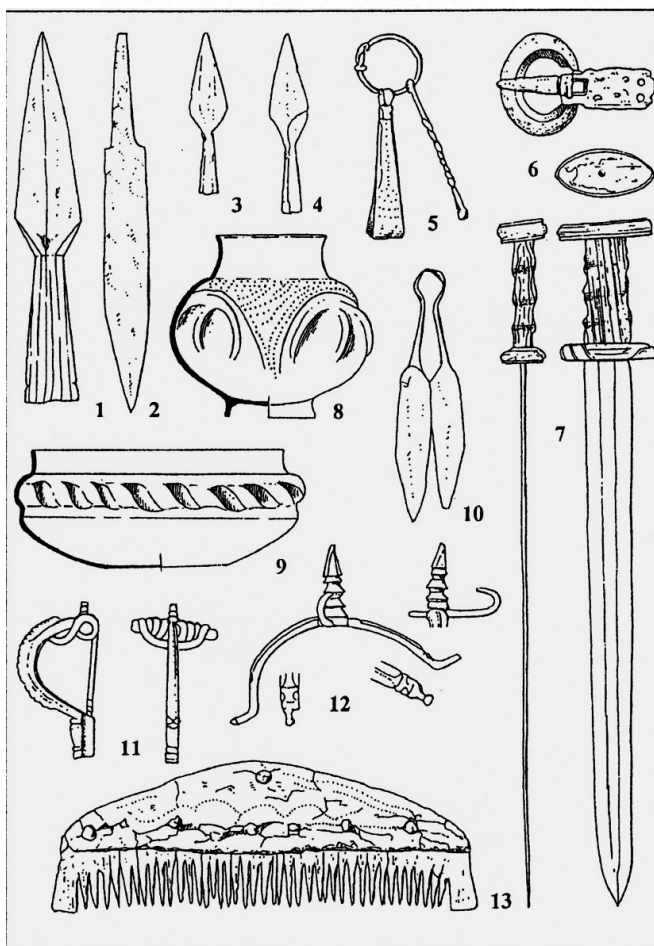
- Stanek, K. 1999: Wisiory opasane odmiany wschodniej w środkowoeuropejskim Barbaricum. In: J. Andrzejowski (ed.): Comhlan. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin. Warszawa, s. 331-367.
- Svoboda, B. 1948: Čechy a římské Impérium. Praha.
- Svoboda, B. 1965: Čechy v době stěhování národů. Praha, s. 265-270.
- Tejral, J. 1999: Archäologisch-kulturelle Entwicklung im nordanubischen Raum am Ende der Spätkaizerzeit und am Anfang der Völkerwanderungszeit. In: Tejral, J. – Pilet, Ch. – Kazanski, M. (eds.) 1999, s. 205-271.
- Tejral, J. 1999a: Die spätantiken militärischen Eliten beiderseits der norisch-pannonischen Grenze aus der Schicht der Grabfunde. In: T. Fischer – G. Precht – J. Tejral (eds.), Germanen beiderseits des spätantiken Limes. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 14. Brno, s. 217-292.
- Tempelmann-Maczyńska, M. 1985: Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Römisch-Germanische Forschungen 43, Mainz.
- Teuber, S. W. 2005: Die Einlagenkämme der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit im freien Germanien. In: K.-H. Willroth (Hrsg.), Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen 25, Neumünster, s. 167-310
- Thomas, S. 1960: Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 8, s. 56-215.
- Unger, J. 2002: Pohřební ritus a zacházení s těly zemřelých v českých zemích (s analogiemi i jinde v Evropě) v 1. - 16. století. Brno.
- Werner, J. 1973: Bemerkungen zur mitteldeutschen Skelletgräbergruppe Haßleben-Leuna. Zur Herkunft der ingentia auxilia Germanorum des gallischen Sonderreiches in den Jahren 259-274 n.Chr. In: Mitteldeutsche Forschungen 74/1. Köln - Wien, s. 1-30.
- Wurdinger, M. 1925: Der Fund von Schiesselitz bei Saaz. Sudeta 1, s. 186-195.
- Zielling, N. 1989: Studien zu germanischen Schildern der Spätlatène und der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Oxford.

11. Obrazové přílohy

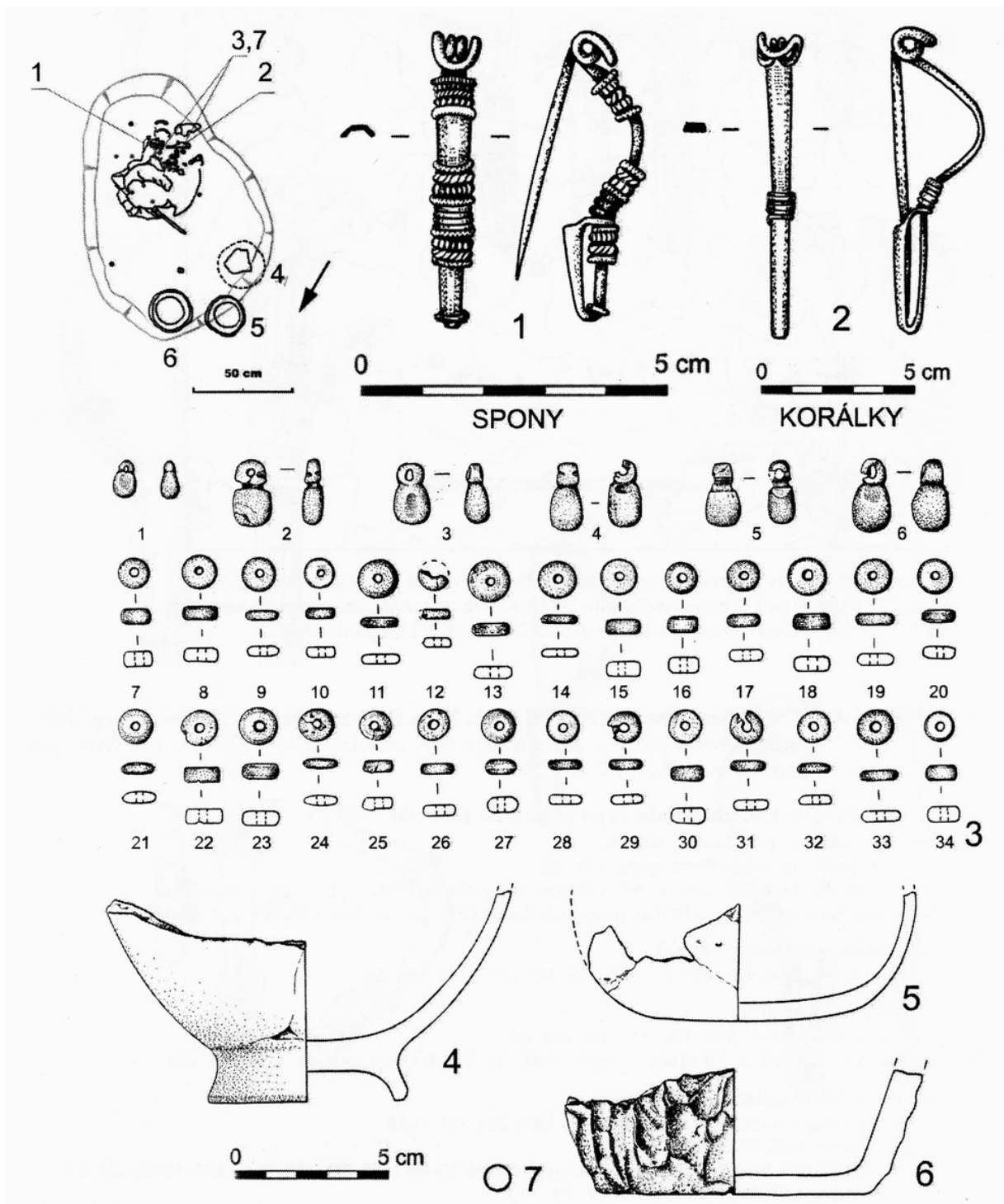
1

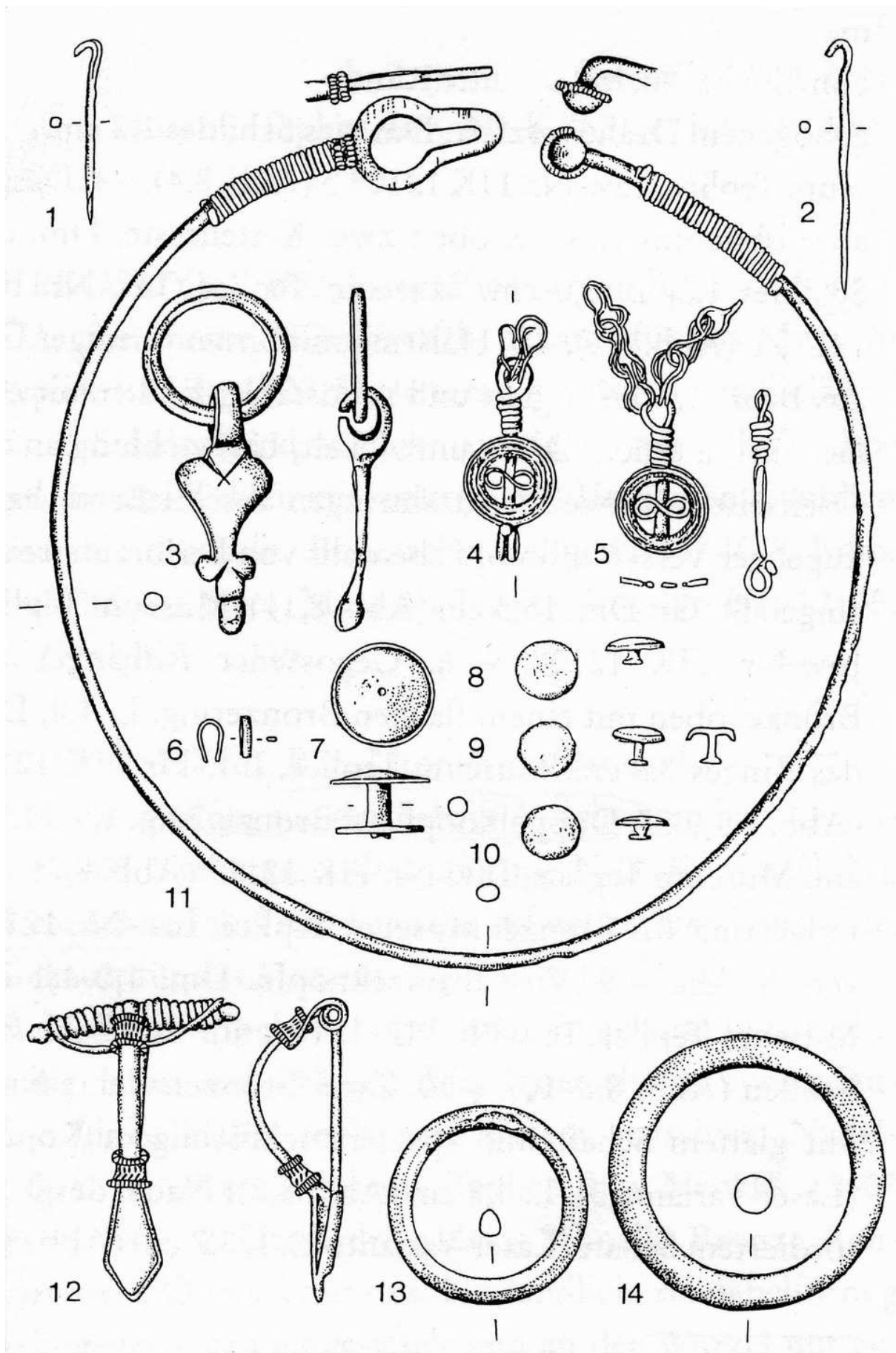
2

Obr. 1 Beroun-Závodí. Kostrový hrob – terénní situace. Podle Tejral 1999a, 241.

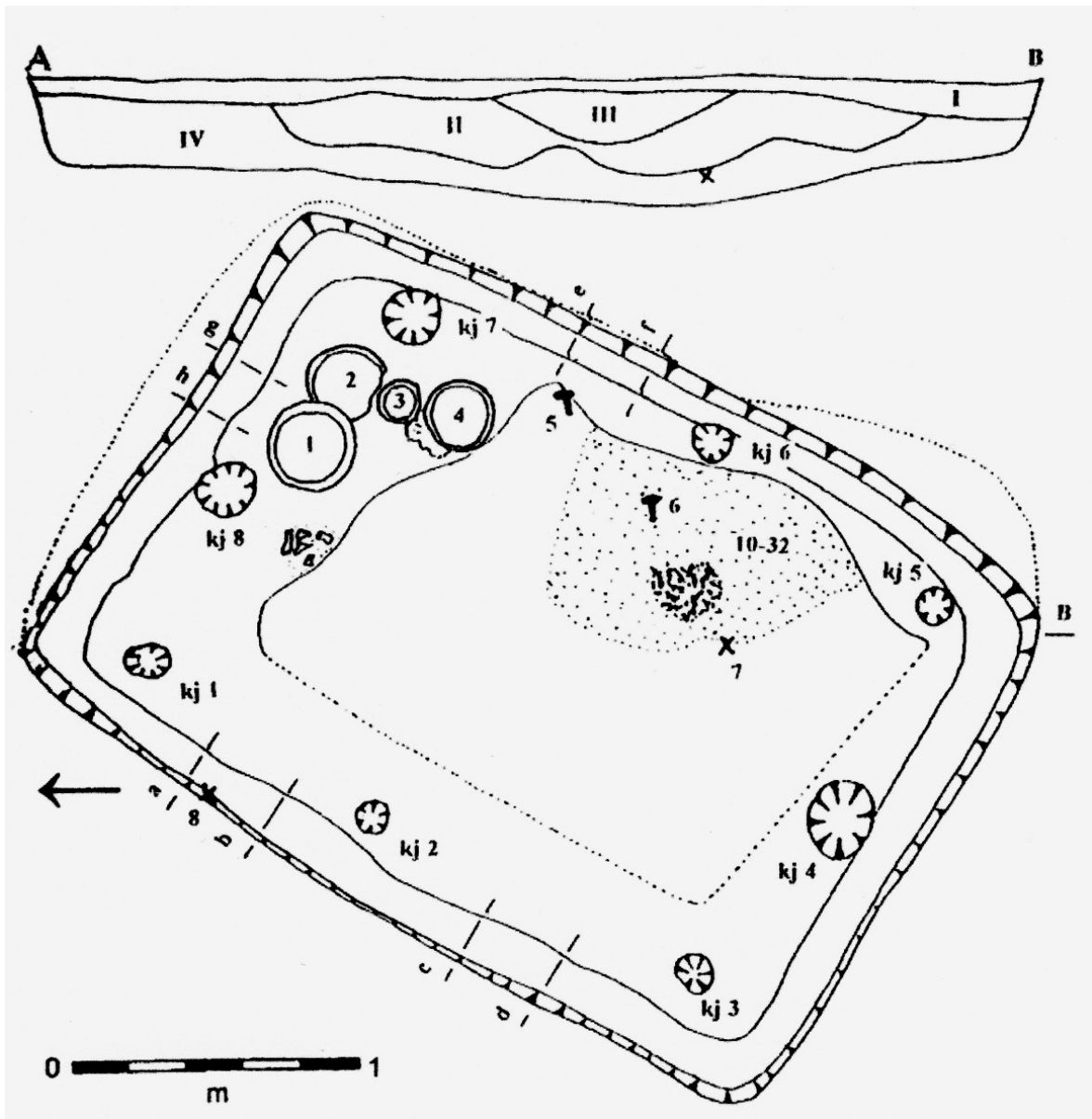
Obr. 2 Beroun-Závodí. Část inventáře kostrového hrobu. Podle Tejral 1999a, 240.

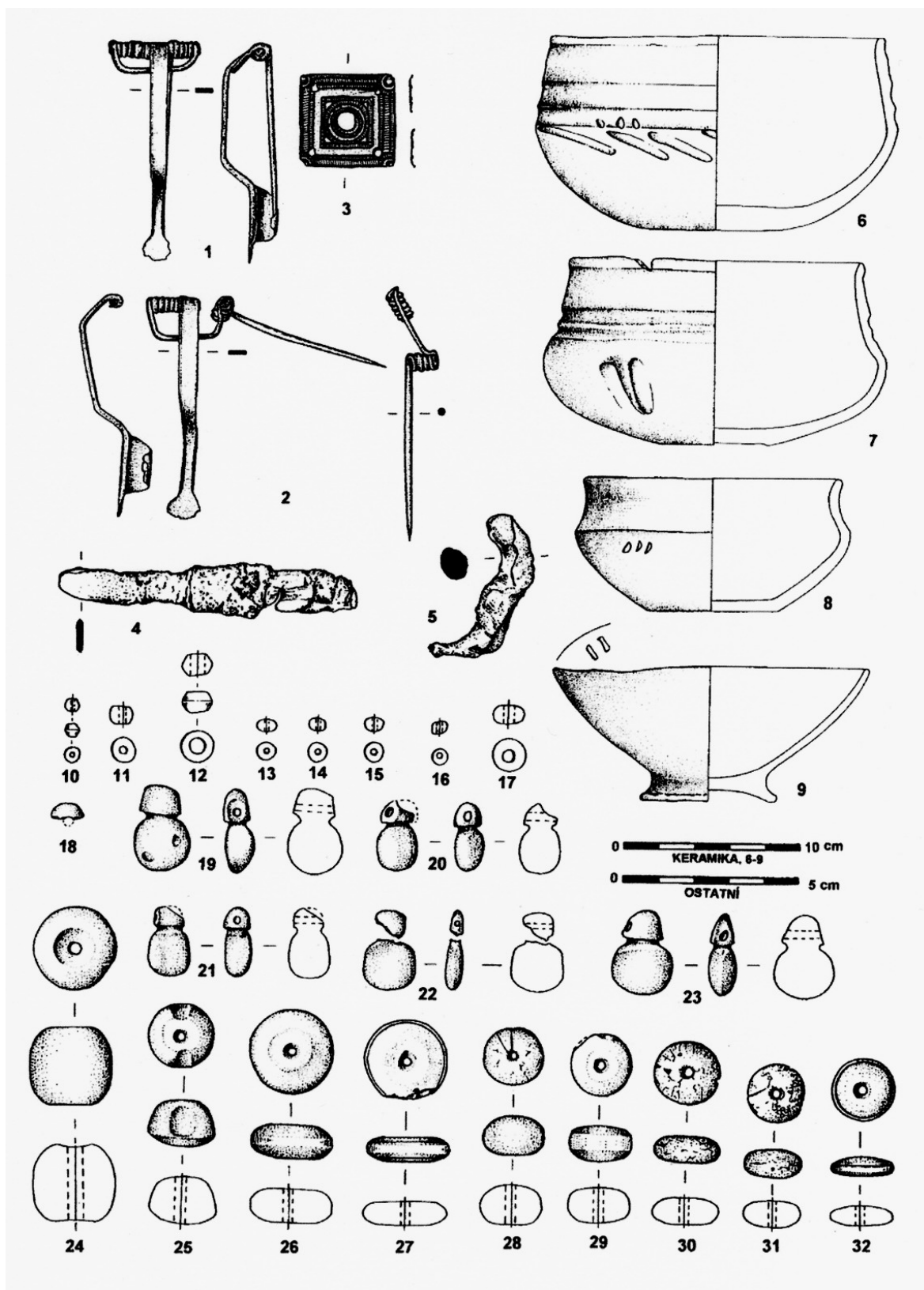
Obr. 3 Květnice. Terénní situace a inventář hrobu. Kresba: M. Fábiková. Podle Droberjar – Snítily 2011, 505.

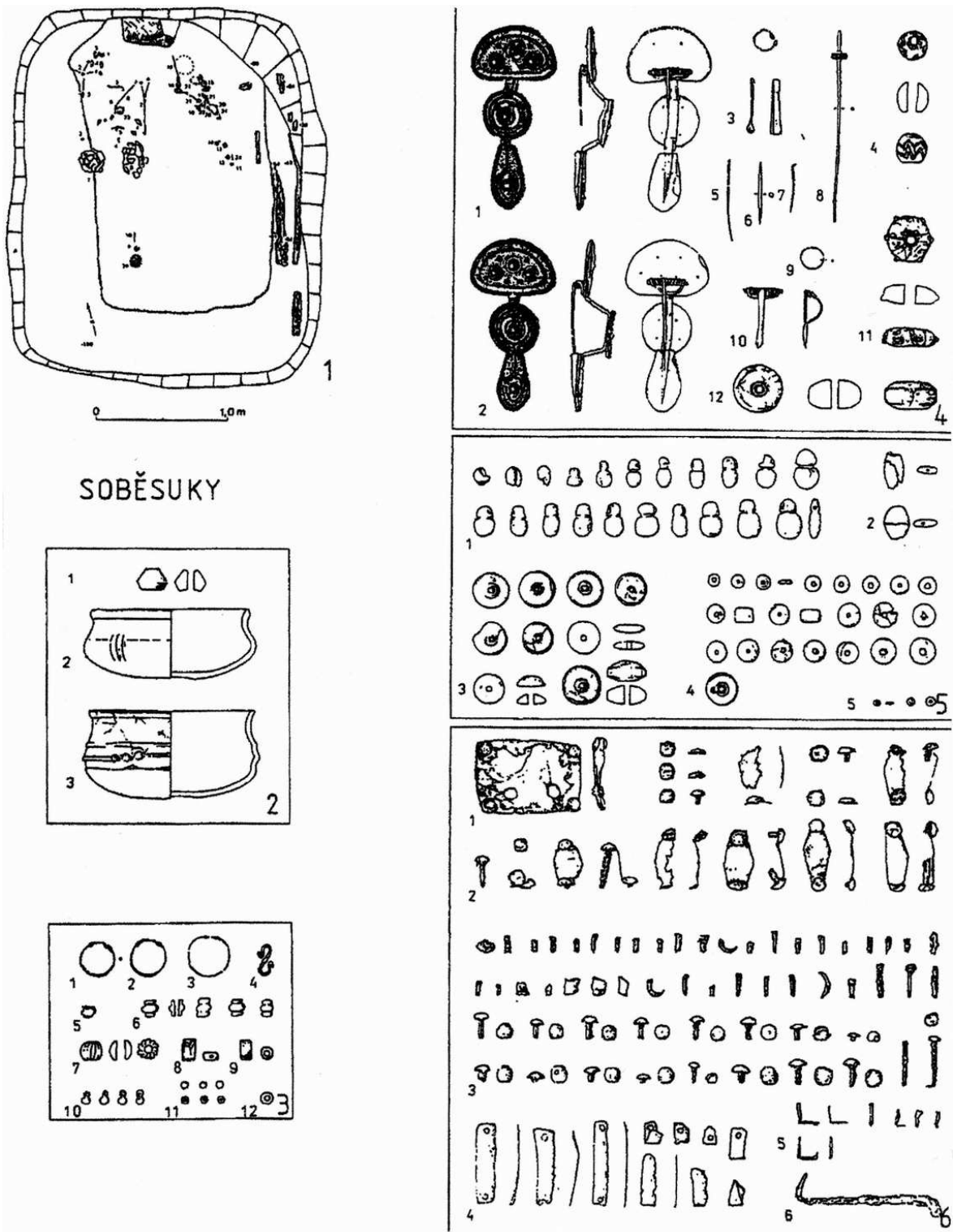
Obr. 4 Prosmky. Inventář hrobu. Podle Blažek 1995, 145.

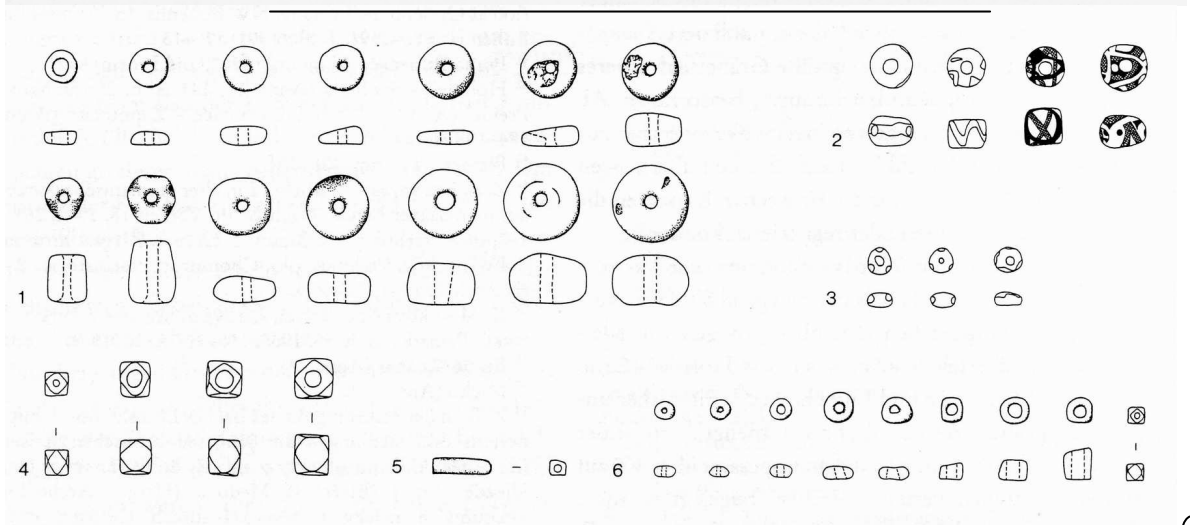
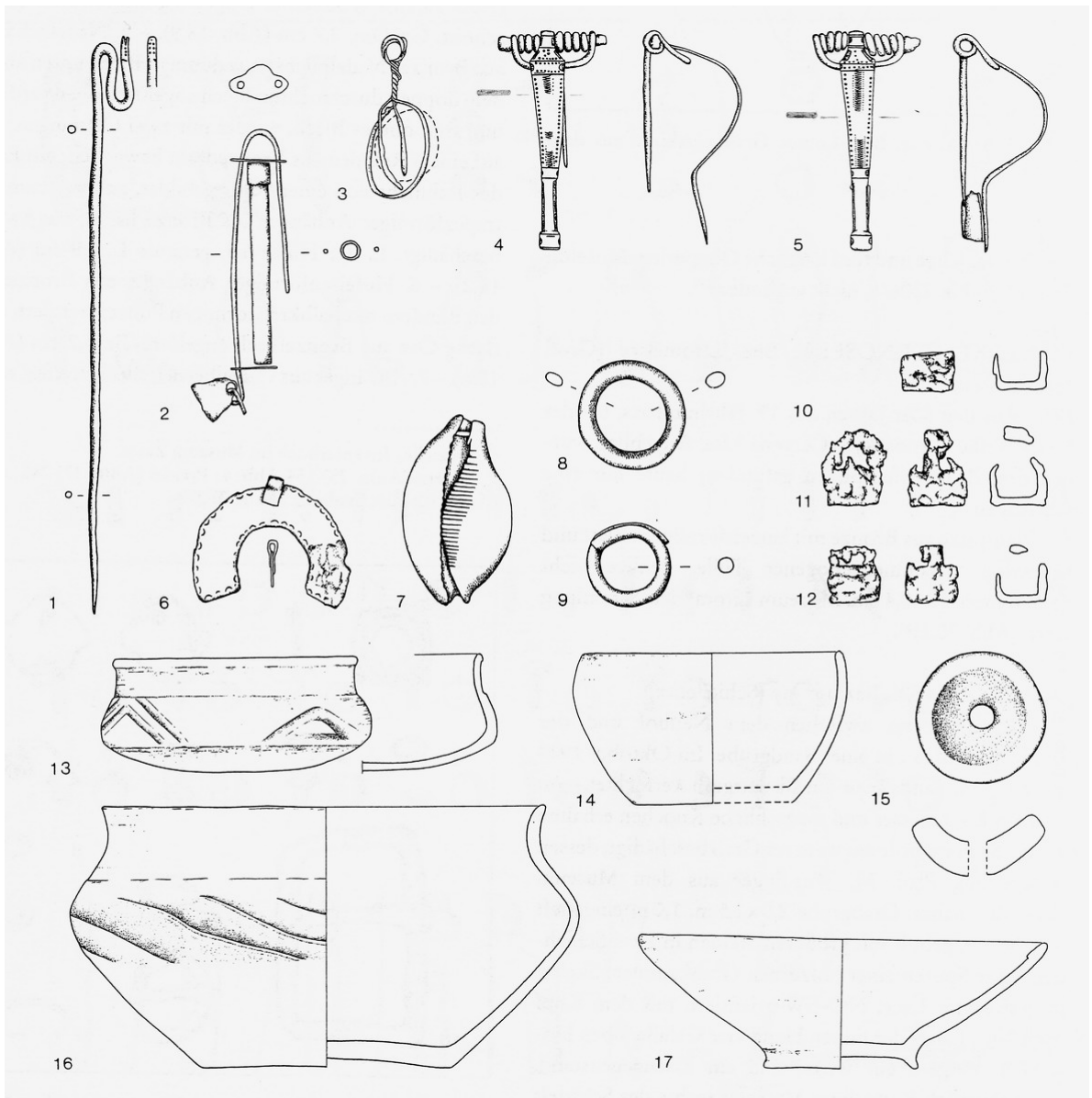
Obr. 5 Slepotice. Plánek kostrového komorového hrobu. 1-4 hliněné nádoby, 5-6 spony, 7 destička spony, 8 nůž, 10-32 korálky. Kresba: E. Droberjar. Podle Beková – Droberjar 2005, 404.

Obr. 6 Slepotice. Inventář kostrového komorového hrobu. Kresba: M. Fábiková. Podle Beková – Droberjar 2005, 405.

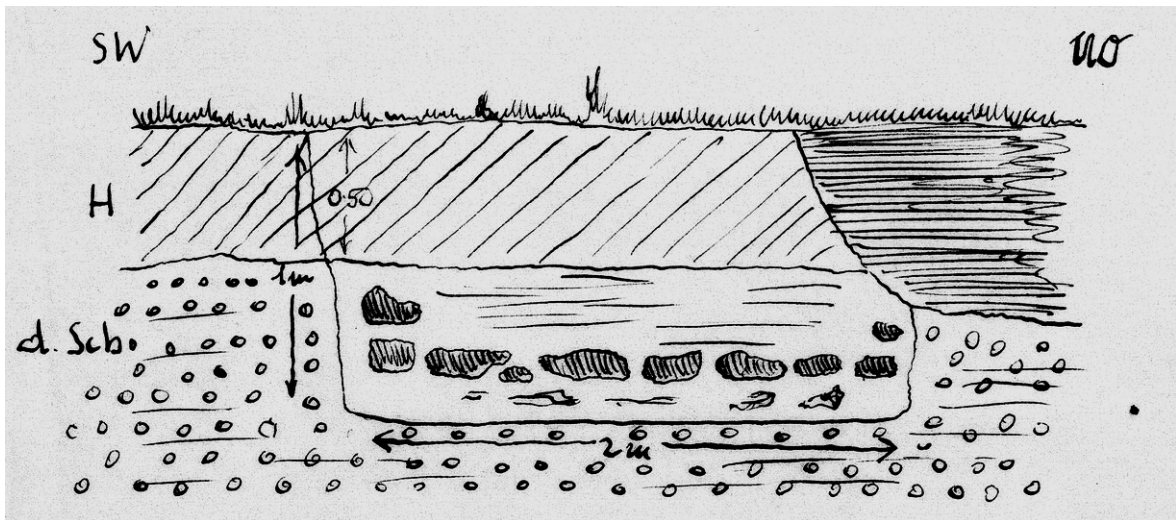

Obr. 7 Soběsuky. Terénní situace a inventář hrobu. Podle Blažek 1995, 145-149.

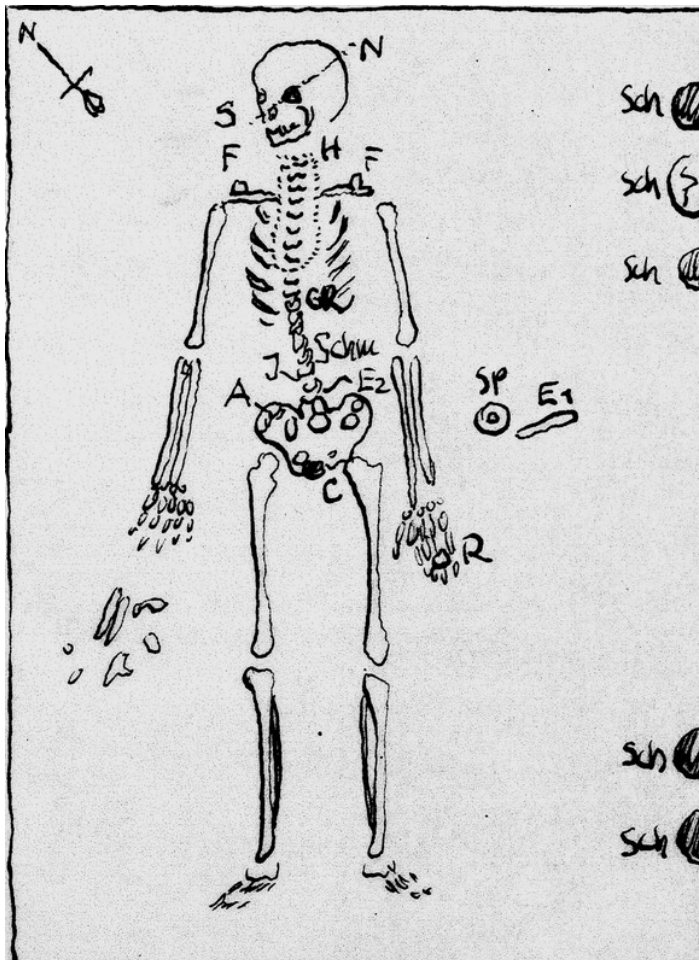

Obr. 8 Žiželice. Inventář hrobu. Podle Blažek 1995, 151.

Obr. 9 Žiželice. Skleněné a jantarové korálky. Podle Blažek 1995, 152.

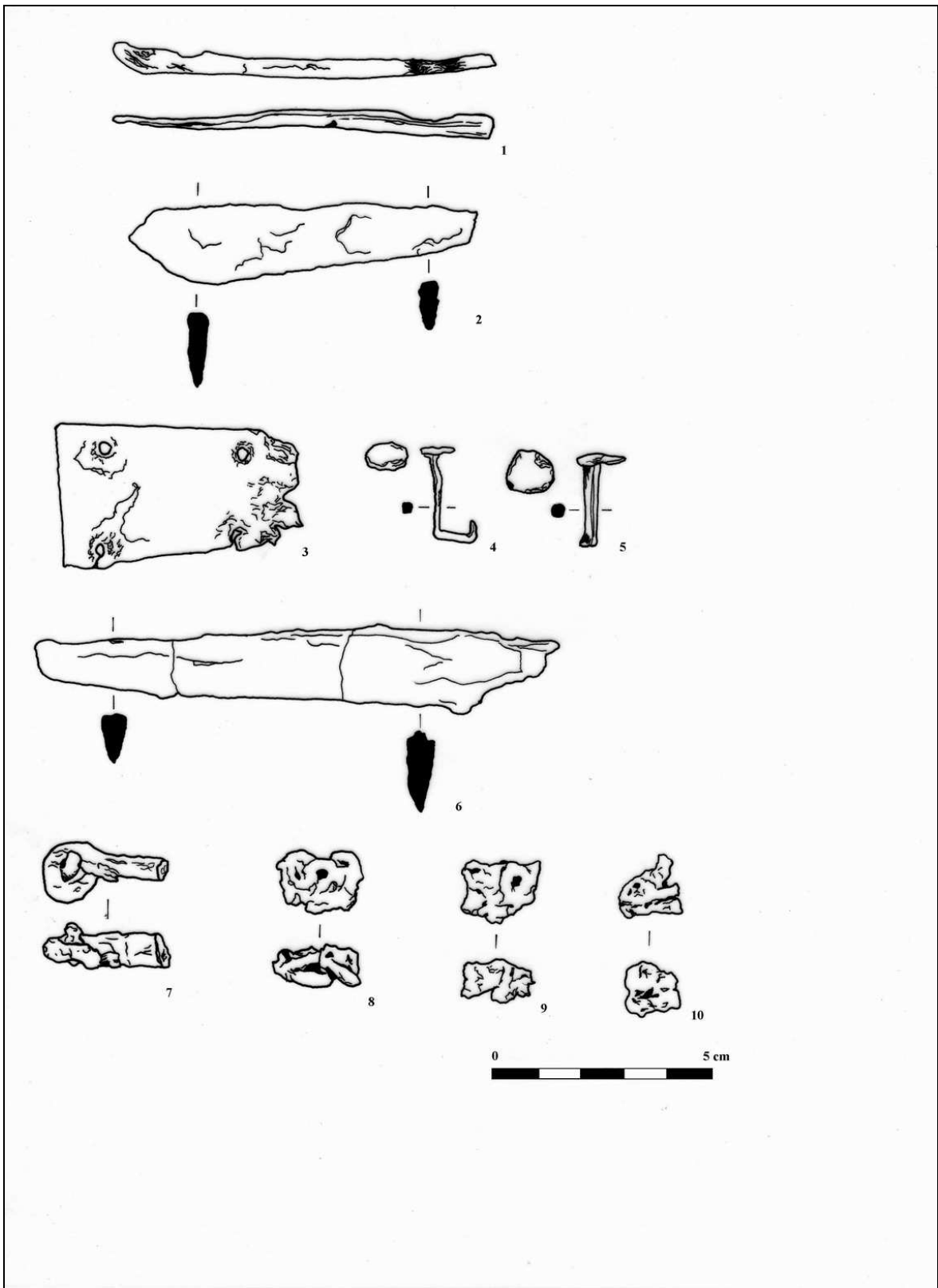
10

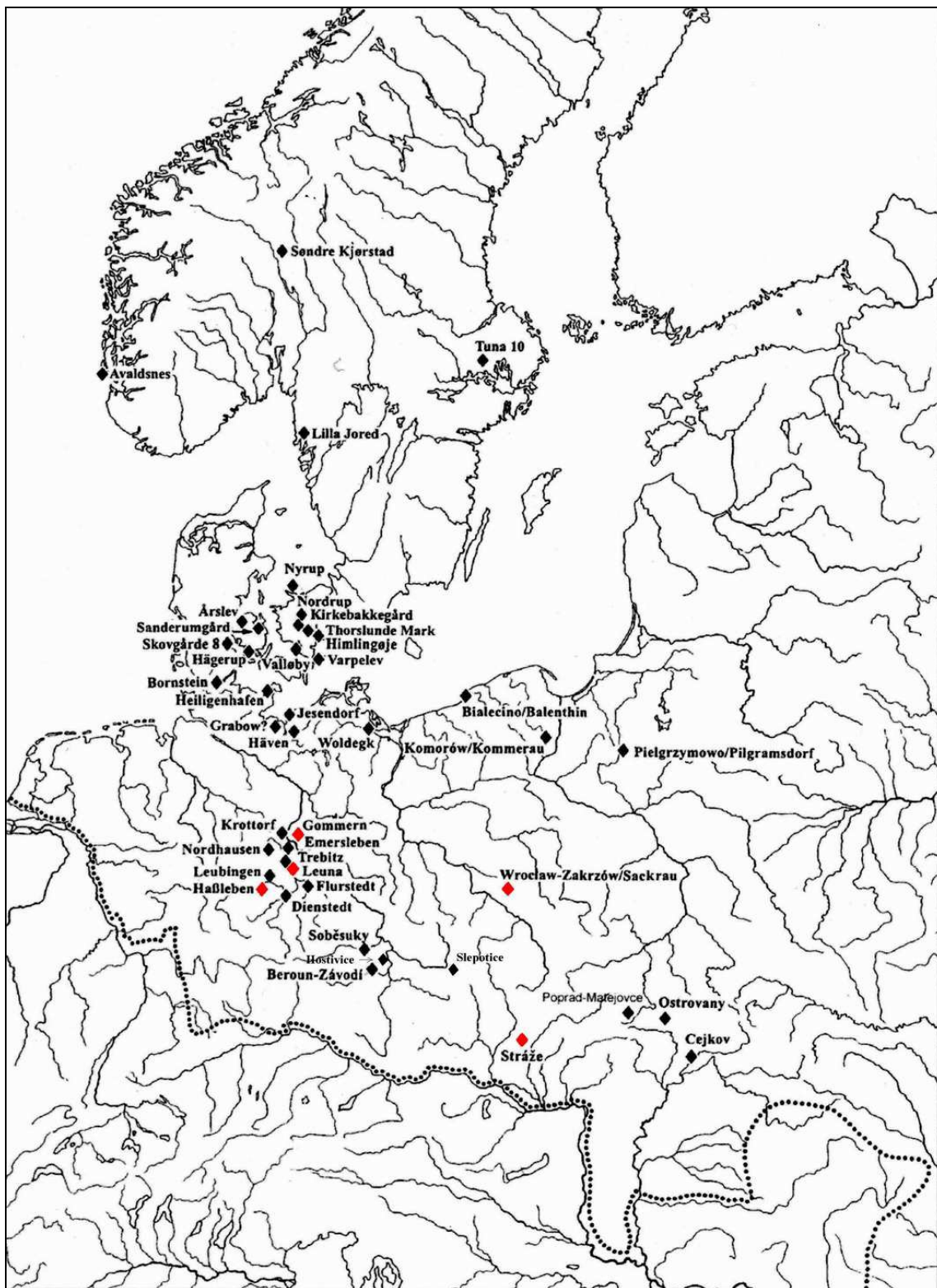
11

Obr. 10 Žiželice. Boční pohled na kostrový hrob. Podle Wurdinger 1925, 187.
 Obr. 11 Žiželice. Terénní situace. Podle Wurdinger 1925, 188.

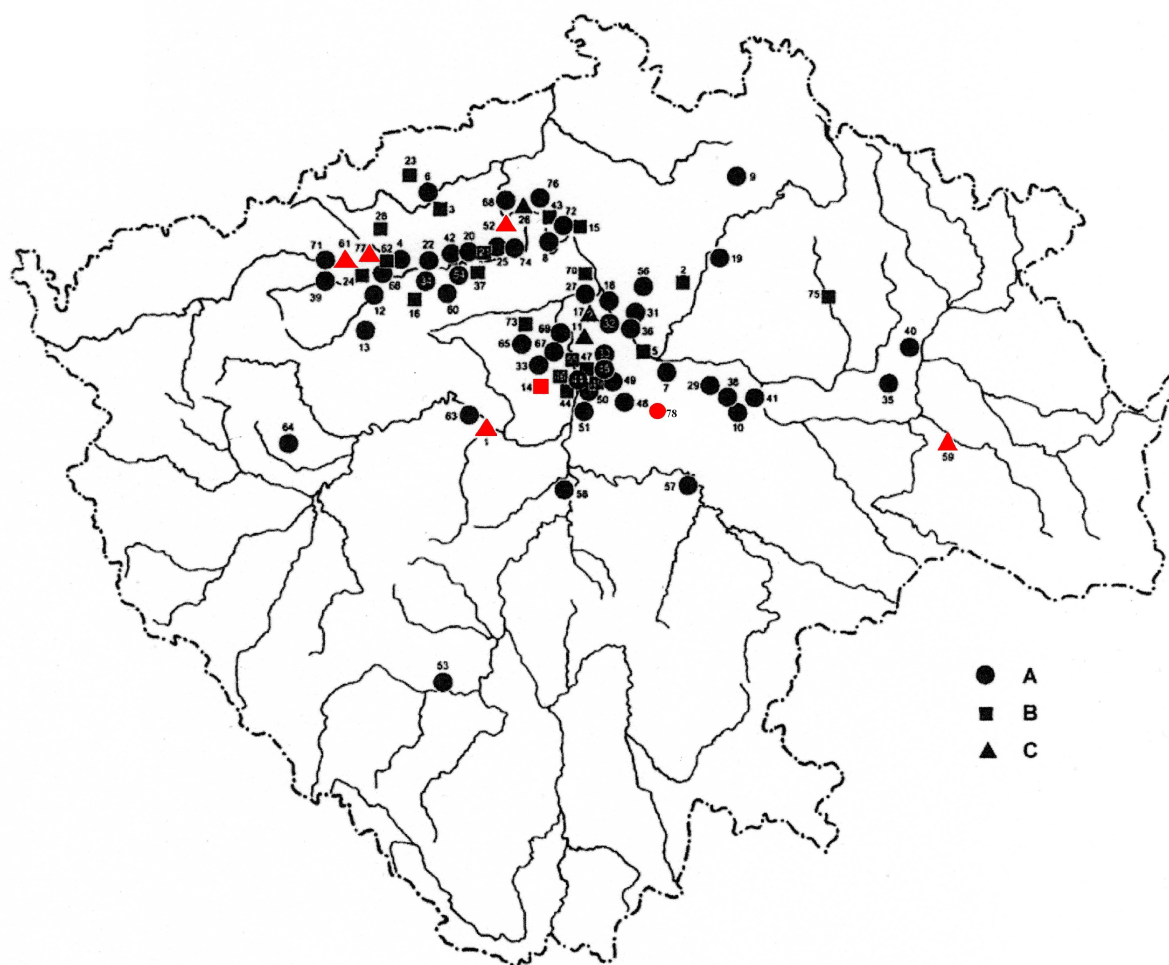

Obr. 12 Žiželice. Zbývající inventář bohatého hrobu (1, 2, 7-10) a kovové předměty z druhého kostrového hrobu (3-6). Kresba M. Zahnašová.

Obr. 13 Bohaté kostrové hroby z mladší a pozdní doby římské ve svobodné Germánii. Červeně vyznačené jsou lokality, o nichž pojednává kapitola 7. Podle Peška – Tejral 2002, Abb. 36; doplněno.

Obr. 14 Žárové a kostrové hroby z mladší a pozdní doby římské v Čechách. A žárový hrob, B kostrový hrob, C bohatý kostrový hrob. Červeně vyznačené hroby jsou hlavní hrobové celky zpracováváné v této práci: 1 Beroun, 52 Prosimyky, 59 Slepotice, 61 Soběsuky, 77 Žiželice, 78 Květnice. Podle Beková – Droberjar 2005, Obr. 30; doplněno o Květnici.

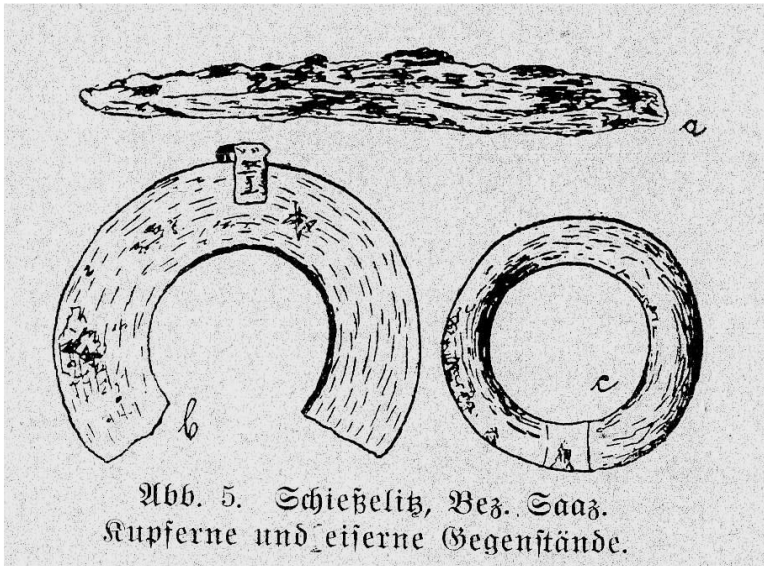

Abb. 5. Schiefelitz, Bez. Saaz.
Kupferne und eiserne Gegenstände.

15

Fortlaufende Nr. 1421 a) und b)

Städtisches Museum in Saaz.

Prof. Dr. M. Wurdinger

hat dem städtischen Museum gewidmet:

*die Reste eines Skelettgrabes das
von dem Skelettgrabe No 1420 a) u. b)
etwa 2 m entfernt war. Siehe Fund-
bericht zu 1420 a) u. b). Fundort:*

Schiefelitz, Landgrube beim Weidhof

1421 Schädeldecke (sog. Kreuzschädel)

1421/1 Messer aus

1421/2 Fragment eines Beschlages aus Bronze

1421/3 Fragment eines Gefäßes

Mit Vorbehalt:

Uebernommen von *Prof. Dr. M. Wurdinger*

Saaz, im *Oktober* 19*25*

Anmerkung: *Fundbericht den Schachteln
beigepackt.*

Städtisches Museum in Saaz

16

Obr. 15 Nákres nože z bohatého hrobu v Žiželicích dle Wurdingera. Podle Wurdinger 1925.

Obr. 16 Záznam o druhém kostrovém hrobě ze Žiželic v inventární kartě žateckého muzea.

HROB	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Soběsuky	Ž	C2/C3	■	2	A▼(2) C■		■(4)	■(2) □(2)	X	□		□			ušní sonda, klíč, kování dřev.skříňky	Ia
Slepotice	Ž	C2	■	4	A▼(2)				X						○(2): nůž+?	Ia
Hostivice	Ž	C2	■	3	A▼(2)			◇	X		◇				nůž	Ia
Malé Březno	Ž(?)	C1b	?		B▼(2) B▼?	■			X				□			Ib
Pátek	Ž(?)	C1b	?	1	B▼(2)			■◇	X							Ib
Staňkovice	Ž(?)	C1b	?		B▼(2) C□(2)		□		X						○(2)přezka	Ib
Zvoleněves	Ž	C1b	?		B▼(2) C□(2)				X							Ib
Dolíněk 2	Ž(?)	C1b	?		B▼(2)				X							Ib
Praha-Kbely	Ž(?)	C1b	?		B▼											Ib
Praha-Dolní Charby 2	Ž	C1b-C2	—	1	A/C▼											Ib?
Prosmky 6	Ž	C2	?		C□(2)	■		□(2)	X	■(2) □			□(6)	(3)	■svorka □knoflík(5)	IIa
Žiželice	Ž	C3	— ?	4	C□(2)		■	■	X	■ □(2) ○(3)			■ □ ○	x	ulita,šídlo, kohout	IIa
Praha-Dejvice (2)	Ž	C1b	?		C▼(2)				X	■	◇				esovitá záponka	IIa
Květnice	Dítě	C2	?	3	C▼ C□				X				○			IIa
Roztoky 1	Ž	C2	—	1	C▼											IIa
Praha-Dolní Chabry 1	Ž	C3	?		C□(2)			□	X	○			□(2)			IIb
Praha-Dejvice (5)	Ž	C3	?		C□				X			□				IIb
Dolíněk 1	Ž(?)	C1b	?		C□(2)				x							IIb
Vliněves	Ž(?)	C2	—		C□(2)											IIb
Křesín 1	Ž(?)	C2	?	1	C□						□					IIb
Prosmky 3	Ž(?)	C3	?		C□										□ přezka	IIb
Libkovice	Ž(?)	C2-C3	?		C□						◇					IIb
Prosmky 5	Ž(?)	C3	?	1									□	x		III
Prosmky 1	Ž(?)	C3	?	1										x		III
Libočany	Dítě	C2	?	3												III
Prosmky 2	Ž(?)	C2	?	1												III
Hřivice	Ž(?)	C3	?	2												III
Křesín 2	Ž(?)	C3	?	2												III

Obr. 17. Kombinační tabulka ženských kostrových hrobů z mladší a pozdní doby římské v Čechách. Podle Beková – Droberjar 2005, doplněno o Květnici. 1 pohlaví: Ž (žena), Ž(?) pravděpodobně žena; 2 datování; 3 charakter hrobu: ■ komorový hrob, — klasická hrobová jáma; 4 keramické nádoby (počet); 5 spony: A – štítkové se skleněnými vložkami, B – destičkovité se skleněnými vložkami, C – samostřílové a jiné (v závorce uveden počet kusů, pokud je více než jeden); 6 nákrčník; 7 prsteny; 8 jehlice; 9 korále; 10 závěsky; 11 hřebeny; 12 pinzety; 13 kroužky; 14 přesleny; 15 ostatní předměty; 16 klasifikační skupina. ▼ stříbro zdobené zlatem, ■ stříbro, □ bronz, ○ železo, ◇ kost, X dva a více kusů, x jeden kus. Prosmky 1=“An der Lahne“, Prosmky 2=“Sandgrube Hanslitschek“, Prosmky 3=“Fabrik von Schramm“, Prosmky 5=nález z roku 1929 (neznámá poloha), Prosmky 6=„Sandgrube von Werner“; Křesín 1=hrob1, Křesín 2=hrob 2 (podle Blažka 1995); Praha-Dejvice (2)=“Nová Juliska“, Podbabská ul.; Praha-Dejvice (5)=“Červené valy“ (podle Droberjara, v tisku b).

Klassifikation der Gräber der Gruppe von Haßleben-Leuna
mit Hilfe der Beigaben und der Bestattungssitten

Emerleben Gr. 1	M	○	●	○						○
Flurstedt	M	○	●	○						○
Haßleben Gr. 4	M	○	●	○						○
Leuna Gr. 2/1917	M	○	●	○						○
Gr. 1/1926	M	○	●	○						○
Gr. 2/1926	M	○	●	○						○
Gr. 3/1926	M	○	●	○						○
Gr. 1834	M	○	●	○						○
Emerleben Gr. 2	W	○	●	○						○
Größener	W	○	●	○						○
Haßleben Gr. 1	W	○	●	○						○
Gr. 8	W	○	●	○						○
Gr. 14	W	○	●	○						○
Gr. 18	W	○	●	○						○
Gr. 22	W	○	●	○						○
Gr. 23	W	○	●	○						○
Krillert	W	○	●	○						○
Leulingen	?	○	●	○						○
Trebitz Gr. 1	?	○	●	○						○
Leuna Gr. 5/1926	M	○	●	○						○
Dienstl.	W	○	●	○						○
Freienbessingen	W	○	●	○						○
Guthmannshausen	W	○	●	○						○
Haßleben Gr. 7	W	○	●	○						○
Gr. 19	W	○	●	○						○
Haßleben	W	○	●	○						○
Killeda	W	○	●	○						○
Merseburg-Süd	W	○	●	○						○
Nachterstedt Gr. 1	W	○	●	○						○
Nienburg	W	○	●	○						○
Schorleben	W	○	●	○						○
Wansleben Gr. 2	W	○	●	○						○
Wildschütz	W	○	●	○						○
Haßleben Gr. 3	?	○	●	○						○
Osterwieck Gr. 20	?	○	●	○						○
Schlotheim	?	○	●	○						○
Trebitz Gr. 3	?	○	●	○						○
Wulfersd.	?	○	●	○						○
Bischleben	M	○	●	○						○
Körner	W	○	●	○						○
Wansleben Gr. 3	?	○	●	○						○
Aisleben Gr. 1	M	○	●	○						○
Leuna Gr. 6/1926	M	○	●	○						○
Egein Gr. 1	W	○	●	○						○
Siebnitz Gr. 1	W	○	●	○						○
Bläkkendorf	?	○	●	○						○
Burgfarna Gr. 1	?	○	●	○						○
Gr. 2	?	○	●	○						○
Haßleben Gr. 6	?	○	●	○						○
Langenrode	?	○	●	○						○
Nachterstedt Gr. 2	?	○	●	○						○
Pegau	?	○	●	○						○
Pretzsch Gr. 2	?	○	●	○						○
Schalstedt	?	○	●	○						○
Schkopau Gr. 1	?	○	●	○						○
Gr. 2	?	○	●	○						○
Siebnitz Gr. 2	?	○	●	○						○
Weitenfels-B. Gr. 1	?	○	●	○						○
Kannoawurf Gr. 2	M	○	●	○						○
Leuna Gr. 8/1926	M	○	●	○						○
Gr. 7/1926	M	○	●	○						○
Haßleben Gr. 9	W	○	●	○						○
Gr. 21	W	○	●	○						○
Pretzsch Gr. 1	W	○	●	○						○
Sonnwitz	W	○	●	○						○
Beudorf	?	○	●	○						○
Egein Gr. 2	?	○	●	○						○
Halle-Nietleben	?	○	●	○						○
Haßleben Gr. 11	?	○	●	○						○
Gr. 12	?	○	●	○						○
Gr. 13	?	○	●	○						○
Gr. 15	?	○	●	○						○
Gr. 17	?	○	●	○						○
Gr. 20	?	○	●	○						○
Leuna Gr. 11/1917	?	○	●	○						○
Gr. 8/1926	?	○	●	○						○
Schkopau Gr. 3	?	○	●	○						○
Weitenfels-B. Gr. 2	?	○	●	○						○
Aisleben Gr. 2	M	○	●	○						○
Haßleben Gr. 10	M	○	●	○						○
Gr. 16	M	○	●	○						○
Gr. 5	?	○	●	○						○
Kannoawurf Gr. 1	?	○	●	○						○

M = Männergrab	○ = Gold	○ (Zeichen ohne Zahl) = 1 Exemplar bzw. 1 Garnitur	● = Grabbaugruppe A
W = Frauengrab	⊙ = Silber	⚠ (Zahl hinter Zeichen) = Anzahl der Exemplare	○ = " "
K = Kindergrab	⊚ = Bronze-Kupfer-Messing	□ (Zahl im Kästchen) = " "	○ = " "
S = Säuglingsgrab	⊛ = Eisen	□ (X im Kästchen) = Anzahl der Exemplare unbekannt	○ = vorhanden
	⊜ = Metall	⊜ (Zeichen oder Zahl in Klammer) = Befund unsicher	○ = Befund bzw. Bestimmung unsicher

Obr. 18 Klasifikační tabulka hrobů skupiny Leuna-Haßleben dle Schlütera (1970).

12. Fotografické přílohy

Obr. I. Inventář hrobu z Berouna-Závodí. Foto E. Droberjar.

Obr. II. Inventář hrobu z Berouna-Závodí. Foto E. Droberjar.

Obr. III. Květnice, stříbrná zlacená spona s podvázanou nožkou (A. 166). Foto M. Břeský.

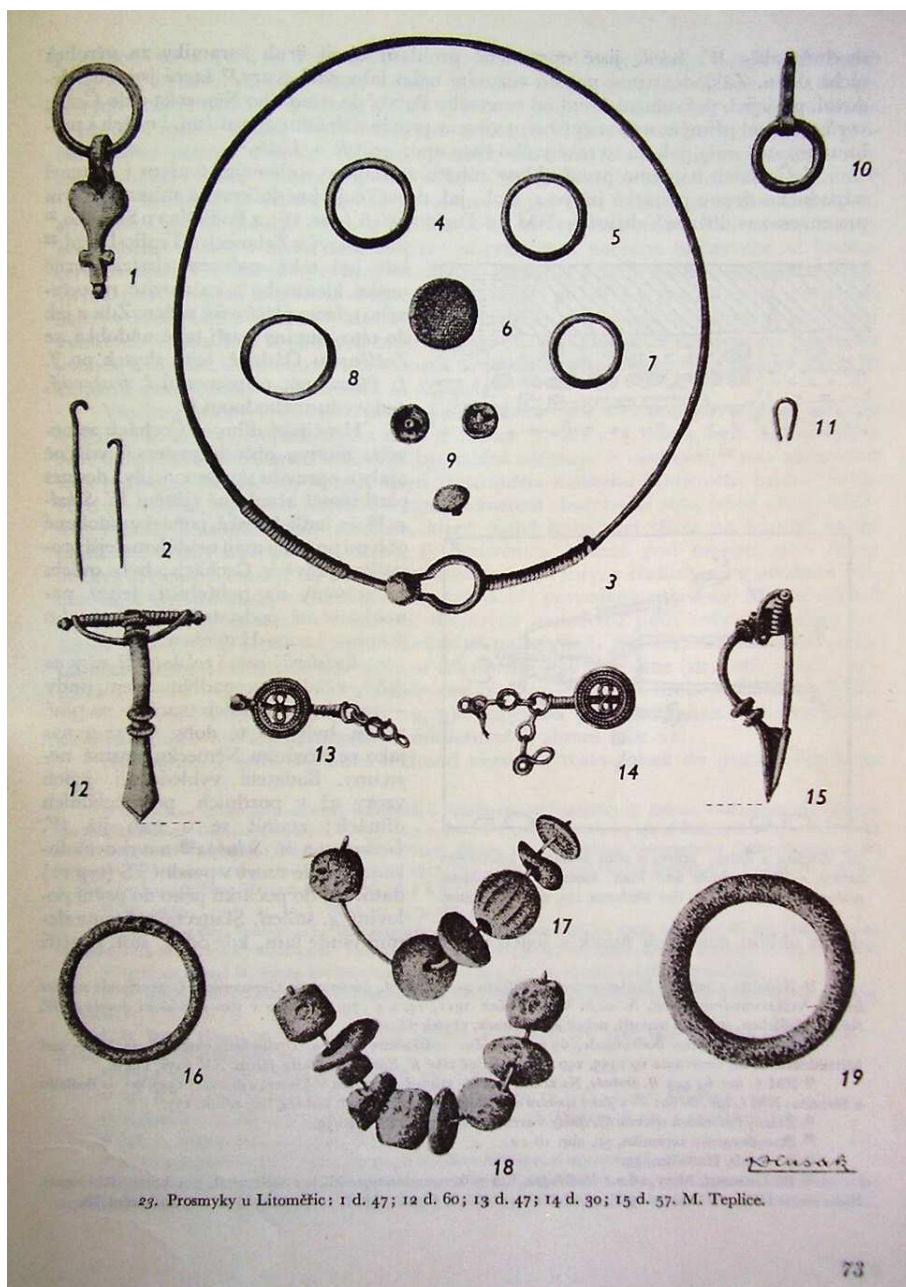

Obr. IV. Květnice, bronzová spona s podvázanou nožkou (A. 158). Foto M. Břeský.

Obr. V. Květnice, jantarové korálky. Foto M. Břeský.

Obr. VI. Prosmky, inventář hrobu. Podle Svobody 1965, 73.

Obr. VII. Slepotic, stříbrná zlatem plátovaná destička spony. Foto J. Ouřada.

Obr. VIII. *Slepotice, poškozené štítkovité spony. Foto J. Ouřada.*

Obr. IX. *Slepotice, jantarové korálky. Foto J. Ouřada.*

Obr. X. Soběsuky, vybrané předměty z kostrového hrobu. Z výstavy Die Alamanen.

Obr. XI. Soběsuky, skleněné korálky. Foto M. Zahnašová.

Obr. XII. Soběsuky, vlevo detailní pohled na hlavici jehlice, vpravo jantarový korálek. Foto M. Zahnašová.

Obr. XIII. *Soběsuky, vlevo fragmenty luncovitého závěsku, vpravo toaletní souprava. Foto M. Zahnašová.*

Obr. XIV. *Soběsuky, jehly – stříbrná, stříbrná s tordovaným tělem a odlomeným očkem, bronzová oboustranně zašpičatělá. Foto M. Zahnašová.*

Obr. XV. Soběsuky, kování skříňky. Foto M. Zahnašová.

Obr. XVI. Soběsuky, kování skříňky. Foto M. Zahnašová.

Obr. XVII. Soběsuky, bronzové nýty. Foto M. Zahnašová.

Obr. XVIII. Žiželice, vlevo samostřílová spona, vpravo zlomek řetízku. Foto J. Kopřivová.

Obr. XIX. Žiželice, vlevo stříbrný prsten, vpravo bronzový kroužek a železné vědérkovité závěsky. Foto J. Kopřivová.

Obr. XX. Žiželice, náhrdelník ze skleněných a jantarových korálek. Foto J. Kopřivová.

Obr. XXI. Žiželice, vlevo jehelníček, vpravo podkovovitý závěsek. Foto J. Kopřivová.

Obr. XXII. Žiželice, vlevo páskový závěsek, vpravo ulita cypraea. Foto J. Kopřivová.

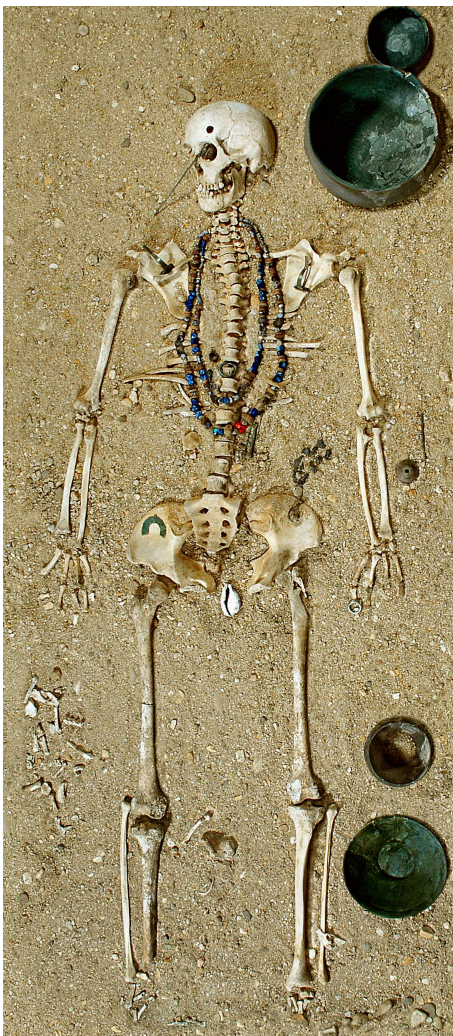
Obr. XXIII. Žiželice, bronzová jehlice zakončená hadí hlavičkou. Foto J. Kopřivová.

Obr. XXIV. Žiželice, vlevo nůž z bohatého hrobu, vpravo nůž z 2. hrobu. Foto M. Zahnašová.

Obr. XXV. Žiželice, vlevo kování z druhého hrobu, vpravo hliněný přeslen a železné šídlo.
Foto M. Zahnašová.

Obr. XXVI. Žiželice, celkový pohled na hrob in situ.

Údaje o BAKALÁŘSKÉ PRÁCI studenta

Studijní obor: Archeologie – Historie

Os. číslo: F090487

- 1. Název práce:** Bohaté kostrové hroby z mladší doby římské v Čechách
- 2. Název v angličtině:** Rich skeleton graves of late Roman period in Bohemia
- 3. Anotace:** Práce se zabývá kostrovým pohřebním ritem v mladší době římské na území Čech, kdy na toto území pronikají vlivy středoněmecké skupiny bohatých kostrových hrobů Leuna-Haßleben. Velkou část práce zabírá analýza milodarů z bohatých, převážně ženských kostrových hrobů. Součástí práce je i představení honosného inventáře knížecích hrobů ze středního Německa, Polska a Slovenska. Práce obsahuje soupis lokalit a obrazovou a fotografickou dokumentaci.
- 4. Klíčová slova:** bohatý hrob, kostrový pohřební ritus, ženské hroby, Čechy, mladší doba římská, skupina Leuna-Haßleben
- 5. Anotace v angličtině:** This thesis deals with skeleton burial rite in late Roman period in Bohemia, when we can see strong influence of the central German group of rich inhumation known as Leuna-Hassleben group. Analysis of the grave goods from rich, mainly female inhumation, occupies much of the work. In the thesis there is also a presentation of luxurious grave goods from the „chieftains´ graves“ in Central Germany, Poland and Slovakia. The thesis includes a list of archaeological sites and illustration and photographical documentation.
- 6. Klíčová slova v angličtině:** rich grave, inhumation, female graves, Bohemia, late Roman period, Leuna-Hassleben group
- 7. Rozsah práce:** 97 s.
- 8. Jazyk práce:** CZ